



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA ŞİİR TÜRÜNÜN ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Esmehan ÇELİK

Danışman

Doç. Dr. Metin OKTAY

Konya-2023

ÖN SÖZ

Bu çalışmada cumhuriyetin ilanından günümüze değin (1924-2018) hazırlanan orta öğretim programlarında Türk dili ve edebiyatı öğretim programı kapsamında yer alan şiir üzerinde durulmuştur. Öğrencilere eğitim öğretim hayatında kılavuzluk eden müfredat programı Türk edebiyatı ve Türk dili dersinin öğrenilmesi açısından önemlidir. Dilin zenginliklerini keşfetmek edebî eserleri anlayıp yorumlayabilmek ve bu eserlerden estetik zevk duymak adına öğrenciye yol göstericidir. Hazırlanan programlarda köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerle beraber bazı yıllarda şiir müfredatta daha geniş kapsamlı ele alınmıştır. Orta öğretim düzeyindeki öğrencilere şiirin zihniyetini idrak ettirmesi, yapısını çözümleyebilmesi, temasını bulabilmesi, başka dönem şiirleriyle bağlantı kurabilmesi, karşılaştırma yapabilmesi, şairin yaşamı ile şiiri arasındaki ilişkileri dikkat çekilerek kavratılması amaçlanmıştır. Bazı yıllarda ise şiir konusu hakkında detaylı bilgi yer almamıştır. Şiirin muhteva ve üslup bakımından ne durumda olduğu, ahenk öğeleri ve şekilsel özellikleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümü giriş kısmından oluşmuş, içeriğinde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar ve tanımlar yer alır. İkinci bölümde alan yazına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde yöntem yer almış araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi yer alır. Dördüncü kısım bulgulara ayrılmıştır. Beşinci kısımda tartışma, sonuç ve öneriler yer alırken altıncı bölümde kaynaklara yer verilmiştir.

Cumhuriyet tarihinde şiir üzerine söylenmiş sözler, tartışmalar ya da yazılmış en güzel şiirler bir kenara... Edebiyata olan ilgim küçük yaşlarda başlamıştı. İlkokul dönemimde hikâye kitapları alarak benliğimde, okuma sevdasının tohumlarını eken anneme. Küçük kütüphanemin kitap kurdu anneme. Bu noktada geleceğe dair umudu aşıl原因 ve her konuda destekçim olan, edebiyat ruhuna ve inceliğine sahip 14 Temmuz 2022'de kaybettiğim canım annem Yüksel TAŞCI' ya...

“Kim ne derse desin, sözcükler ve düşünceler dünyayı değiştirebilir.”

“Vakit varken tomurcukları topla. Zaman hala uçup gidiyor ve bugün gülümseyen bu çiçek yarın ölüyor olabilir.”

“ Ormanda yol ikiye ayrıldı ve ben hep daha az kullanılanı seçtim. Bu hayatımdaki tüm farkı yarattı.”

N. H. Kleinbaum Ölü Ozanlar Derneği

Eğitim hayatımda “ John Keating ” gibi bir farkındalık yaratarak sabrını, ümidini, bilgi birikimini benden esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Metin OKTAY ’a...

Ve son olarak desteğini, varlığını, elini omzumda hissettiğim, hayatımın ortağı, sevgili eşim Yusuf ÇELİK’ e sonsuz teşekkürler.

Esmehan ÇELİK
Nisan 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
Simgeler.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar	4
2. ALAN YAZIN.....	6
3. YÖNTEM.....	10
3.1. Araştırmanın Modeli	10
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	10
3.3. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi.....	10
4. BULGULAR	11
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	103
5.1. Tartışma.....	103
5.2. Sonuç	105
5.3. Öneriler.....	106
KAYNAKLAR.....	107

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarında Şiir Türünün Öğretimi Üzerine Bir İnceleme başlıklı tez çalışmamın toplam **109** sayfalık kısmına ilişkin, 4/04/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%23** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

4/04/2023

Esmehan ÇELİK

Doç. Dr. Metin OKTAY

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

4/04/2023

Esmehan ÇELİK

Singeler



Kısaltmalar

C.: Cilt

S.: Sayı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

Yay.: Yayınları

Vb.: ve benzeri



ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ŞİİR TÜRÜNÜN ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Esmehan ÇELİK

Bu çalışma Cumhuriyet dönemi ve günümüze değin Türk Dili ve Edebiyatı programlarında şiir türünün incelenmesini amaçlamıştır. İnceleme yapılırken Türk Dili ve Edebiyatı dersinin maksat ve amacına odaklanılmıştır. Kaynak olarak kılavuz edindiğimiz 'Tebliğler Dergisi'nde görüldüğü üzere her yılın müfredat programında yer alan Türk Dili ve Edebiyatı dersinde işlenen şiir konusu, edebi ve sanatsal olarak farklılıklar ve nitelik olarak değişimler gösterse de bazı dönemlerde kendini tekrarladığı gözlemlenmiştir.

Bakıldığında, öncelik öğrencinin sadece düzgün okumaya, okuduğu parça üzerinde düşünmeye alışması yeter görülmektedir. İkinci aşamada nazım, nesir ayrılığı ve bir yazıda aranacak üslup özellikleri basit bir şekilde öğretilmelidir. Devamında gerçek ve mecaz kelimeler arasındaki farklar gösterilmelidir. Öğrencilerin edebi sanatlara özenmeleri zararlı görülmemekle beraber öğrenciye ders saatinde şiir, hikaye, piyes, roman gibi türler üzerine çalışma imkanı verilmemiştir. Serbest yazılarla öğrencinin şiirden çok diğer türlere ders saati dışında vakit ayırması tespit edilmiş, şiir türü göz ardı edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, dönem, üslup, amaç, edebiyat.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Language and Literature Education Program
Master Thesis

AN EXAMINATION ON TEACHING THE POETRY GENRE IN TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEACHING PROGRAMS FROM THE REPUBLIC TO THE PRESENT

Esmehan ÇELİK

This study aimed to examine the genre of poetry in Turkish Language and Literature programs in the Republican period and until today. While examining, the aim and purpose of the Turkish Language and Literature course was focused. As seen in the 'Tebliğler Magazine', which we have taken as a guide as a source, the subject of poetry, which is taught in the Turkish Language and Literature course in the curriculum of every year, has been observed to repeat itself in some periods, although it shows differences in literary and artistic terms and changes in quality.

When looked at, it seems that the first thing is that the student just gets used to reading properly and thinking about the piece he has read. In the second stage, verse, prose separation and the stylistic features to be sought in an article should be taught in a simple way. The following should show the differences between literal and figurative words. Although it is not considered harmful for students to emulate literary arts, the student was not given the opportunity to work on genres such as poetry, stories, plays, and novels during the lesson. With free writing, it has been determined that the student spares time for other genres rather than poetry, outside of class hours, and the type of poetry is ignored.

Keywords: poetry, period, style, purpose, literature.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsanlık, tarih boyunca hayatında birçok değişikliğe gitmiştir. Bu değişimleri eğitim olarak kabul edebiliriz. Çünkü genel kabule göre eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı (planlı) olarak ve istendik yönde değişim meydana getirme sürecidir. TDK ise eğitimi, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye:” (2011:761) şeklinde tanımlamıştır.

Eğitim, insanın genlerinde mevcut olan ve içgüdüsel becerilerini de kullanarak doğuştan itibaren kendisini, çevresini veya içinde yaşadığı toplumu ileriye taşıyacak beceriler edinme biçimidir. Her canlının doğduğu andan itibaren edindiği ve yaşamı boyunca bunu kendi yöntemiyle de birleştirerek ileri seviyeye taşımıştır. Eğitimin toplumların gelişmesinde ve uygarlıkların yükselmesinde ki yeri hiç şüphesiz ki en önemli unsurdur. Bu nedendir ki gelişmiş toplum olabilmenin yegâne unsurlarından birisi yurttaşlarına iyi bir eğitim vererek onları; toplumsal, siyasal, sanatsal, ekonomik veya kültürel olarak varlıklarını korumaya ve yükseltmeye çalışmasıdır.

Eğitim, bir insanın bilinç durumunda ve kas yapısında meydana gelen yeni kazanımlar ve gelişmelerin oluşmasıdır. Hayat boyu devam eden eğitim, beşikten mezara insan yaşamının her alanında kendini göstermesidir. Sosyal, toplumsal, bireysel vb. olayların tamamında yer alan eğitim, dünyada hayatını belli bir seviyede yaşayabilen mutlu, huzurlu, bilinçli, düzeyli, bireyler kazandırmaktadır. Bunu yaparken evrensel ahlakın temelinde ve toplumsal değerlere saygılı, sadık ve bu değerlerin bilincini kavrayabilen, geleceğe dönük, kabiliyetli bireyler yetiştirmektedir. Muasır eğitimin ideali, geçmişi koruyup kollayıp yarına huzurla bakabilmektir.

Bireyin yaşamında çıkan sorunlar karşısında çözüm bulabilmek adına, kariyer yaşamında başarılı, gündelik hayatında ve çevresinde olması gereken bir bireye dönüşmesi eğitimden geçer.

Eğitimin gerçekçi ve sağlıklı şekilde gerçekleşmesi için dil önemlidir.

Dil, aynı kaderi paylaşmış ve ortak geçmişten gelen kültürel, sosyolojik ve toplumsal olarak benzerlik gösteren bireylerin kendini anlatma ve karşısındakileri anlayabilme

yeteneğinin var olmasına olanak sağlar. Yaşam düzleminde kendine yer edinebilmek adına dilin gücünden faydalanmak gerekir. Dil, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar geniş kapsamlı bir varlığın kendini etkili bir şekilde ifade edebilme şeklidir. Dil aynı zamanda büyüyen, genişleyen ve yön veren bir olgudur.

Türk eğitim sistemi 2005 yılına kadar geleneksel eğitim sistemi dediğimiz esasici eğitim felsefesine göre hareket etmekteyken 2005 yılından sonra ilerlemeci eğitim felsefesine göre yapılandırılmıştır. İlerlemecilik, öğretmen rehberliğinde bireyi merkeze alan, bilginin öznelliğini savunan, eğitimi yaşamın kendisi olarak gören, aktif öğrenmeyle ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim felsefesidir. Bu eğitim felsefesinin kullanımına geçirmesiyle birlikte eğitim ve öğretim faaliyetleri de bu yaklaşıma uygun olarak düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. İlerlemeci felsefeye uygun ders işlenmesi için öğretmenlerin, öğrencilerinin durumlarına göre dersini planlaması önem arz etmektedir. Geleneksel yöntemdeki gibi dersi sunuş yoluyla anlatma ya da ezber yaptırma gibi yöntemler bu anlayışa uygun değildir. Dersinin verimini arttırmak isteyen bir öğretmen ise öğrencilerinin bireysel farklılıklarını dikkate alarak derste kullanacağı yöntem ve teknikleri çeşitlendirmesi gerekmektedir.

1.1. Problem Durumu

Sanatın temelde iki fonksiyonu vardır. Birincisi, güzeli ve mükemmeli arayan estetik unsurdur. İkincisi ise, bireyin bilişsel ve duygusal oluşumuna yardım ederek onu geliştirmesidir. Sanat evrensel ve toplumsal bir yargıdır. Sanat eseri olduğu toplumun ve dönemin değer yargılarından ve ulaşılmak istenen normlardan yoğurularak var olur. Bir tablo, bir kitap, bir şiir, bir tiyatro ya da herhangi bir eser toplumda yaşanan olgulardan açığa çıkanların süzülmesiyle oluşur. Oluşan bu eserler toplumun kalıtsal özelliklerini de taşır.

Milletlere ait olan görüşler sanatı, sanatın kendini ifade etme gücünü arttırarak geliştirme ve farklı şekillerde oluşmasını sağlar. Bu edebiyat için de geçerlidir. Bir ülke de şairler, yazarlar, sanatçılar diğer insanları doğrudan ya da dolaylı yoldan eğitmeyi amaçlar. Bilinçli olarak yapılan bu eğitim ile toplum bilinçlenmiş olur.

Buna müteakip Türk dili ve edebiyatı öğretim sürecinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerde elde edilen bulgulara göre eğitim sisteminin güncellenmesi ve yeniden yapılandırılması öğretim tasarımı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada değişimin bir unsuru olan öğretim programlarının değerlendirilmesine yönelik çalışmaların

yanında öğretim içeriklerinin ve bunları uygulama biçimlerinin, öğrenci ve öğretmen uygulamaları ve davranışlarının değerlendirilmesi de bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan edebî türlerden biri de şiirdir. Şiir türünün Cumhuriyet'ten günümüze Türk edebiyatının dönemlerine ve edebi muhitlere yönelik etkinliklerin içerik, yöntem, kapsam bakımından incelenmesi öğretimin niteliğinin belirlenmesi ve öğretim tasarımı açısından fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmada “Cumhuriyet tarihinden itibaren günümüze kadar gelen sürede Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında şiir türünün öğretiminin izlediği seyri” irdelenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Cumhuriyet'in ilanından günümüze değin ortaöğretim düzeyindeki okullarda Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında şiir türünün ele alınışı nasıl bir değişim sergilediğini ortaya koymaktır. Edebî eserler yönünden diğer türlere nazaran şiire verilen önem temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda hedefe ulaşmak öngörülmüştür.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada “Cumhuriyet'ten günümüze Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarında şiir türünün öğretimi” amacına yönelik olarak aşağıdaki alt amaçlar incelenecek ve bu alt amaçlara yönelik bulgular değerlendirilecek ve sonuçlar ortaya konulacaktır.

Alt amaçlar: Cumhuriyet'ten bu yana Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında şiir türünün strateji, yöntem ve tekniklere göre durumu nasıldır? Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan şiirlerin şekil ve yapısal bakımdan durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan şiirlerin içeriklerine yönelik durumu nasıldır? Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan şiirlerin dönemlerine ve yazarlarına yönelik durumu nasıldır? Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan şiirlerin ortaöğretim seviyesine göre düzeyi ve kapsamı nasıldır?

1.4. Sayıtlar

Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında şiir türünün öğretiminde belirtilen kazanım ve ilkeleri yansıtan temel metinler olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma Cumhuriyet'ten günümüze Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında yer alan şiir öğretimleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Edebiyat, insanı duygu, düşünce, fikir ve temayüllerinin dil ile yazıyla veya sözlü vücuda getirilmesi ve bu fikirlerin ya da duyguların ortaya çıkarılma sanatıdır. Eğitim, bireylerin toplumda var olabilmeleri için lazım gelen yetenek, bilim ve gerekli anlayışları elde etmeleri, örgün ve yaygın eğitimle dolaylı ya da doğrudan bir şekilde bireye yardım etmektir.

İlke, her türlü münakaşanın dışında kalan ana fikir ve ilk kuraldır.

Teknik, insanın her alanda (toplumsal ve bireysel durumsal) topluma ait tüm olaylar içerisinde almış olduğu eğitim doğrultusunda, kendine ve belli bir kesime ait bir uygulayış stili kullanmasıdır.

Şiir, sözlerin gerek musikiyle, gerek musiki olmadan belli bir ölçüde ya da ölçüsüz ahenk ve uyum içerisinde, belli bir duygu durumunu da yansıtarak dans etmesidir.

Yapılandırmacı Yaklaşım, öğreticinin yol gösteren ve bilginin yapılandırılmasında öğreticinin rehber konumunda bulunduğu öğrenci merkezli kuramdır.

Öğretim Stratejisi, öğrenme gayesine kavuşmak için belirlenen ve sınırı çizilen konunun sunulması için izlenen en temel yön. Yöntem: Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem, prosedür, politika.(TDK, 2021)

Öğretim Yöntemi, öğrenme ünitesinin hedeflerine ulaşmak için izlenen en kısa yol ya da bir konuyu öğrenmek için seçilen düzenli yol. (Erciyeş, 2019:146) İlke: Temel düşünce, temel inanç, umde, prensip. (TDK, 2021) Teknik: Bir sanat, bir bilim, bir meslek dalında kullanılan yöntemlerin hepsi. (TDK,2021)

Öğretim Tekniği, öğrenme ünitesinin hedeflerine ulaşmak için seçilen yöntemi uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünüdür. (Erciyeş, 2019:146)



BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Eğitim sisteminin temeli, ana dilin gerektiği gibi öğrenilmesi ve her dersin ayrıntılarına inilerek kazandırmak istediği yetkinliğin kazandırılmasına dayanır. İlkokul öğretiminden lise öğretimine ve liseden üniversite öğrenimine geçiş yapmak isteyen bireylerin aldıkları eğitimin temelinde ana dili yani ‘Türkçe’ vardır. Dil, okumaya yeni adım atan bir öğrencinin kullanılan eğitim sistemi ve yöntemlerle oluşmasıdır. Türkçe dil eğitimine adım atan öğrenciye kazandırılmak istenen ilk olgu, dili kurallarına göre öğrenmesi ve dilin derinliklerini duyumsamasıdır. Dil, söyleyiş biçimiyle ve davranışsal biçimde somutlaşır. Bir sözcüğün telaffuzu, harflerin tanıtımı, harfleri sözcük oluşturabilme, sözcükleri cümle oluşturabilme doğrultusunda birinci basamağıdır. Daha sonra estetik haz oluşturma adına dilin inceliklerine vakıf olmak, duyumsamak ve dil ile birlikte var olmak gerekir.

Dilin dışı vurumu farklı şekillerde meydana gelir. Sözlü, yazılı, fiziksel boyutları vardır. Bir kedinin okşanması, ağlayan bir çocuğa sarılınması, hareket içerikli cümleler duyduğumuzda karşılık vereceğimiz tepkilerin hepsi birer dildir. Dil, konuşmanın ötesinde, her şekilde ortaya çıkan bir olgudur.

Dilin ifade gücünü öğrenen ve keşfeden bireyler, eğitim sistemi dâhilinde her dersin önemini kazanmayı amaçlar. Konumuz gereği “dil ve edebiyat öğretimi” nin inceliklerine erişmeyi değerlendireceğiz.

Türk dili yani Türkçe öğretiminin esas amacı bireylere Türkçe’nin zenginliğini fark ettirmek ve dilin kurallarını öğretmek aynı zamanda etkin iletişim kurabilmeyi sağlamaktır. Edebiyat öğretiminin amacı ise tüm bilim dallarıyla etkileşim içinde olan, dilin ahengiyle duygu, düşünce ve ideaların birleşmesiyle oluşan bu sanatın insanların hayatında nasıl var olduğunu kavratılmaktır.

Edebiyat bir düşüncedir, düşünmektir. Farklı boyutlarda kendini ifade etse de hayallerin duyguya, sözlerin düşüncelere yansımaları ve kendi diliyle bir çıkış yolu bulmasıdır. Bu zengin yapıda, öğrencilerin edebiyat dersinin, edebî olguların estetiğini kazandırmak esastır.

Tüm bu etmenlerin yaşam boyunca, insan hayatında bazı kısımları değişebilir. Küresel boyutta, toplumsal boyutta yaşanan bu değişimler (göç, savaş, kıtlık, salgın hastalık vb.)

yani toplumu etkileyen tüm biçimler tarihi etkiler. Tarihle iç içe olan edebiyat bu olaylara anlam kazandırır. Sözcüklere ve davranışlara mana yüklemeyi kusursuz bir şekilde sağlayan edebiyat, edebî eserlere ve öğretici eserlerle kendini gösterir. Ayrıca edebiyat, toplumun belli kesimlerinde birleştirici ve eğitici bir rol üstlenerek, bu olguları gelecek nesillere de aktararak onların da aynı duygu ve hazlara ortak olmasını sağlar.

Edebi eserler, bireyin düşün dünyasında ve içsel yaşantısında estetik zevk vermeyi, eserden estetik haz almayı, hayal kurmayı, güzel vakit geçirmeyi ve aynı zamanda duygusal boyutta gelişimini sağlar. Öğretici eserler ise öğrenciyi ve okuru bilinçlendirmeyi, yön vermeyi ve bireye yeni kazanımlar elde etmeyi amaçlar.

Ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler için Türk dili ve edebiyatı dersinin adlandırılması 1924 yılında Türkçe olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Türk dili ve edebiyatı dersi adı altında dil bilgisi ve edebi konular birlikte verilmektedir. Türkçe'nin kurallarına ve zengin yapısına sahip olan öğrenciler, edebiyatın duygusunu kavramayı amaçlar. Türk eğitim sisteminde sürekli tartışılan bir konu olan müfredat programlarının planlanması, toplumun isteğine ve beklentisine göre değişmektedir. Edebiyat dönemlerinin gerektiği gibi kavranması adına tarihsel sürece vakıf olmak, edebî eserlerin oluşum temeline bakmak ve edebî dönemlere hâkim olmak gerekir. Örneğin; Osmanlı Devleti döneminde doğuya yapılan seferlerle beraber Arabi ve Farsi edebiyat anlayışıyla tanışmış olduk. Kullanılan dil Türkçe, Arapça, Farsça karışımı olan Osmanlıca'ydı. Zengin bir edebi yapı o dönem oluşmaya başlamıştır. Osmanlıca ile yazılan beyitler, gazeller, kasideler, mesneviler dilin müziğini duymamızı sağlamıştı. Sanat ve edebiyat alanında etkin olan bu dil, farklı şekilde kendini göstermiştir. Öğretici metinler, edebî metinler ile zengin bir kültür oluşturmuştur.

Öğrencilerin dönem özelliklerini çok boyutlu öğrenmesi, edebi eserlerin inceliğine kavuşması bakımından ön koşuldur. Türk dili ve edebiyatı öğretiminde önemli olan bu hususlar edebi eserlerde vücuda gelişi öğrenciyeye aynı bilgi ve duygu düzeyinde verilmelidir.

Dönemin özellikleriyle beraber verilmesi gereken diğer bir husus, edebi eserlerin yazarlarıdır. Metinleri yaratan yazarlar toplumsal boyutta yaşanan her durumdan etkilenecek şekilde sanatkar olurlar. Sanatçı toplumun aynasıdır. Toplumun yansımasıdır. Toplumda gerçekleşen herhangi bir olayın söze, yazıya, tabloya, heykelle vb. sanatsal ürünlere dökülmesidir.

Sanatçı, özgür düşüncedir, özgürlüktür. Bu özgür yapı ile topluma ışık tutar. Farklı düşünce tarzları geliştirerek dünyaya farklı açılardan bakmayı sağlayan yeni pencereler açar.

Sanatçı; doğrusal düzlemde neye inanır, neye bağlıdır, ne alandan yeteneklidir, fikir ve düşün dünyası nedir, sorularına cevap arar. Yazın yaşamıyla ve vermiş olduğu edebî eserlerle anlatmak istediği nedir? Sorusu üzerinde durulur. Her dönem edebî oluşumlar var olur. Dönem dönem birleşen ve bazı zamanlarda ayrılan bu oluşumlar (Garipçiler, İkinci yeniciler, Toplumcu Gerçekçiler vs.) sanat ve edebiyat dünyamızın gelişmesine ve zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Ne sebeple bir arada olduklarını, hangi konularda eser kaleme aldıklarını, ne tür metin oluşturduklarını, topluma katkısı ve faydasının neler olabileceği ve olduğu konusunda bir düşünce biçimi geliştirmesini amaçlar.

Türk dili ve edebiyatı dersinin öğrenen üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Bu etkiye kavuşabilen öğrenci ne boyutta etkilendiği ya da herkeste aynı öğrenme isteği ve zevki oluşturmak fikri tartışılabilir. Edebî dönemlerin yansımaları, dersin işleniş biçimi, konuların dağılımı sürekli tartışılmaktadır. Edebiyat dersi konuları işlenirken soyut ibarelerden ziyade somut ibarelere yer vermek gerekir. Anlatılan konu geniş çaplı ele alınmalıdır. Anlaşılmakta zorluk çekilen dönemler öğrencinin anlayacağı şekilde ifade edilmelidir. Örneğin, divan edebiyatına ait bir şiiri işlenirken ağır dilin karşılığında Türkçe açıklaması verilmelidir. Şairin, yazarın hayatına dair bilgiler yer almalıdır. Yazmış olduğu eseri çok yönlü değerlendirilmelidir.

Öğretici metinlerde yer alan gezi yazısı, imkan dâhilinde yazarın eserinden yola çıkarak yaparak, yaşayarak öğretilmelidir. Küçük bir gezi düzenlenebilir. Edebi metinlerde göstermeye bağlı eserler öğrencilerin bu türü anlamaya çalışırken oyunu sahnelemesi esas alınmalıdır.

Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programının temel amacı bilinçli, hayal dünyası gelişmiş, yetenekli, topluma faydalı bireyler kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda dersin hedefleri, kazanımları, oluşan yeni durumları öğrencilere benimsetmek gereklidir. Cumhuriyet'ten günümüze kadar geçen sürede bu öğretim programları zaman zaman değişmiştir. Ders kitapları, derste kullanılacak yardımcı kitaplar, her sınıf düzeyine önerilecek okuma kitapları buna müteakip değişiklik göstermiştir. Edebiyat eğitimi esasında önemli olan, ders kitaplarıdır. Öğrenci düzeylerine uygun olması gereken yapıda olmalıdır. Aynı zamanda hangi sınıfta hangi konuların yer alacağı açıkça belirtilmelidir.

Konular belirtilirken içerik olarak hangi konuda nasıl bir öğretim metodu kullanılacağı bahsedilmelidir. Edebiyat eğitimi dersi alacak bireyin öğretim metodu olarak yaparak,

yaşayarak kavrayacağı, hayatına dâhil edebileceği bilgileri o yönde içselleştirmesi ve öğrenmesi gerekmektedir. Ezbere kaçan öğrenim sitili çok sağlıklı olmayacaktır. Edinilen bilgiler uzun süre zihinde yer almayarak bir süre sonra unutulacaktır. Bilginin hayata katılabilmiş olanı kalıcıdır.

Eğitim felsefesinde benimsemiş olduğumuz yapılandırmacılık kuramının esası da bunu savunmaktır. Yapılandırmacılık, öğrencinin yaparak, yaşayarak öğrenme sitiline sahip olması gerektiğini savunur. Örneğin; bir şiirin ezberinden ziyade şekil, konu, içerik, muhteva bakımından ne ifade ettiğini kavraması gerekmektedir. Bir romanın yazarının kim olduğundan, bir öykünün kime ait olduğundan (yazar-eser ezberleme) ziyade romanda anlatılan konunun yazarın hayatıyla örtüşüp örtüşmediğine bakmak gerekir. Sanatçının vermiş olduğu eserlerle kalıcılığını arttırmak bu düşüncelere bağlıdır.

Türk dili ve edebiyatı dersi çerçevesinde verilen tüm konular her dönemin aynası konumundadır. Bununla beraber geçmişin değerini bildirirken geleceğin nasıl olması gerektiğini planlar. Türk kültürünü, Türk örf ve âdetini, gelenek ve göreneğini geleceğe taşımayı amaçlar. Öğrencilerin de bu bilinç düzeyinde olmasına katkı sağlamayı amaçlar. Öğrendiği yeni bilgileri kendi bilgi ve yorumuyla harmanlamasını sağlar. Bireylerin yeni eser üretebilmesi için kapı aralar.

Edebiyat eğitimi öğrencilerin dil yetenekleri kazanmaları, bilgileri günlük hayatlarına dahil edebilmeleri, edebi boyutta kaliteli ve edebî nitelikte eserlerle tanışmalarını sağlamaları açısından önemli bir işleve sahiptir.

İncelenen metinlerden yola çıkılarak öğrenciler, üslup ve konu ile çıkarımlarda bulunmalıdırlar. Edebiyat dersinin hedefi sadece güzelduyu hazzına erişmek değil çok yönlü düşünebilmeyi sağlamaktır. Edebiyat farklı olanı tanıtır, açıklar, gösterir. İşte bu oluşumlar içinde yepyeni bir birey düşsel ve düşünsel boyutta kendini var eder.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel desenli bir araştırmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini Cumhuriyet'ten günümüze Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında yer alan “şiiir” türü ile ilgili hususlar oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Bu araştırmada, Cumhuriyet'ten bugüne Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış öğretim programlarında yer alan şiiir türünün öğretimi açısından ve araştırma sürecinde MEB'e bağlı okullarda okutulan MEB tarafından ve özel yayınevleri tarafından basımı ve dağıtımı yapılmış metinler kullanılacaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden “doküman analizi” yöntemiyle incelenecek ve belirlenen metin ve etkinlikler içerik analizine tabi tutulacaktır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Araştırmanın amacı Cumhuriyet Dönemi Türk dili ve edebiyatı eğitimi programlarında “şair” türünün öğretiminde temel yaklaşımların ne olduğu, nasıl planlandığı, hangi şairlere yer verildiği hangi dönemlerin ne şekilde ele alındığıdır.

Maarif Vekâleti (1340-a). Lise birinci devre müfredat programı

Maarif Vekâleti (1340-b). Liselerin ikinci devre müfredat programı

Maarif Vekâleti (1340-c) Lise müfredat programları esbâb-ı mûcibe lâyihası.

Maarif Vekâleti (1927). 1340 tarihli orta mektep ve lise müfredat programlarına zeyl

Maarif Vekâleti (1929). Orta mektep ve liselerin Türkçe müfredat programı

1934 Yılı Tebliğler Dergisi

1938 Yılı Tebliğler Dergisi

1942 Yılı Tebliğler Dergisi

1950 Yılı Tebliğler Dergisi

1954 Yılı Tebliğler Dergisi

1955 Yılı Tebliğler Dergisi

1957 Yılı Tebliğler Dergisi

1976 Yılı Tebliğler Dergisi

1992 Yılı Tebliğler Dergisi

2005 MEB Türk Edebiyatı Programı

2011 MEB Türk Edebiyatı Programı

2015 MEB Türk Edebiyatı Programı

2018 MEB Türk Edebiyatı Programı

Yukarıdaki programlar kapsamında ‘‘şiiir’’ türünün ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı müfredat programında yer alış süreci ve şekli ortaya konulmaya çalışılmıştır.



CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ŞİİR

Şiir, nazım ve manzume türleriyle karşılanabilen, şiirin şuurla şuuraltının kesişiminde belirenlerin ilgi çekici bir ahenk ile kaleme alınmasıyla oluşan yazılı anlatım türüdür. Şiir Sümerlerin Gılgamış Destanı'na kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Şiir destanların sözlü anlatım ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Aristoteles'in poetikasında olduğu gibi konuşmanın, retorik, drama, şarkı, ve komedide kullanımına odaklanmıştır. Daha sonraki çalışmalar yineleme, mısra biçimi ve kafiye gibi özelliklere yoğunlaşmış ve şiir tartışmasız olarak bilgilendirici, düz yazı formlarından ayıran estetik konusuna vurgu yapmıştır. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren şiir dile yön veren temel güç olarak anılmıştır.

Şiir, sözcüklere farklı yorum getirmek ve onlardan kaynaklanan duygusal tepkiler hissettirmek için farklı biçimleri kullanır. Örneğin; asonans, aliterasyon, yansıma, tekrar ve ritim gibi araçlar müzikal etkisi yaratmak için kullanılmaktadır. Şiir dilinin anlam belirsizliğini sembolizm, ironi ve diğer stiller giderir ve şiiri farklı yorumlamaya uygun hâle getirir. Benzer biçimde mecaz, benzetme ve mecazımürsel gibi konuşmanın öğeleri daha önce algılanmamış farklı imajlar arasında anlam katmanı oluşturan bir ilişki kurmaktadır. Kafiye ve ritim kurgusu içinde benzer yakınlıklar kurulabilir. Bazı şairler şiiri kendi duygu algı ve düşün dünyasında anlamlandırıp tanımlar.

Yahya Kemal'e göre şiir kalpten geçen bir hadisenin lisan hâlinde tecelli edişidir. Ve “ Bildiğimiz musikiden farklı bir musiki ”olarak tanımlar.(Beyatlı 1971:48) Cahit Sıtkı Tarancı' ya göre şiir “ Kelimelerle güzel şekiller kurma sanatı”dır.(Korkmaz 2002:54) Ahmet Haşim şiiri “Söz ile musiki arasında olan fakat sözden ziyade musikiye yakın olan bir lisan ” olarak tanımlamaktadır.(Kolcu,2009:30). Necip Fazıl Kısakürek şiir için “Mutlak hakikati arama işidir” demektedir.(Kısakürek,s:472-474) Ahmet Hamdi Tanpınar şiiri “ her türlü menfaat ilişkisinden uzak, gayesini yalnız kendinde bulan bir mükemmeliyet” olarak adlandırır. (Tanpınar 2005:13). Peyami Safa, şiirin muhtaç olduğu kavramları şöyle sıralar: “Kültür, seziş, düşünce, görgü, deneme, ruhu şişiren, büyüten, harekete ve varlıkla temasa getiren her şey, ruha ait her faaliyet çeşidi. Şiir bunların topuna birden muhtaç...” (Safa 1990:235)

Yazar ve şairlerin şiir üzerindeki düşüncelerinden yola çıkarak Cumhuriyet tarihinde ortaöğretim programlarında şiir öğretimi üzerine bir inceleme yapılmıştır.

1924 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte eğitim-öğretim alanında geniş kapsamlı değişimlere gidilmiştir. “1924 yılında toplanana II. Heyet-i İlmîye” öğrenim kurumlarının adlarını değiştirmiş ve sürelerini yeniden düzenlemiştir. İbtidaiyelere “ ilmektep” adı verilmiş, 6 yıl olan süreleri 5 yıla indirilmiş; ortaöğretim, üçer yıllık iki devreli olarak belirlenmiş, birinci devresine “ortamektep” ikinci devresine ise “lise” denilmesine karar verilmiştir. Lise üçüncü sınıfta fen ve edebiyat olarak şube ayırımına gidilmiştir. (Dursunoğlu, 2002, s.229)

1924 programına göre Türk dili ve edebiyatı dersinde şu konular gösterilecektir:

Nesir ve nazım ölçüleri, kafiyeleler, eski divan edebiyatı nazım şekilleri, mısra, beyit, gazel, kaside, kıta, mesnevi, rubai, murabba, muhammes, müseddes, terciibent, terkibent, terbi, tahmis, testis, taştir, müstezat, tarih, divan, hamse, eski nesir. Milli vezin, milli edebiyat şekilleri; koşma, tuyug, destan, türkü örnekleri verilecektir.

Teşbih, istiare, mecazı mürsel, kinaye örnekleri verilecektir.

Söz sanatları; cinas, seci, tazmin, iktibas vb. örnekleri verilecektir.

Eski divan edebiyatının özellikleri: siyasi Tanzimat'ı müteakip başlayan, yeni edebiyatta nesir ve nazım türleri verilecektir.

Batı medeniyeti etkisindeki Türk edebiyatı, yeni edebî türlerin ortaya çıkışı ve gelişimi bu yeni edebiyatın başlıca temsilcileri verilecektir.

Servetifünun topluluğu ve bu topluluktan etkilenenler, millî edebiyat cereyanı, Türk edebiyatının diğer dönemleri hakkında bilgi verilmeli ve başlıca muhtelif edebiyatlardaki ortaya çıkışını göstererek öğrencide az çok mukayese kabiliyeti uyandırmalıdır.

Timur istilasına kadar Türk edebiyatı: Bu devre kadar Çağatay Edebiyatının geçirdiği dönemler ve bu edebiyatın büyük şahsiyetleri (şairler, mütercimler, sofiler, halk şair ve hikâyecileri). Azeri edebiyatının oluşması ve gelişmesi belirlenmeye çalışılmalıdır.

Onuncu asra kadar Türk edebiyatı: Çağatay, Osmanlı, Azeri edebiyatlarının bu asra kadar geçirdiği devreler ve büyük şahsiyetlerinden örnekler verilecektir.

Edebiyatımızın diğer komşu edebiyatlarla etkisi ve aksi etkileri ve bilhassa İran edebiyatının her devrindeki etkisi de anlatılacaktır. Büyük şahsiyetler merkez yapılmakla beraber tercüman-ı hal açıklamalarından ziyade edebiyat ve sanayi-i nefisenin, fikri medeni hayatın geneline olgunluk gösterilmeli ve edebi türlerin gelişimi ayrı ayrı izah edilmelidir. Derslerde konu olan metinler üzerinden büyük oranda edebi incelemeler yaptırılmalıdır.

İslamiyet'ten önce Türk edebiyatı Orhun ve Uygur metinleri ilk şiirler ve ilk şairler: ayinlerde şiir, millî musiki, ilk mevzular, vezin ve kafiye örnekleri verilecektir.

İslam medeniyeti ve Türk edebiyatı, Arap Acem edebiyatlarının edebiyatımıza tasavvuf etkisi ve önemi, vezin ve şekil örneklerine yer verilmiştir.

Şiir okuma dersinde beş ve on beyitlik ufak şiirler muntazam bir deftere yazdırıldıktan sonra ezberletilir. Manzumenin manasına, ahengine göre gösterişsiz ve tabii bir ifade ile okutulmalıdır. İnşad olacak şiirlerin kıraat kitabından seçilmesine uygun kalması öğretmenin serbest kalmasına engel olur, öğrencinin zekâsı, hassasiyeti ve hayali ile uygun parçaların hariçten bulunup ezberletilmesine de müsaade edilmelidir. İnşad zevkine ait olanlar bütün orta derece okullarda uygundur ancak liselerde 6. sınıftan sonraki senelerde bu türler serbest inşad dersleri kıraat saatleri ile açıklanmıştır.” (Maarif vekâleti, 1924, s.)

1924 programını incelediğimizde Türk dili ve edebiyatı dersi işlenirken öğrencilerin seviyelerine uygun olarak konu genişliği belirlenmiş sınıf sınıf ve kademe kademe konuların dağıtılmış olduğu görülmektedir. Türk edebiyatı dönemlere ayrılarak mahiyeti belirlenmeye çalışılmıştır. Dönem özellikleri belirtilirken öğrencinin mukayese gücü ölçülmüş ve geliştirilmek istenmiştir. Şiir türünde kazanım elde etmek için dönemin şiir özellikleri ele alınarak ahenk unsurları, şiir, biçim ve birimleri ön planda tutulmuştur.

1924 programı bu bağlamda işlevsellik özelliği bakımından kısmen yeterlidir. Öğrencinin yeteneğini ortaya çıkarma babında istenilen düzeyde değildir. Program oluşturulurken öğrencinin kıyas gücü geliştirilmek istenmiş fakat yaparak, yaşayarak edinmesi gereken bilgi ve hayata aktarım kullanması gereken yetkinliği edindirme konusunda eksik kalmıştır.

Esneklik özelliği açısından konu dağılımları evre Şartlarına göre ŐekillenmiŐ fakat öğrencinin tek tek bireysel farklılığı gözetilmemiştir. Sınıflara ayrılan öğrenciler sınıf düzeyine göre ğretim faaliyetlerine tabi olmuştur.

Programın uygulanabilirliği mümkündür. Okulda uygulaması mümkün olmayan çevrede rastlanmayan konulara yer verilmemiştir. Oldukça genel geçer bilimsel değer olan bilgilere yer almıştır.

Program açık ve anlaşılırdır. Uygulanan her okulda her ğretmen aynı Őeyi anlar ve aktarır.

1923'te ilan olunan Cumhuriyet ve devamında güçlenen millî duygu, düşünce ve bağlılık 1924 programında da kendini göstermiştir. Aklı hr, vicdanı hr öğrenciler profili inŐa ederken aynı zamanda öğrenciye bilgi, beceri, meslek kazandırma açısından önemlidir. Program aynı zamanda oldukça ekonomiktir. Materyal, yöntem, zaman durumunda az emek harcayarak çok kazanç elde etmeyi esas alır.

Tek tek öğrencilerle kişisel açıdan ilgilenilmesi mümkün olmasa da öğrencinin ihtiyaç, ilgi ve seviyesine uygundur. Öğretmenin çoğunlukla aktif olmadığı bilgiyi aktarmadan ziyade kazandıran rolünü benimsediği bir program olmuştur. Öğrenci kendi düşün dünyasına göre Şiiri yorumlayabilir düzeye ulaŐtırmayı amaçlamıştır.

Değerlendirilebilirlik açısından uygun bir program oluşturulmuştur. Etkisi dönem sonunda yazılı ve sözlü sınavlar ile tespit edilebilir niteliktedir.

1927 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı ğretim Programında Şiir

“Lise edebiyat öğretmenleri ve MEB müfettiŐlerinin raporları üzerine hazırlanan ‘Orta Mektep ve Lise Edebiyat Programlarına Zeyl’ başlıklı yazıda, 1924 müfredatında sadece okumaya dayalı eğitim verilmesi sebebiyle kompozisyon çalıŐmalarına da yer ayrılması gerektiği ifade edilerek 1927 müfredatında ‘Okuma’ dersinin yanı sıra ‘Tahrir (Kompozisyon)’ dersi de bulunur ”(Yücel, 1938; Karakuş, 2000).

“ Edebiyat

Lise (ikinci devre) birinci sınıf

Bu sınıfın üç saat dersinden biri kompozisyona ayrılacaktır. Bu derste serbest ve alanı çizilmiş konular, betimleme, tahkiye (bir olayı düzgün biçimde anlatma), mektup kaleme aldırılacaktır.

Lise (ikinci devre) ikinci sınıf

Bir saat Türk Edebiyatı Tarihi, bir saat açıklamalı okuma dersi, bir saat kompozisyon ve ilişkili konu ele alınacaktır.

Türk Edebiyatı Tarihi kökeninden onuncu asra kadar edebiyatımızın çeşitli Türk memleketlerinde ayrı ayrı kolları ve ortaya çıkışı dikkate alınarak özetlenmiş açıklamalar verilir.

Açıklamalı edebi kıraat dersi: Türk Edebiyatının çeşitli ortaya çıkışına ait eski ve yeni (manzum, nesir) eserlerin en güzel örneklerinden eğitsel esaslara göre seçilmiş parçalarla Batı Edebiyatlarından her türlü ve bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan biçimlere ve türlere ait zengin örnekler verilecektir. (bu gününde demokratik ve modern ihtiyacı önemle dikkate alacaktır.)

Kompozisyon: serbest ve çerçevesi çizilmiş konular, betimleme, öykülemeye yer verilir.

Gerek okuma kitaplarında mevcut parçalara gerekse okul kütüphanesini oluşturacak risalelerle, seçici kitaplarına ve öğretmenlerin hariçten seçeceği eserlere ve sınıfta eseri incelenmiş yazarlarımıza dair örnekler verilir. Yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir esere yer verilir.

Lise (ikinci devre) üçüncü sınıf haftada 3 saat ortaklaşa (edebiyat şubesi için ilave 2 saat) bir saat Türk Edebiyatı tarihi, bir saat açıklamalı edebi okuma, bir saat kompozisyon.

Türk Edebiyatı tarihi onuncu asırdan Türklerin Batı medeniyeti içerisine girmesine kadar, Batı medeniyeti çevresinde (ikinci sınıfta olduğu gibi) edebiyatımızın çeşitli kolları ve oluşumu, milli edebiyat akımları ve sebepleri, oluşturanları ve başlıca sözleri (yine 1340 müfredatı çerçevesinde)

Açıklamalı edebi okuma: ikinci sınıftaki hususlar dairesinde milli ve başka edebiyatlardan çeşitli biçim ve türlere göre seçilmiş parçalara yer verilecektir. Kompozisyon ikinci sınıf gibi olacaktır.

Edebiyat şubesine ait haftada iki saatte okul kütüphanesinde ortaya çıkaracak risaleler ve seçki kitaplarıyla öğretmenin seçeceği her türlü eserler okunarak üzerinde araştırmalar yapılacaktır. Bu eserlerle uygulama yapılırken çeşitli Batı edebi okul ve meslekleri açıkça edebi türlere dair açıklamalara yer verilecektir ” (Maarif Vekâleti,1927, s.8-9).

1924 programının devamı niteliğinde olan bu program işlevsellik ilkesine uygun olarak öğrencinin günlük yaşantısında kullanacağı bilgiyi içermelidir. Programda verilen içerikler aynı zamanda öğrenciyi bilgilendirmeli, içinde bulunduğu zaman ile geleceğe köprü kuracak nitelikte olmalıdır. Şiir türü hakkında detaylı bilgi içermeyen program kompozisyon yazma ve okuma dersi üzerinde durmuştur. Türk edebiyatının türlü şekilde ortaya çıkan eski ve yeni manzum ve mensur eserlerin en güzel hediyyelerinden terbiyeyi esaslara göre seçilmiş parçalara, Batı edebiyatından her türlü ve bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve türlere ait zengin örneklerle yer verilmiştir.

Dönemler; Doğu-Batı Edebiyatı, İslamiyet öncesi ve İslami dönem Türk Edebiyatı ve Milli Edebiyat dönem özellikleri ile öne çıkmış şair ve yazarların hayatları ve ideolojileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkçe'nin kelime manası ile İslamiyet öncesi ve İslami dönem edebiyatında Doğu Batı tesirindeki edebiyatın dil karşılığı ve anlam karşılığı farkı kazandırmak istenmiştir. Edebiyat ders hakkında bilgi vermekten ziyade öğrenciyi aktif olmaya sevk etmelidir. Kuru kuruya bazı gerçekleri öğretmekten çok yetenek kazandırmayı amaçlamalıdır. Fakat programda bu amaçlar gerçekleşmemiştir.

Kapsam açısından bazı hususlar eksik bırakılmıştır. Öğrencinin yeteneklerini ortaya çıkaracak etkinliklere yer vermemiştir. Bireysel farklılıklar gözetilmemiştir. Fakat toplumun temel oluşumlarını içeren hakîm olan idealarına yer vermiştir.

Türk edebiyatının tarihi esas alınmış, geçmiş zamanlarla oluşan edebiyat ile Batı etkisi altında gelişen edebî yapı ilişkilendirilmiştir. Öğretmen açısından kullanılabilir bir program niteliğindedir. Her öğretici aynı nüansları anlayabilir durumdadır. Konu bakımından gereksiz konulara yer verilmemiş uygulanabilir bir program oluşturulmuştur.

1927 öğretim programı öğrencilerin okuduğunu anlamasına yönelik hazırlanmıştır. Bu sebeple öğrenci ders esnasında okutulan farklı türdeki metinlerin benzer ya da farklı yanlarını keşfedebilir duruma gelir. Farklı ve edinilmesi zor materyal ve yönetime gerek duymayan program oldukça ekonomik yapıdadır.

Kitap incelemeleri gerçekleştirerek az emek çok kazanç elde etmek açısından avantajlıdır. Türk ulusunun tekamül geçmişi ve geleceği, benimsediği olgular, değer yargıları açısından bütüncüdür. Aynı zamanda değerlendirilebilir durumdadır. Uygulamadan sonuca değin kazanımları ve eksiklikleri tespit etmek oldukça kolaydır.

1929 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

1928’de harf inkılabıyla beraber 1929 yılı Türk dili ve edebiyatı öğretim programında Türkçe dersine daha fazla önem ve ağırlık verilmiş dersin her sınıf düzeyinde ismi Türkçe olarak değiştirilmiştir.

Türk Edebiyatında ele alınan konular olarak;

“1.2.3. sınıf kıraat (okuma) dersleri

4.Sınıf

Nazım, nesir, kafiye, aruz, milli vezin verilecek.

Aruzun yerini millî vezne bırakması,

Mecazlar; teşbih, mecazımürsel, kinaye, tariz verilecek.

Avrupalı edebiyatta nazım ve nesir türleri, Tanzimat’ın fiilleri ve edebi dönemleri verilecek.

5. Sınıf

Halk edebiyatının dönemleri ve türleri

Divan edebiyatı nazım, nesir türlerini ele alabiliriz ” (Maarif Vekâleti,1929, s.23-24).

1927 programı, öncesindeki 1924 programının destekleyicisi niteliğinde düzenlenmiştir. Türk dili ve edebiyatı dersi okuma ve yazma (kıraat, tahrir) derslerine ayrılmış olup öğrencinin hayal dünyasını metinler üzerinden genişletmeyi amaçlamıştır. 1929

programı da aynı doğrultuda hareket ederek edebiyat dersi ve konuları öğrencinin heyecanını arttırmaya çalışmıştır. Tanzimat dönemi, Halk edebiyatı ve Divan edebiyatı dönemi verilirken öğrencide büyük şahsiyetlere hayranlık duyurmak ön planda tutulmuştur. Edebi eserlerin sadece ifade ettiği olay ve fikirden ibaret olmadığı gibi Türk edebi eserlerinin öğrenciye aynı zamanda sanat eseri olduğu düşüncesi verilmeye çalışılmıştır.

Program, Divan Edebiyatından alınan parçaların önem arz etmesi sebebiyle programa tabi olan dönemin gencini, dilsel ve fikirsel olarak Divan Edebiyatı türlerinden uzak tutmaması gerekir. Bu sebeple Divan Edebiyatı döneminden alınan parçalar kendi yazılmış olduğu döneme ait duyuş ve düşünüş tarzını temsil ettiği eserlerden seçilmelidir. Aynı zamanda örnek olarak gösterilen şiirlerdeki sözcüklerin açıklamaları verilmelidir.

Öğrencilerin iyi eserlerden hoşlanmasını sağlamak, öğrencilerin iyi eserler okuma algısını genişletmek amaçlanmıştır. Öğrenci okuduğu parçayı değerlendirmeli, fikirleri üzerinde düşünmeli ve parçaya karşı eleştirel bir tavır geliştirebilmelidir.

Bazı manzum ve mensur parçaları okurken Türk diline ve şivesine uygun okunmalı eserin anlamına vakıf olmalıdır. Öğrenciye bazı uygun olan parçalar ezberletilmelidir. Öğrencinin seviyesine uygun olmayan ve öğrencinin anlamını kavrayamayacağı parçalar tercih edilmemelidir.

Parça ezberletilirken cümle cümle, beyit beyit değil tamamı okunmalıdır. Parça bir anda değil günlük tekrarlarla ezberlenmelidir. Öğrenciye uygun şiir ve nesir parçaları ezberletmedeki amaç ise; öğrencilerin hayatlarından zevk unsuru oluşturmayı, başka eserlerle kıyas yapabilmeyi ve başka eserleri okumaya teşvik etmek olmalıdır.

Bu bakımdan program ezberi ön planda tutulmuştur. İşlevsellik özelliği kısmen uygulanmıştır. Hayatta karşılaşılabileceği, kullanabileceği bilgiyi kazandırmaktadır. Fakat öğrencinin yeteneğini ortaya çıkarmada ve geliştirmede yeterli düzeye ulaşamamıştır. Çevre şartlarına göre yorumlanabilir. Bu sebeple esnek bir programdır.

Toplumun değer yargılarına dayalıdır. Milli türler göz ardı edilmemiştir. Her öğretmenin aynı yorumu anlamı çıkarabileceği program özelliğindedir. Programda yer verilen konuların bilimsel değeri söz konusudur. Okulda uygulanabilir durumdadır. Örneklerin verilmesi, dönemlere hakim olan anlayışların karşılaştırılması açısından uygulanabilir durumdadır.

Öğrenciye meslek edindirme yetenek, yetkinlik, bilgi kazandırma düzeyinde istenilen düzeyde değildir. Yani bir şiir yazabilmekten ziyade iyi bir eseri keşfedebilmeyi, onlardan hoşlanması, iyi eserleri okuma isteğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Program oldukça ekonomiktir. Zaman, yer, teknoloji ve araç gereç bakımından avantajlıdır. Öğrencinin ilgi, ihtiyacı ve seviyesine uygundur. Program ülke genelinde uygulandığından bütünlük ilkesiyle çelişmez, fakat öğretmen bilgiyi aktarıcı rolünden bilgiyi kazandırıcı rolüne geçemez. Bilgi verici mukayese yeteneği kazandıran fakat öğrencinin üreticiye dönüşmesine izin vermeyen bir programın unsuru durumundadır.

1934 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

Program edebiyatın genel amaçlarıyla başlatılmıştır.

“Öğrencide hayal zenginliği yaratmak, düşünce dünyasını geliştirmek amaçlanmıştır. Öğretmen öğrenciyi ders çalışmaya sevk ederken ona yol gösterici olmalıdır. Bu süreçte öğrenci kendi hayatlarının imgelemiş olduğunu görsünler bu sebeple kendilerini daha derinden anlamaya çalışsınlar bu ifadelerle 1934 programının öncekilere nazaran öğrencinin ‘birey’ olmasına önem verildiğinin ve daha somut düşünüldüğünün göstergesi olmuştur. Edebiyat ve dil derslerinin kültür bilincinde olduğunun göstergesidir” (Çelik, 2018, s.254-255).

“Birinci Sınıf

2 ders edebî kıraat, 1 ders tahrir

“Nesir, azım, vezin, kafiye. Aruz. Millî veznimiz. Aruzun yerini millî vezne bırakması. Mecazlar teşbih, istiare, mecazı Mürsel, kinaye, tariz.

Siyasi Tanzimat’ı müteakip başlayan Avrupa edebiyatında nesir ve nazım neveleri.

Divan edebiyatının nesir ve nazım neveleri, bu nevilere ait parçalar izah edilirken divan edebiyatına has mana ve lafız sanatları gösterilecektir. Arapça, Acemce kelimelerle terkiplerin mana ve mahiyetleri izah edilecektir.

İkinci Sınıf

1 ders edebî kıraat, 1 ders tahrir, 1 ders Türk edebiyatı tarihi

Edebî kıraat: Divan edebiyatına ait parçalar edebiyat tarihi içinde gösterileceğinden edebî kıraatte Avrupai edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler ve halk edebiyatına ait parçaların en güzidelerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçaları garp edebiyatlarından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir. Bugünün ihtiyaçları ve lisan inkılabı nazarı dikkate alınacağından Tanzimat ve

Servetifünun muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir. (Vekâletçe hazırlanan ve hazırlanmakta olan garp edebiyatları antolojilerinden de istifade edilmelidir.

Tahrir: Serbest ve hududu çizilmiş mevzular: tasvir, tahkiye, gerek kıraat kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde mevcut parçalarda gerekse muallim hanım ve beylerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissertation (mütaleaname) ler ; ve yine bu gibi eserlere ait edebi tahliller; ve büyükçe bir eser (meselâ bir roman veya piyes) hakkında compte-rendu (icmal) ler.

Türk edebiyat tarihi: Menşeyinden Tanzimat'a kadar edebiyatımızın divan ve halk edebiyatı cepheleri nazarı dikkate alınarak mülâhhas malûmat.

(Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye muntehap parçalar gösterilecek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, sanat oyunları izah ve teşrih edilecek, edebiyat tarihine ait kitapta yine bu tarzda yani yalnız tarihî malumatı ihtiva etmek değil seçilmiş parçaları da havi olmak ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak şartıyla yazılacaktır).

Üçüncü Sınıf

Haftada 3 ders müşterek, edebiyat şubeleri için ayrıca 2 ders

Müşterek 3 saat

1 ders edebî kıraat, bir ders tahrir, 1 ders Türk edebiyatı tarihi.

Edebî kıraat: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Tahrir: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Türk edebiyat tarihi: Tanzimat'tan zamanımıza kadar. Milli edebiyat cereyanı etrafına gösterilecektir.

(Bu sınıfa ait kitap da ikinci sınıfa ait kitap tarzında yazılacaktır).

Edebiyat şubesine ait iki dersle de mektep kütüphanesinden ve hariçten muallimin intihap edeceği eserler mütalea edilerek üzerinden tetkikler yapılacak ve bu eserlerin garp

edebiyatlarına ait olanlarına tatbikan Avrupai mektep ve mesleklere dair malûmat verilecektir’’ (Maarif Vekâleti,1934, s. 5-8).

Bu programda şiir öğretimi ile ilgili ayrıntılı ifadeye yer verilmemiştir. Şiir hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Lakin birinci, ikinci, üçüncü sınıf kıraat dersinde şiir kısmen yer almıştır. Programda yer verildiği kadarıyla ahenk unsurları üzerinde durulmuş nazım, nesir, ölçü, aruz ölçüsü, hece ölçüsü ve aruzun yerini heceye bırakması, söz sanatları, mecazımürsel, kinaye, tariz, teşbih, istiarenin gösterilmesi planlanmıştır. Hece ölçüsü ön plana çıkarılmış aruz ölçüsü geri plana atılmıştır. 2 saat edebiyat 2 saat kıraat dersi içerisinde verilecek örnek şiirlerde Arapça, Farsça sözcüklerin Türkçe karşılığı belirtilecektir. Divan edebiyatından seçilen örnekler eserin yazıldığı dönemin duyuş ve düşünüş tarzı çerçevesinde verilmesi ve değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. Halk edebiyatından örnekler verilmesi planlanmış fakat programda herhangi bir şair ve yazar yer almamıştır.

Edebiyat dersinin öğrencide, algı düzeyinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bunu yapmak için bölümlere ayrılmış olan dönemler öğrenciye öğretilmeye çalışılmıştır. Bir nevi dönemin öne çıkan anlayışı idrak edilmeye çalışılmış, fikinsel boyutta öğrencinin bir duyuşa sahip olması esas alınmıştır.

Divan edebiyatında önemli metinlerin verilmesi planlanmıştır. Servetifünun ve Tanzimat döneminde de aynı anlayış benimsenmiştir. 1934 programında şiir konusu açık ve net bir şekilde yer almamıştır. Şiir türü sadece ahenk unsurları vezin, kafiye, ölçü şekilleriyle bahsedilmiştir.

Kazanç ilkesi esas alındığında Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Tanzimat Dönemi vs. genel özellikleriyle ve öne çıkan etmenlerle verilmesi planlandığı için öğrencinin kıyas yapabilme, geçmişle gelecek arasında bağlantı kurabilme kabiliyetine erişmesi amaçlamıştır. Aynı zamanda oldukça uygulanması basit bir programdır.

Öğrencinin yeteneğini açığa çıkaracak ders içi aktivitelere yer verilmemiştir. Yurt genelinde ve her lise sınıf düzeyinde aynı konular esas alındığı için bütüncüdür.

1938 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

“1938 yılı lise edebiyat müfredat programı 1934 programından pek farklı olmasa da birtakım değişikliklere sahiptir. Bu programda yapılan en önemli değişiklik dersin öneminden dolayı ders ödevleriyle ilgili bazı açıklamalar yapılmış olmasıdır. Bu programın

hazırlanmasına, 1937 Hükümet programında yer alan dil ve edebiyat ile ilgili görüşler etkili olmuştur” (Öztürk, 1968, s. 208; Karakuş, 2002, s.178).

1938 yılı Türk dili ve edebiyatı müfredatı aşağıdaki gibidir:

“ I. Sınıf

(2 ders edebi okuma, 1 ders tahrir)

Edebiyat tedrisatında esas metinlerdir. Aşağıdaki bahisler metinlere istinaden verilecektir.

Nesir-nazım, vezin, kafiye. Aruz (Aruz vezni hakkında kısa ve toplu bilgi verilecektir. Vezin şekilleri öğretilmez.) Hece vezni. Aruzun, yerini hece veznine bırakması. Mecazlar: teşbih, istiare.

Tanzimat’ı müteakip başlayan Avrupai edebiyatta nesir ve nazım neveleri, bu münasebetle Tanzimat’ın fikrî ve edebî cepheleri.

Divan edebiyatında nesir ve nazım neveleri bu nevilere dair parçalar izah edilirken divan edebiyatının başlıca karakterleri toplu olarak gösterilecektir.

II. Sınıf

(1 ders edebî okuma, 1 ders tahrir, 1 ders Türk edebiyatı tarihi)

Edebî Okuma: Divan edebiyatına ait parçalar edebiyat tarihi içinde gösterileceğinden edebî okumada Tanzimat ve ondan sonraki edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler, halk edebiyatına ait parçaların en iyilerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçalar, garp edebiyatlarından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir.

Bugünün ihtiyaçları ve dil inkılabı nazarı dikkate alınacağından Tanzimat ve Servetifünun’un muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir.

Türk Edebiyat Tarihi: Menşeyinden Tanzimat’a kadar edebiyatımızın divan, halk ve zümre edebiyatları cepheleri nazarı dikkate alınarak toplu ve kısa malumat. (Edebiyat Tarihi öğretiminde esas, edebî devirler, müesseseler ve hareketler olmalıdır. Büyük şahsiyetler, bu devirlerdeki müessese ve hareketlerin mümessili olmak bakımından gösterilecektir. İkinci, üçüncü derecedeki edebî elemanlar ancak içinde buldukları devirde büyük mümessilleri hazırlama veya devam ettirme rolleri bakımından mevzu bahis edilebilirler.

Üzerlerinde fazla durmak lüzumsuzdur. Bilhassa divan edebiyatı gösterilirken bu edebiyatın Çağatay, Azeri ve Osmanlı lehçelerinde doğuşuna amil olanlar, kendi nevinde onu

tekâmül ettirenler ve tarihe intikali sırasında seleflerine nazaran büyük bir kıymet ifade edenlerden bahsedilecektir. Mesela Âşık Paşa, Şeyhi, Baki, Ali Şir Nevai, Fuzuli, Nefi, Nabi, Nedim, Şeyh Galip bu görüşle tetkik olunacaklardır.

Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye müntehap parçalar gösterilecek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, san'at oyunları izah ve teşrih edilecek, edebiyat tarihine ait kitapta, yine bu tarzda yani yalnız tarihi malumatı ihtiva etmek değil seçilmiş parçaları da havi olmak ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak şartile yazılacaktır).

III. Sınıf

(Haftada 3 ders müşterek, edebiyat kolu için ayrıca 2 ders)

Müşterek 3 saat

(1 ders edebî okuma, 1 ders tahrir, 1 ders Türk Edebiyatı Tarihi)

Edebî Okuma: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Tahrir: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Türk Edebiyatı Tarihi: Tanzimat'tan zamanımıza kadar. Millî edebiyat cereyanı etraf ile gösterilecektir.

Tanzimat'tan zamanımıza kadar edebî müessese ve hareketler. Büyük mümessiller, ikinci sınıf programında izah edildiği veçhile edebî müessese ve hareketler içindeki tesir ve mevkileri bakımından tetkik olunacaktır. Bu edebi hareketler arasındaki münasebetler, aksülameller, bugünkü edebiyatımızı hazırlayan ana fikirler izah olunacaktır. Millî edebiyat cereyanı, bu görüşle belirtilecektir.

Edebiyat kolunun fazla iki saati edebî metinlerin tetkikine ayrılmıştır. Türk ve ecnebi edebiyatlarından başlıca eserler, öğretmenin nezaretinde veya talebeye vazife olarak verilip tahlil ettirilecektir. Tanzimat'tan sonra edebiyat eserlerimizin Garp edebiyatı ile münasebet ve alakası bilhassa aranacak ve tebarüz ettirilecektir. Edebî meslekler hakkında bu tahlil ve tetkik vesilelerinden istifade olunarak esaslı ve toplu malumat verilecektir” (Maarif Vekâleti, 1938, s. 7-10).

1938 programı 1934 programının daha geniş tutulmuş şeklidir. Bariz farklılıklara gitmeyerek edebiyatın amaçlarıyla başlamış daha sonra lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda okutulmak üzere edebî okuma, tahrir, Türk edebiyatı tarihi dersleri olmak üzere kategorilere ayrılmıştır. 1934 programında olduğu gibi okuma dersinde nazım-nesir, vezin, kafiye, aruz, hece vezni öğretilmesi planlanmış fakat vezin şekillerinin öğretilmeyeceği belirtilmiştir. Aruzun yerini heceye bırakmasıyla beraber hece ölçüsü ön planda tutulmuş aruz ölçüsü geri planda kalmıştır. Söz sanatlarında sadece istiare ve teşbihe yer verilmiştir.

Tanzimat'ın devamında başlayan Batı edebiyatı nazım ve nesir türleri yanında Tanzimat'ın fıkırsel yapı ve dönemlerinin de verileceği belirtilmiştir. Divan edebiyatı nazım ve nesir türleri ve bu örnekler açıklanırken divan edebiyatının başlıca şahsiyetlerinin toplu olarak verilmesi ön görülmüştür. Üçüncü sınıfta edebî okuma dersinde divan edebiyatı, halk edebiyatı, Servetifünun, Tanzimat sonrası dönem ve türleri verilecektir. Edebiyat tarihi dersinde şiir hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Fakat 1934 programına göre 1938 programında bu kısımda divan edebiyatına ait bazı şahsiyetlerin ismi geçmektedir. Baki, Fuzuli, Nefi, Nabi, Nedim, Ali Şir Nevai vb.

Edebî eserlerden ve sanatçılardan bahsederken öğrenciye seçilmiş metinler gösterilecek bu parçaların açıklamaları yapılacaktır.

Edebî okuma dersi ile öğrencide estetik zevk ve duyuş aynı zamanda anlayışı geliştirmek için kitap okuma anlayışını edindirmek, kaliteli eserleri fark edebilmek ve parçalar arasında kıyas yapabilmesi istenmiştir. Şiirde (ahenk unsurları), kafiye, aruz ölçüsü, hece ölçüsü nedir? Nasıl uygulanır? Hususunda durulmuştur.

Şiirde söz sanatlarından sadece teşbih ve istiarenin yer alması söz sanatlarına kısmen yer verildiğini göstermektedir. Söz sanatlarının içselleştirmesi adına uygun parçaların verilmesi ve söz sanatlarının parça üzerinde uygulanması programın verimliliği açısından uygun olacaktır.

Program, dönemler arası kıyas yapabilmeyi hedeflemiştir. Programın başından itibaren Edebiyat dersinin amaçları madde madde ifade edilmiştir.

1942 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

02. 11. 1942 tarihli 336 karar sayılı talim ve terbiye heyetince lise klasik şube üçüncü sınıf müfredat programlarında değişikliğe gidilir. Bu değişiklik şu şekildedir:

Edebiyat Programı (haftada 4 saat)

1 saat (edebiyat ve fen şubelerinin müşterek saatleri gibi) edebiyat tarihine, 1 saat (yine aynı suretle tahrir, geriye kalan 2 saat de edebî okumaya ve metin tetkiklerine ayrılacaktır.

Edebiyat Tarihi:

Edebiyat Tarihi'nde, Tanzimat'tan zamanımıza kadar, edebî hareketler, müesseseler şahsiyetler ve eserleri gösterilip tanıtılacaktır.

Buna göre, bu sınıfın Edebiyat Tarihi bahislerini şu suretle plânlamak lâzımdır:

1. Tanzimat devrine giriş: Cemiyet hayatımızda yenilik ihtiyacı ve yenilik fikirleri, bu fikirlerin ilk tezahürleri; Gülhane Hattı; Tanzimat'ın siyasi ve idari karakterleri (Bu bahis, toplu bir bakış halinde gösterilecektir).

2. Tanzimat hareketinin fikir hayatımızdaki akisleri ve tezahürleri; ilk Tanzimat muharrirleri: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal; bu üçünün edebiyatımıza vermek istedikleri istikamet; fikirleri ve eserleri.

3. Tanzimat edebiyatının gelişmesi: Abdülhak Hâmit, Recaizade Ekrem; şahsiyetleri ve eserleri.

1896 ya kadar şiir, roman, tiyatro, tenkit, gazetecilik gibi belli başlı edebî nevilerin gösterdiği gelişmeye toplu bakışlar. (Bu planda isimleri zikredilmeyen Ahmet Mithat, Ahmet Vefik Paşa, Sami Paşazade Sezai, Muallim Naci gibi muharrirlerden, muhtelif edebî nevi ve hareketlerinin gelişmesi sırasında ehemmiyet derecelerine göre bahsedilecektir).

4. Servetifünun Edebiyatı: Bu yeni hareketin doğuşundaki fikrî ve edebî âmiller (Garp edebiyatlarını daha yakından ve daha iyice tanımak); bu hareketin edebiyatımızda nasıl bir ilerleme merhalesi olduğu; Servetifünun hareketinde önem verilen başlıca edebî neviler: nazım, hikâye ve roman; Servetifünun nazımının hususiyetleri; Tevfik Fikret, şahsiyeti ve eserleri; Serveti Fünun nesrinin hususiyetleri; Servetifünun romancılığı; Halit Ziya Uşaklıgil, şahsiyeti ve eserleri; Cenap Şahabettin'in nazmı ve nesri. (Bu teşekkülün diğer şair ve muharrirlerinden Servetifünun nazım ve nesrinin mahiyeti ve gelişmesi dolayısıyla bahsedilecektir).

5. 1908 den sonra edebiyatımızın aldığı yeni istikamet (Bu arada Fecriati hareketine kısaca temas edilecektir); Millî Edebiyat cereyanının gelişmesi; bu cereyanı 1908'den önce hazırlayan âmiller; milliyet fikri ve dil; Tanzimatçılarla onları takip edenlerin dil hakkındaki düşünceleri ve dilin sadeleşmesi hususundaki hizmetleri; Genç Kalemler, Ziya Gökalp, Cumhuriyet devrinde dil hareketleri.

1908'den zamanımıza kadar şiirin gelişip ilerlemesi: Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Bayatlı; bu şairlerin eserlerindeki hususiyetler.

Hikâye ve roman: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adnan, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin.

Tiyatro: Sahne faaliyetinin artması dolayısıyla bu nev'in ilerleyişi (belli başlı tiyatro muharrirleri bu ilerleyiş anlatılırken zikredilecektir).

(Bu son devrin diğer şair ve muharrirlerinin isimleri edebî okuma saatlerinde, okunan eserleri dolayısıyla geçecektir).

Not:

(Edebiyat Tarihi bilgileri daima metinlerle izah ve takviye edilmeli; gerek edebiyat tarihi, gerek edebî okuma derslerinde talebeyi mümkün olduğu kadar çok metinle temas ettirmek fırsatları aranmalıdır.)

Tahrir:

Talebenin umumi bilgi seviyesine uygun mevzular:

Tasvir, tahkiye, gerek okuma kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde mevcut parçalarda, gerekse öğretmenlerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissercasyon (mütalâaname)lar; yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller, büyükçe bir eser (meselâ bir roman veya piyes) hakkında compterendu (icmal)ler.

Edebî kıraat ve metin tetkiki:

Bu saatlerde Türk ve ecnebi edebiyatlarından seçilmiş eserler, öğretmenlerin nezaretinde okunarak veya talebeye yazılı vazife şeklinde verilerek tahlil ettirilecektir. Tanzimat'tan sonraki edebî mahsullerimizin Garp edebiyatlarıyla münasebet ve alâkası bilhassa aranıp tebarüz ettirilecektir.

Bu şubenin edebî okuma ve metin tetkiki saatlerinden birinin klasik eserlerin dilimizdeki tercümelerine tahsis edilmesi ve mesela bir büyük eserin baştanbaşa okunması ve bu suretle talebeye asliyle tercümesini karşılaştırmak fırsatının da verilmesi yerinde olur” (Maarif Vekâleti, 1942, s. 57, 58).

Diğer programlardan farklı olarak lise üçüncü sınıf programı değiştirilmiştir. Yeni müfredat hazırlanarak derslerin bölümlenmesi tahrir, edebî kıraat, edebiyat tarihi, metin tetkiki şeklinde gösterilmiştir. Edebiyat programı içeriğinde şiir konusunun şekilsel ve türsel özellikleri ayrıntılı şekilde verilmemiş, bunun yerine Tanzimat dönem özellikleri şair ve yazarları eserlerinin gösterilmesi planlanmıştır. Ziya Paşa'nın, Şinasi'nin ve Namık Kemal'in edebiyat camiasına etkisi, vermek istedikleri yön, fikirleri ve eserlerinin verileceği konusu yer almıştır. Edebiyat dersinde, şiir türüne önceki programlara nazaran daha fazla önem verilmeye çalışılmıştır.

Servetifünun'da önem verilen edebî türler, nazım, hikâye ve romandır. Servetifünun nazımının özellikleri verilecektir. Tevfik Fikret'in şahsiyeti ve eserleri, Cenap Şahabettin'in nazmı ve nesri, Millî edebiyatın gelişmesi, Cumhuriyet dönemi dil hareketlerinin verilmesi planlanmıştır. 1908 den zamanımıza kadar şiirin gelişimi, ilerlemesi ele alınacak olup Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Haşim, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı gibi

şairlerin eserlerine yer verilecektir. Bu sebeple edebî yönden dönemin öne çıkan şairleri ön planda tutulmuş diğer şairlerden söz edilmemiştir. Edebî kıraat ve metin tahlili derslerinde bu metinlere öncelik verilmiş klasik eserlerin tercümesinin yapılmasıyla öğrencinin asıl metin ile tercüme metin karşılaştırmasını yapmasına fırsat verilmiştir.

1908 sonrası Türk şiirinde millî duygular ve beşeri duyguları esas alan şairler ön planda tutulmuştur. Öğrencinin dönemin öne çıkan şairlerinin eserlerini tanıyacak olması aynı zamanda fikri düşüncelerini gelişmesi açısından yol gösterici olacaktır.

Örneğin 1948 yılında Edebiyat klasik kol programında öğrenciye Ziya Gökalp'le ilgili örnek bir soru tavsiye edilmiştir.

“Cemiyet bir uzviyetse

Ailedir hüceyresi

Gönül tatlı bir cennetse

Eve bakar penceresi

Bu dünyada sevilecek

iki şey var: yurtla yuva

Biz yuvayı şenletirsek

Cennet olur bu gök ova

Ziya Gökalp

Uzviyet= örgensellik

Hüceyre= hürecik”(Maarif Vekâleti, 1948, s. 115)

Bu sorudan kazanım elde edebilmek adına bu kıtanın anlamı ve şiirde geçen ‘yurt, yuva’ tabirinden öğrencinin ne anladığı yoklanmak istenmiştir. Şairin bu gibi didaktik şiirleri üzerinde düşünüldüğünde, o dönemin bu tarz şiirlerin yazılma gerekçelerinin neler olduğu öğrenciye keşfettirmek istenmiştir. Böylelikle öğrencinin vatan ve millî duygularını harekete geçirmek amaçlanmıştır. Ziya Gökalp'in edebî safhada ne ifade ettiği ve önemi belirlenmiştir. Dörtlüğün ölçüsü, kafiyesi ve durağı buldurulmaya çalışılmıştır.

1944 eylül döneminde başka bir soru olarak yöneltilen Ahmet Haşim'in 'Piyale' adlı şiirine yer verilmiştir. Şiirin içinde geçen simgeler, mazmunlar, açıklamaları ile verilmiştir. Şiirin yine kime ait olduğu şiirde anlaşılan konunun ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Divan şiirinden alınan sözcükler ve kavramların ne olduğu ayırt edilmeye çalışılmıştır. Şiirde geçen Fuzuli'nin adının neden geçtiği ve Fuzuli'nin hakkında neler bilindiği öğrencinin bilgi birikimine bırakılmıştır.

1945 eylül döneminde bazı sınav soruları olarak Ahmet Haşim'in 'Merdiven' şiirinden kesit alınmıştır. Şiirin kime ait olduğu, şairin ne zaman yaşadığı, hangi eserleri verdiği sorulmuştur. Şiirin; şekli, ölçüsü ve dil özelliklerinin neler olduğunun cevabı istenmiştir. Böylelikle Tanzimat öncesi Türk şiiri ile sonraki şiir anlayışının arasındaki fark belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencinin bu belirlemeden yola çıkarak kalıcı bilgi birikimine sahip olması esas alınmıştır.

1945 haziran döneminde yine bir soru olarak yöneltilen Abdülhak Hamit Tarhan'ın 'Makber' adlı şiirinden kesit verilmiştir. Yine şiirin hangi şaire ait olduğu ve şairin söylemek istediği şeylerin ne olduğu öğrenci tarafından cevaplanması beklenmiştir. Şiirin divan edebiyatı ile ortak olan ve olmayan yanlarının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencinin metinler arası kıyas yapma kabiliyetinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Şiirde geçen mazmun ve imgelerin günümüz Türkçesi karşılığı verilmiş ve şiirde hangi anlama geldiği belirlenmeye çalışılmıştır. Verilen şiirlerin içeriği hakkında bilgi verilerek öğrencide nasıl çağrışımlar oluşturduğu ve öğrencinin hayal süzgecinden geçirerek hayati olaylara verecek olduğu tepkiler geliştirilmek istenmiştir.

1942 yılı Türk dili ve edebiyatı programı toplumsal değer yargılarıyla uyumludur. Türk eğitim felsefesi ve millî anlayışıyla genel ideallerle örtüşmektedir. Program ülke genelinde her okulda aynı şekilde uygulanabilir durumdadır. Edebiyat dönemlerine (Tanzimat, Servetifünun dönemleri, tarihi geçmişi ve olayları vb.) yer vermiştir. Öğrencinin farklı edebî türleri okuyup anlaması, yazarı hakkında bilgi edinmesi, eserini hangi edebî düşünceyle kaleme aldığına vakıf olması ile beraber okuduğu ve okuyacağı her metinden farklı pencereler açabilecek düzeye gelmesi açısından önemlidir.

1950Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

Talim ve Terbiye dairesinin 17.09.1949 tarihli 912 sayılı kararı ile tebliğler dergisinde yayımlanan bilgiye göre Dördüncü Millî Eğitim Şurasında liselerin eğitim öğretim durumu

incelenmiş ve sonuç olarak liselerin öğrenim süresinin dört yıla çıkarılmasını uygun bulmuştur. Bakanlık da liselerin dört yıla çıkarılması kararını yürürlüğe koymuştur.

1949 yılında başlanan öğretim programı 1950 yılında tamamlanmıştır.

“Türk Dili ve Edebiyatı

Sınıf: 1

(Haftada 2 saat okuma ve edebiyat, 1 saat dilbilgisi, 2 saat kompozisyon)

Liselerde Türk dili ve edebiyatı dersleri genel olarak okuma, kompozisyon ve dilbilgisi bölümlerini ihtiva eder.

Okuma ve Edebiyat

Okumada ilk hedef öğrencileri değerli metinlerle karşılaştırmak ve bunlar üzerinde çalıştırmaktır.

...

Okuma ve edebiyat

I-Edebî eserlerin şekilleri

1) Nesir

2)Nazım

3) Nesrin Özellikleri (yeni nesirle eski nesrin belli başlı farkları)

4) Nazımın özellikleri:

a) Vezin, veznin değeri, hece ve aruz vezinleri hakkında toplu bilgi, aruzun esasları; kolay tipik birkaç örnek.

b) Kafiye

II- Üslup (Üslubun tanıtılması hususunda itibari tasnifler üzerinde durulmayacak. Okunan metinlerde ifade düzgünlüğü, fikir sağlamlığı, açıklık, samimilik, tesirlilik, duygu ve fikirlerle ifadenin uygunluğu gibi üslup hususiyetlerini vücuda getiren cihetler tebarüz ettirilerek başka parçaların bu hususiyetleriyle mukayese olunacaktır.

Okunan metinlerde ifade düzgünlüğü, fikir sağlamlığı, açıklık, samimilik, tesirlilik, duygu ve fikirlerle ifadenin uygunluğu gibi üslup hususiyetlerini vücuda getiren cihetler tebarüz ettirilerek başka parçaların bu hususiyetleriyle mukayese olunacaktır.)

III- Edebî eserlerin ifade özellikleri (Teşbih, mecaz, mecazın belli başlı çeşitleri)

IV- Halk şiirimizin belli başlı nazım şekilleri

V- Divan şiirinin kaside, gazeli, mesnevi vb. gibi belli başlı nazım şekilleri.

VI- Yeni edebiyatımızın nazım şekilleri.

VII- Belli başlı edebî nevilere ait derli toplu bilgiler: Roman ve hikâye, tiyatro, makale, fıkra, musahabe, tenkid, biyografi, nutuk, konferans vb.” (Maarif Vekâleti, 1949, s. 113, 114).

...

“İslamiyet’ten sonra Anadolu dışında Türk edebiyatı mahsulleri ve bunların genel vasıfları. (Kutadgu Bilig’den, Atabet’ül Hakayık’dan, Divan-ı Lügat’it Türk’den ve Divan-ı Hikmet’den küçük örneklerle.)

4. Anadolu’nun Türkleşmesi ve Anadolu’da Türk edebiyatının başlayıp gelişmesi.

XIII. ve XIV. Yüzyıllarda bu sahada yazılan eserlerin genel vasıfları. Dinî-tasavvufi ve ladini eserler.

(Sultan Velet’den, Yunus Emre’den, Kaygusuz Abdal’dan, Dehhani’den, Âşık Paşa, Ahmedî ve Nesimî gibi Anadolu ve Azerî lehçesi edebiyatlarının en önemli kurucularından alınacak metinler.

Bu örnekler öğrencileri daha ziyade bu yüzyıllar mahsullerinden haberdar etmek maksadıyla verileceğinden seçilişlerinde makul bir ölçü gözetilmelidir. Mesala şiirlerinde millî bir söyleyiş bulunan Yunus Emre’den daha bol metin almak. Dehhani, Âşık Paşa, Nesimî ve Ahmedî’den kısa parçalar seçmek lazımdır. Ayrıca bu örnekler vesilesiyle halk edebiyatı nazım şekilleriyle klasik nazım şekilleri üzerine öğrencinin dikkati çekilecek halka ve münevver zümreye mahsus edebî cereyanlar teşekkülü hakkında kısa bilgi verilecek ve müteakip yüzyıllarda edebiyatımızın bu iki koldan yürüyüşü daima göz önünde tutulacaktır.)

5. Yine XIII. ve IV. Yüzyıllar halk hikâye ve destanlarının en önemli örneği olan Dede Korkut hikâyelerinden bütün bir parça alınarak bu yüzyılların sade Türk dili, halk hikâye ve nesir lisani hakkında gereken bilgiler verilecektir.

6. Süleyman Çelebi’den, Şeyhi’den, Necatî’den, Ahmet Paşa’dan örneklerle, XV. Yüzyılda edebî durum.

Sinan Paşa’dan seçilecek kısa bir örnekle bu yüzyılın klasik ve sanatkârane nesri hakkında bilgi Aşık Paşazade tarihinden seçilecek bir örnekle, yüzyılın popüler nesri hakkında bilgi.

Bu arada İstanbul’un zaptından önce Anadolu’daki kültür merkezleri, fikir ve sanat hareketleri, İstanbul’un idare ve kültür merkezi oluşunun fikir ve sanat hayatımızın gelişmesi üzerindeki rolü hakkında kısa bilgi verilecektir.

Ayrıca XV. Yüzyılda Anadolu dışında Türk edebiyatının gelişmesi hakkında Çağatay lehçesi şairi Ali Şir Nevai’den seçilecek bir örnekle öğrencilere bilgi verilecektir.

7. Fuzuli, Baki, Ruhi'den seçme örneklerle XVII. yüzyıldaki edebî gelişme XVI. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki önemi. Köroğlu, Pir Sultan Abdal'dan seçilecek örneklerle bu yüzyılın halk şiir hakkında bilgiler.

8. Yahya, Nefi, Nabi'den seçilecek örneklerle XVII yüzyılın klasik edebiyatı hakkında bilgiler. Naima, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi'den seçilecek örneklerle aynı yüzyılın divan nesri hakkında genel bilgiler. Karacaoğlan'dan, Gevheri'den seçilecek örneklerle aynı yüzyılın halk şiiri Kerem ve Aslı hikâyesinden seçilecek kısa örnekle bu yüzyılın halk hikâyesi.

9. Nedim, Ragıp Paşa, Şeyh Galip'den seçilecek örneklerle XVIII. yüzyıldan beri belirtilen Batı tesirlerinin artması dolayısıyla sosyal hayatımızdaki değişikliğin ve yeniliğin hızlanması. Divan edebiyatının yıkılışı ve sebepleri. Divan edebiyatının son mahsullerinden birkaç örnek.

10. XIX. yüzyıl başlarında Türk edebiyatı memleketimizde VIII. yüzyıldan itibaren Batı tesirlerinin artması dolayısıyla sosyal hayatımızdaki değişikliğin ve yeniliğin hızlanması. Divan edebiyatının yıkılışı ve sebepleri, divan edebiyatının son mahsullerinden birkaç örnek.

Dertli, Zihni, Emrah ve Seyrani'den seçilecek örneklerle bu yüzyılın halk şiiri hakkında genel bilgiler” (Maarif Vekâleti, 1950, s. 171).

Bu programda liselerin dört yıla çıkmasıyla beraber lise birde haftada 2 saat okuma ve edebiyat dersine, bir saat dil bilgisi, 2 saat kompozisyon dersine ayrılması kararlaştırılmıştır. Kompozisyon dersinin amacı öğrencilerin herhangi bir konu veya durum hakkında düşüncelerini sözle yazıyla anlatabilmesini sağlamaktadır. Okuma ve edebiyat derslerinde şiir konusuna yer verilmiştir. Nazım, nazımın özellikleri, vezin, veznin değeri, hece ve aruz vezinleri hakkında toplu bilgi, aruzun esaslarının kolay birkaç örnek ve kafiye verilmesi planlanmıştır. Diğer programlarda olduğu gibi şiirin unsurları üzerinde durulmuş bu kez hece ve aruz vezni önem derecesi belirtilmemiştir. Her iki ölçüde aynı düzeyde yer almıştır. Devamında halk şiirinin nazım şekilleri, divan edebiyatının nazım şekilleri (gazel, kaside, mesnevi vb.) Yeni edebiyatın nazım şekilleri ve söz sanatları (teşbih, mecaz ve mecazın çeşitleri) madde madde yer almıştır.

Bu programda şiir yüzeysel kalmamış detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Her dönemin nazım özelliklerine yer verilerek öğrencinin farklı dönemlerdeki şiirlerin nazım şeklini ve biçimini ayırt edebilmesi amaçlanmıştır. Öğrenci şiirin özelliklerini öğrenmesiyle bir şiirin nasıl yazılması gerektiği hakkında fikir sahibi olması öngörülmüştür. Dönemin özellikleri ve öne çıkan şairlerin verilmesinde bazı ölçütler ele alınmıştır. Örneğin şiirinde millî duygular ve

söyleyiş ağırlıklı olan Yunus Emre'den daha fazla metin alınması belirtilmiştir. Dehhani, Nesimi, Ahmedi, Âşık Paşa'dan daha az metin tercih edilmesi önerilmiştir. Bu örneklerle beraber klasik nazım şekilleri ile halk şiiri nazım şekilleri üzerine öğrencinin dikkati çekilerek, bu iki ekol hakkında bilgi verilerek edebiyatın iki koldan devam ettiği vurgulanacaktır.

Ruhi, Baki, Fuzuli ile Pir Sultan Abdal, Köroğlu'ndan seçilen örnekler ile bu dönemin halk şiiri verilmesi planlanmıştır. On dokuzuncu yüzyıl başlarında Batı etkisinin artması ile divan edebiyatının yıkılması ve buna sebep olan etmenler ile divan edebiyatının son ürünlerinde birkaç örneğe yer verilmesi ifade edilmiştir. Şiir konusu detaylıca ele alınmıştır.

1954 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

1954-1955 eğitim-öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere dört yıllık lise programından üç yıllık lise programına geçilir. III. sınıflar “edebiyat” ve” fen” Kollarına ayrılır. Tebliğler Dergisinin 13 Eylül 1954 tarihli 816. sayısında yeni sisteme uygun Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı yayımlanır.

“Türk Dili ve Edebiyatı

I. SINIF

Haftada 3 saat okuma, 2 saat kompozisyon)

A. Okuma:

1. Tanzimat sonrası edebiyatımız:

a) Namık Kemal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp. Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Falih Rıfkı

Atay'dan örnekler. - Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar.

b) XX. Yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler.

2. Eski edebiyatımız:

a) Halk edebiyatı: Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler.

b) Divan edebiyatı: Süleyman Çelebi. Fuzulî. Nedim ve Evliya Çelebi'den örnekler.

c) Halk ve Divan edebiyatlarımızdan seçilmiş başka örnekler.

3. Batı edebiyatı:

a) Homeros, Euripides, Sophokles, Plautus, Molière, La Fontaine, La Bruyere, Daudet, Cervantes, Swift ve Dickens'ten örnekler.

b) Batı edebiyatından seçilmiş başka örnekler.

B. Kompozisyon:

1. Sözlü:

a) Karşılıklı konuşma, açıklama, haber verme, sözlü rapor, hikâye anlatma.

b) Münakaşa.

2. Yazılı:

a) Cümle ve paragraf teşkili.

b) Plân ve özet çıkarma, not alma ve bilgi toplama, küçük bir yazının planını hazırlama.

c) Rapor, kısa gazete haberleri, ilânlar, gezi ve seyahat notları, yazılı yoklama sorularının cevapları, mektuplar, tasvir yazıları, konuşmalı yazılar ve hikâyeler, hikâye ve roman incelemeleri, kısa fikir yazıları.

II. SINIF

(Haftada 3 saat Okuma, 1 Saat Kompozisyon)

A. Okuma:

1. İslâmlıktan önceki Türk edebiyatı: Oğuzname'den ve Orhun yazıtlarından seçilmiş parçalar.

2. Halk edebiyatı:

a) Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler.

b) Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler.

3. Divan edebiyatı:

a) Fuzulî, Bakî, Nedim ve Galib'den örnekler.

b) Naimâ'dan, Kâtip Çelebi'den, Evliya

Çelebi'den ve başka Divan nesir yazarlarından seçilmiş örnekler.

4. Tanzimat sonrası edebiyatımız:

a) Namık Kemal ve Ahmet Mithat'tan örnekler.

b) Tefvik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan örnekler.

c) XX. yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler (Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin vb.).

5. Batı edebiyatı:

a) Yunan ve Lâtin edebiyatları: Homeres, Herodotos, Vergilius ve Tacitus'tan örnekler.

b) Yeni edebiyatlardan seçilmiş örnekler.

B. Kompozisyon:

1. Sözlü:

a) Karşılıklı konuşma, açıklama, sözlü rapor, hikâye anlatma.

b) Münakaşa.

2. Yazılı:

a) Cümle ve paragraf teşkili.

b) Plan ve özet çıkarma, not alma ve bilgi toplama, bir yazının planını hazırlama.

c) Rapor, gazete haberleri, gezi ve seyahat notları, yazılı yoklama sorularının cevapları, mektuplar, tasvir ve portreler, konuşmalı yazılar ve hikâyeler, hikâye ve roman incelemeleri, kısa fikir yazılan, edebî yazılar (yanız kabiliyetli öğrenciler için).

III. SINIF

Edebiyat Kolu

(Haftada 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon)

A. Okuma:

1. Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş örnekler.

2. Tanzimat sonrası edebiyatımız:

a) Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan, Ahmet Vefik Paşa ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

b) Tefvik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler.

e) Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar.

3. Batı edebiyatı:

a) Yunan ve Lâtin edebiyatları: Sophokles. Eflâton, Cicero ve Seneca'dan örnekler.

b) Yeni edebiyatlar: Dante, Montaigne, Pascal, Voltaire, Rousseau, Balzac, Stendhal, Hugo, Flaubert, Goethe, Sebiller, Shaksspeare, Tolstoy, İbsen, Poe ve Mark Twain'- den örnekler.

c) Batı edebiyatlarından seçilmiş başka örnekler.

4. Sürekli ve güdümlü okuma:

a) Bir Türk romanından seçilmiş parçalar.

b) Bir Türk şairinden seçilmiş parçalar.

c) Bir Batı klasiğinden seçilmiş parçalar.

B. Kompozisyon:

1. Sözlü:

a) Mülakat.

b) Münakaşa, münazara, meclis müzakere usulleri.

c) Sözlü inceleme, konferans.

2. Yazılı:

a) Paragraf teşkili.

b) Bir kitabı inceleme, fikir yazılan, edebî yazılar (yalnız kabiliyetli öğrenciler için).

III. SINIF

Fen Kolu

Haftada 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon)

A . Okuma:

1. Tanzimat sonrası edebiyatımız:

a) Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan ve Ahmet Vefik Paşa'dan örnekler.

b) Tevfik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil'den örnekler.

c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı Atay'dan örnekler.

d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler.

e) Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar.

2. Batı edebiyatından seçilmiş örnekler:

B. Kompozisyon:

1. Sözlü:

a) Mülâkat.

b) Münakaşa, münazara, meclis müzakere usulleri.

c) Sözlü inceleme, konferans.

2. Yazılı:

a) Paragraf teşkili.

b) Bir kitabı inceleme, fikir yazılan, edebî yazılar (yalnız kabiliyetli öğrenciler için).” (MEB, 1954, s. 109, 110).

1949’da dört yıla çıkartılan lise ve dengi okullardan bazıları tekrar üç yıla düşürülmüştür. Edebiyat dersi kompozisyon ve okuma dersi olarak iki kısımda yürütülmeye başlanmıştır. Üçüncü sınıflar edebiyat ve fen koluna ayrılır. Şiir hususunda bilgilerin üçüncü sınıf programında yer aldığını görmekteyiz. Detaylı bilgi yer almamakla beraber divan şiirinden örnekler, Cumhuriyet dönemi şiirinden örnekler ibaresi yer almaktadır. Diğer dönemlere ait bilgi sadece dönem özelliği ve şairlerden seçme örnekler verilerek aktarılmıştır. Diğer programlarda şiir konusu hakkında vezin, kafiye, nazım biçimi ve şekilleri, söz sanatları yer alırken 1954 programında bu unsurlardan bahsedilmemiştir.

1955 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

Dört yıllık eğitime tabi lise ve dengi okullarda uygulanacak olan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı 19 Eylül 1955 Tarih ve 869 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Bu programa göre dersin, birinci sınıflarda 3 saat okuma, 2 saat kompozisyon; 2. sınıflarda 3 saat okuma, 1 saat kompozisyon; 3. sınıflarda 3 saat okuma, 1 saat kompozisyon; 4. Sınıf Edebiyat kolunda haftada 5 saat okuma, 1 saat kompozisyon; Fen kolunda 1 saat okuma, 1 saat kompozisyon olarak okutulacağı açıklanmıştır. Öğretim Programının sonunda da “ müfredatın uygulanmasında 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan açıklamaların esas olacağı” ifade edilmiştir (Karakuş,2002,s.181-182).

Program uzun olduğu için sadece şiir ile ilgili kısımlara yer verilmiştir.

“ Türk Dili ve Edebiyatı Ders Konuları

Birinci sınıf

A. Okuma

1. Tanzimat sonrası edebiyat

a) Namık Kemal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Falih Rıfkı Atay'dan örnekler. Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar.

b) 20. Yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler.

2. Eski edebiyat

a) Halk edebiyatı: Dede korkut, Yunus Emre, Karacaoğlan'dan örnekler.

b) Divan edebiyatı: Süleyman Çelebi, Fuzuli, Nedim ve Evliya Çelebi'den örnekler.

c) Halk ve Divan edebiyatından seçilmiş başka örnekler.

3. Batı edebiyatı:

a) Homeros, Euripides, Sophokles, Plautus, Moliere, La Bruyere, Daudet, Cervantes, Swift, Dickens'ten örnekler.

b) Batı edebiyatından seçilmiş başka örnekler

B. Kompozisyon

...

İkinci sınıf

A. Okuma

1. İslamıktan önceki Türk edebiyatı: Oğuzname'den ve Orhun yazıtlarından seçilmiş parçalar.

2. Halk edebiyatı:

a) Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan'dan örnekler

b) Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

3. Divan edebiyatı

a) Fuzuli, Baki, Nedim ve Galib'den örnekler

b) Naimâ'dan, Kâtip Çelebi'den, Evliya Çelebi'den ve başka Divan nesir yazarlarından seçilmiş örnekler.

4. Tanzimat sonrası edebiyat

a) Namık Kemal ve Ahmet Mithat'tan örnekler

b) Tefik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan örnekler

c) 20. Yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler (Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin vb)

5. Batı edebiyatı

a) Yunan ve Lâtin edebiyatları: Homeros, Herodotos, Vergilius ve Tacitus'tan örnekler.

b) Yeni edebiyatlardan seçilmiş örnekler

B. Kompozisyon

Üçüncü sınıf

A. Okuma

1. Halk edebiyatımızdan seçilmiş örnekler

2. Divan şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler

3. Tanzimat sonrası edebiyatımızın muhtelif safhalarından seçilmiş örnekler

4. 1. 2. ve 3. sınıflarda yabancı dille okutulmakta bulunan Batı nesir yazarlarının dilimize çevrilmiş eserlerinden örnekler.

B. Kompozisyon

Dördüncü sınıf edebiyat kolu

A. Okuma

1. Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş örnekler

2. Tanzimat sonrası edebiyat

a) Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Vefik Paşa ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.

b) Tefik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve çağdaşlarından örnekler

c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler

d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler.

...

Dördüncü sınıf Fen kolu

A. Okuma

Tanzimat sonrası edebiyat

a) Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan ve Ahmet Vefik Paşa'dan örnekler

b) Tevfik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil'den örnekler.

c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı Atay'dan örnekler.

d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden örnekler.

...

Türk dili ve edebiyatı dersi okuma ve kompozisyon dersine ayrılmıştır. Birinci sınıfta şiir hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Sadece Tanzimat dönemi ve sanatçılarından seçilmiş örnekler şeklinde ifade edilmiştir.

Tanzimat döneminin öne çıkan şairleri yer alır. Halk edebiyatından Karacaoğlan ve Yunus Emre'den örnekler her sınıf seviyesinde verilmiştir. Divan edebiyatından da Fuzuli, Nedim gibi şairlerin metinlerinin verilmesi planlanmıştır. İkinci sınıfta yine şiir hakkında herhangi bir bilgi yer almamasıyla birlikte birinci sınıftaki konular tekrar verilmiştir. Üçüncü sınıfta ise halk edebiyatı örnekleri ile divan şiir ve nesrinden örneklere yer verilecektir. Şiir konu itibarıyla sadece üçüncü ve dördüncü sınıfta söz konusu olmuştur.

Edebiyat kolu dördüncü sınıfta şiir konusunun yer aldığını görmekteyiz. Haftada 5 saat okuma, 1 saat kompozisyona ayrılmış olup divan şiiri örnekleri, Tanzimat sonrası şairleri ve Cumhuriyet devri şiirinden seçilmiş örneklere yer verilmesi planlanmıştır. Yine bu sınıfta da şiir hakkında detaylı bilgi yer almasa da genel başlık olarak ele alınmıştır. Ders işleniş sırasında içerikte şiir hakkında bilgi verilerek kafiye, vezin, söz sanatları üzerinde durulacağı anlaşılmaktadır. Dördüncü sınıf fen kolunda ise ders haftada 1 saat okuma, 1 saat

kompozisyona ayrılmıştır. Tanzimat sonrası edebiyat ve şahsiyetler ismen yer almış eserlerinden örnekler verileceği belirtilmiştir. Cumhuriyet dönemi şiirinden örneklere yer verilmesi kararlaştırılmıştır.

Edebiyat dersi konu dağılımı itibariyle dönemlere ayrılmış olan kısımlar belirtilmiş, ders işleniş esnasında öğrencilerin farklı yetkinliklere ulaşması düşünülmüştür. Edebiyat kolunun hazırlanmış olduğu aşağıdaki parça kesiti farklı hedef davranış edindirme açısından önem arz etmektedir.

“ Lirik şiir her millette sazla beraber doğar kendini ilk defa mızrap ve telle ifade eder. İzzet Molla Keşan'a menfi gittiği zaman İstanbul'dan bir şairin geldiğini işitir işitmez sazlarını kapıp karşısına gelen âşıkların hitabesi buna bürhan'dır.

Bu iptidai şairler İzzet Molla'ya:

İşittik ki siz şairi şahsız

Maarif semavatına mahsız

Değil haddimiz gerçi çaldırtma saz

Gönül bir iki nağme eyler niyaz.

Derler şiiri nameden ayıramazlar.

Lirik şiir tekamül ede ede sazını bırakır yalnız Nağme kesilir Fuzuli'nin şiiri gibi.

Lirik şiir en halis şairlerinin elinde gayet sadedir ilimden hünerden azadedir.

Ne dimağa hitap eder ne de zevke

Kalbinde o ateşten bir kıvılcım olmayan kari Fuzuli divanını eline alsa, zanneder ki Fuzuli'nin o kadar methedilen gazelleri bir düzine tekrar edilen aynı kelimelerden aynı mazmunlardan ibarettir. “Bu nevi şiir yegane nevidir ki fikirde mazmunda sanatta yeniliğe asla muhtaç olmaz” (Maarif Vekâleti, 1955, s. 870).

Yukarıda metnin öğrenci de hedef davranış edindirmek adına ele aldığımızda öncelikle farklı türlerden oluştuğunu görmekteyiz. Hangi türlerden oluştuğu ve türlerin özelliklerini

öğrencinin belirlemesi istenmektedir. Her bölümün ana fikrinin ne olduğu saptanmalıdır. Mecazi ifadelerin hangileri olduğu ve metne nasıl anlam kattığı ve kendi hallerinde ne ifade ettikleri açıklatılmalıdır.

Lirik şiir türü ile edebiyatın diğer türler arasında bir karşılaştırma yoluna gidilmelidir buna müteakip Tevfik Fikret'in şu şiirine atıfta bulunulmuştur:

“Ferda senin dedim beni alkışladın, hayır

Bir şey senin değil sana ferda vediaadır

Her şey vediaadır sana ey genç unutma ki

Senden de bir hesap arar ati-i müşteki” (Maarif Vekâleti, 1955, s. 870).

Tevfik Fikret'in bu şiiri ile geleceğe nasıl bir ilişki katmak istediği sorulmaktadır. Bu şiirin yukarıdaki parçada ele alınan lirik şiir anlayışıyla benzer yanlarının neler olduğu öğrencinin tespitine bırakılmıştır. Kullanılan eski sözcüklerin günümüz Türkçesindeki karşılığı verilmiş olup anlam farklılıkları ve kapalılığı giderilmeye çalışılmıştır.

1955 müfredat programı okuduğunu anlayabilen, metinler arasında ve fikirler arasında benzer ve farklı yanları keşfedebilen bireyler yetiştirmeyi öngörmesi açısından oldukça işlevsel bir programdır.

Türk dili ve edebiyatı programında yer alan müfredat içerikleri nazım nesir ayırımına gidilerek ele alınmıştır. Nazım özellikleri kendi içerisinde gruplandırılarak genel bilgi verilmesi amaçlanmış, hepsine ayrı ayrı örneklendirilme yapılmıştır. Devamında şiirin üslubuyla alakalı kendi içerisinde detaylandırma yapılmaksızın daha çok şiirin nasıl ifade edildiği ön planda tutulmuştur. Bir nevi şiirin ifade gücünün üsluba yansımaları ve başka edebî metin türleriyle kıyaslanması öngörülmüştür.

1957 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

Çağın gereklerine ayak uydurmak, yeni eğitim ve öğretim kuramlarından yararlanmak amacıyla 21.09.1957 tarihinde alınan bir kararla yeni bir dil ve edebiyat dersi öğretim programı düzenlenir. Bu program, Türk eğitim tarihinde en uzun süre kullanılan dil ve edebiyat dersi öğretim programı olma özelliğine sahiptir (Çelik, 2018, s. 256).

1957 yılı öğretim programında dil ve edebiyat dersleri “Türk dili ve edebiyatı” adı altında Okuma ve Kompozisyon olarak bölümlendirilir. 7 Ekim 1957 tarihinde 976 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak yürürlüğe konulmuş olan “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı” daha önce hazırlanmış ve uygulanmış olan bütün programların olgunlaşmış şeklidir. 1957 programı, 1976 yılı hariç ve ders adlarının değişmesi dışında 1991 yılına kadar 33 yıl uygulamada kaldığı için hakkında en çok tartışma ve yorum yapılan program olmuştur. (Karakuş, 2002, 182).

“ Birinci sınıf ders konuları(haftada 3 saat)

1. Tanzimat sonrası edebiyat

a) Namık Kemal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Falih Rıfkı Atay’dan örnekler. Atatürk’ün nutuklarından seçilmiş parçalar.

b) 20. Yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler.

2. Eski edebiyat

a) Halk edebiyatı: Dede korkut, Yunus Emre, Karacaoğlan’dan örnekler.

b) Divan edebiyatı: Süleyman Çelebi, Fuzuli, Nedim ve Evliya Çelebi’den örnekler.

c) Halk ve Divan edebiyatından seçilmiş başka örnekler.

3. Batı edebiyatı:

a) Homeros, Aiskhylos, Sophokles, Herodotos, Moliere, La Fontaine, La Bruyere, Daudet, Cervantes, Swift, Dickens’ten örnekler.

İkinci sınıf edebiyat kolu (haftada 4 saat)

1. İslamlıktan önceki Türk edebiyatı: Oğuzname’den, Kaşgarlı Mahmut’tan ve Orhun yazıtlarından seçilmiş parçalar.

2. Halk edebiyatı:

a) Dede Korkut, Yunus Emre ve Karacaoğlan’dan örnekler

b) Halk edebiyatımızdan seçilmiş başka örnekler

3. Divan edebiyatı

a) Nevai, Fuzuli, Baki, Nedim, Nefi ve Galib’den örnekler

b) Naimâ’dan, Kâtip Çelebi’den, Evliya Çelebi’den ve başka Divan nesir yazarlarından seçilmiş örnekler.

4. Tanzimat sonrası edebiyat
 - a) Namık Kemal, Recaiade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat'tan örnekler
 - b) Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan örnekler
 - c) 20. Yüzyıl edebiyatımızdan seçilmiş örnekler (Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin vb)
5. Batı edebiyatı
 - a) Yunan ve Lâtin edebiyatları: Euripides, Vergilius ve Tacitus'tan örnekler.
 - b) Yeni edebiyatlardan seçilmiş örnekler

İkinci sınıf fen kolu (haftada 3 saat)

İkinci sınıf edebiyat kolu programıyla aynı doğrultudadır.

Üçüncü sınıf edebiyat kolu (haftada 5 saat)

1. Divan şiirinden ve nesrinden seçilmiş örnekler
2. Tanzimat sonrası edebiyat
 - a) Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Cevdet Paşa, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Vefik Paşa ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler.
 - b) Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabettin ve çağdaşlarından örnekler
 - c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Memduh Şevket Esendal, Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve çağdaşlarından seçilmiş örnekler
 - d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş örnekler.

...

Üçüncü sınıf fen kolu (haftada 2 saat)

1. Tanzimat sonrası edebiyat
 - a) Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan ve Ahmet Vefik Paşa'dan örnekler
 - b) Tevfik Fikret ve Halit Ziya Uşaklıgil'den örnekler.
 - c) Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı Atay'dan örnekler.

d) Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden örnekler.” (Maarif Vekâleti, 1957, s. 976)

1957 programı diğer programlara nazaran uzun bir programdır. Okuma ve kompozisyon bölümlerine ayrılan Türk dili ve edebiyatı dersinde dil bilgisi konuları kaynaştırılmıştır. Birinci sınıfa haftada 3 saat verilmiş olup Tanzimat sonrası edebiyat ve şairleri halk edebiyatı şairler ve metinleri yer almıştır. Divan edebiyatından Fuzuli, Nedim gibi şairler ve metinleri bulunmaktadır. Bu sınıf düzeyinde açıkça şiir ibaresi geçmemektedir. Şiir konusu sadece üçüncü sınıfta yer almış şiirin şekli ve yapısal özelliklerine dair herhangi bir bilgi yer almamıştır. Programda şiirle alakalı birkaç satır görmekteyiz.

“Veznin, kafiyelerin, nazım şekillerinin ve mecazların mücerret ve kuru tahlillere tabii tutulması, metinlerin bunları anlatmaya yarayacak vasıtalar veya sadece sözlük ve gramer malzemesi tarzında kullanılması cümlelerin ve mısraların aynen veya değişik şekillerle tekrarlanması, tekrarlatılması ve bunun açıklama sayılması, bir cümlede her kelimenin ayrı ayrı izah edilmesi ve ettirilmesi, biyografilerin ve basma kalıp şahsiyet tahlillerinin hiçbir gayeye hizmet etmeyecek şekilde ezberletilmesi, soruların basit, vuzuhsuz ve bilhassa sistemsiz olması, kelimelerin, cümlelerin kullanılmasında sarıhlığe ehemmiyet verilmemesi, derslerde şahsi zevklerin ve kesinleşmemiş görüşlerin hakim kılınması vb. yazının değerleriyle öğrencinin alakasını kesen, dikkati dağıtan zamanla okuma zevkini ve duyup anlama kabiliyetini felce uğratan zararlı yollardır, dil ve edebiyat öğretimimizin zayıflıkları bilhassa bu noktalarda aranmalıdır” (Maarif Vekâleti, 1957, s.148). İfadeleri ile şiir konusunun nasıl işlenmesi gerektiği, şiirin ne gibi özellikler taşıması vurgulandığı belirtilmiştir. 1957 programı diğer programların olgunluk çağı olmuştur. Farklı deneme ve öğretim yöntemleri ile şiirin önceki dönemlerde öğretimine eleştirel bakış yaratmıştır. Sadece kuralların hâkim olduğu parçalar üzerinde şiirin unsurlarını teknik bakımdan uygulayan bir sistem olduğunu kabul ederek edebî başarısızlığın bu uygulamalarda aranması gerektiğini savunmuştur. Şiir konusu öğretilirken kuru bilgiden ziyade öğrencinin şiirin derinliğine inebilmesini amaçlamıştır.

Bu sebeplerle 1957 programı içerik ve tarz olarak kendini, geçmiş programlardan çok daha farklı yere konumlandırmıştır. Daha önceki programlarda yer alan ders işleyişi bu noktada kendini değiştirmiştir.

Her sınıf düzeyine göre konu sınırlanması ve belirlenmesi yapılmıştır. Öğrenci verilen metin türlerini okumakla, tahlil etmekle kalmayacak aynı zamanda yaparak yaşayarak öğrenme felsefesi ile bizzat makale, deneme vb. metinlerin giriş kısmını yazabilme, basit parçalarda paragraf düzenleyebilme ve saire aktiviteleri grup çalışmaları olarak uygulayacaklardır. Münakaşa çalışmaları yaptırılacak, öğrencinin topluluk karşısında nasıl hitap edeceği, kendini tanıttacağı uygulamalı olarak gösterilmesi istenmiştir. Örneğin söz korusu, bir nesir ya da şiir parçası seçilerek bir grup öğrenci tarafından okunması istenmiştir. Bu çalışma bireylere birlikte çalışma alışkanlığı edindirmiş olur. Söyleyiş hatalarını düzeltir. Sesli okuma öğrencide özgüven oluşmasını sağlarken aynı zamanda yeteneğinin gelişmesini sağlar. Program tamamen kazanıma yöneliktir. Edebî yazılar mahiyetinde yer alan şiirler, okul toplantılarında okutulacak monologlar, denemeler, küçük skeçler vb. öğrenciye bilimsel ve eğitsel anlamda katkısı söz konusudur.

Program öğrenci kazanımına çok önem vermiş, öğrendiklerini hayatın içine dâhil edebilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Toplum değerlerine oldukça bağlı kalınmıştır. Türkçenin anlam ve önemini her daim hissettiren Yunus Emre'den kesitler, bilgiler verilmiş çağına damga vurmuş etik değerlere hâkim şair ve yazarları ön plana koymuştur. Örneğin 'gelürsün' ifadesi yerine 'gelirsin' kullanılması uygun bulunmuş, dönemlerin arasındaki biçimsel farkların değişmesi, günümüz Türkçesine yaklaşması gerekli görülmüştür. Öğretici bu program karşısında rehber konumdadır. Öğrenciye neyi ne şekilde yapacağını belirten, onun dışında tüm aktiviteleri öğrencinin dahilinde gelişecek durumlar olduğunu açıklar. Program yeterince esnektir. Verilen süre boyunca bitecek düzeyde, okul ve çevre olanağına göre (kazanımlar hariç) oynama yapılabilir. Bilgilendirmenin epey detaylı yapıldığı program bütüncüdür. Program içeriği ve öğrenci özellikleri aynı doğrultuda gelişim gösterir.

1960 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

1960 programı diğer programlarda olduğu gibi edebiyat dersinin amaçlarına yer verilmesiyle başlamıştır. Lise öğretimi 3 yıla düşürüldüğü için sınıflar 1. sınıf sonrası 2. ve 3. sınıf düzeyi edebiyat ve fen konu olmak üzere ayrılmıştır

“ Birinci sınıflara Tanzimat sonrası Türk edebiyatı ders konuları verilmiştir.

Mehmet Akif, Namık Kemal, Yahya Kemal, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Memduh Şevket Esendal, Hüseyin Rahmi, Falih Rıfki Atay, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan örnekler verilir.

Yirminci yüzyıl dan seçilmiş başka örnekler de yer verilir.

Halk edebiyatından, Dede Korkut, Karacaoğlan, Yunus Emre'den örnekler verilir.

Divan edebiyatından, Fuzuli, Nedim, Süleyman Çelebi, Evliya Çelebi'den örnekler verilir.

İkinci sınıf (edebiyat kolu)

İslamiyet öncesi Türk edebiyatından eserler ve konular verilir.

Halk edebiyatından, Karacaoğlan ve Yunus Emre gibi sanatçılardan örnekler verilir.

Divan edebiyatından, Baki, Nefi, Fuzuli, Nevai, Nedim vb. sanatçılardan örnekler verilir.

Tanzimat sonrası dönemde ise, Tefik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil vb. sanatçılardan örnekler verilir.

İkinci sınıf (fen kolu)

İslamiyet öncesi Türk edebiyatından, halk edebiyatından ve divan edebiyatından örnekler verilir.

Tanzimat sonrası dönemden ve Namık Kemal, Rezaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat gibi sanatçılardan örnekler verilir.

Yirminci yüzyıl edebiyatından seçilmiş örnekler ve Mehmet Emin Yurdakul, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar vb. sanatçılardan örnekler verilir.

Batı edebiyatından örnekler verilir.

Üçüncü sınıf (fen kolu)

Tanzimat sonrası edebiyatımızdan konular ve Abdülhak Hamit Tarhan, Namık Kemal, Şinasi vb. sanatçılardan örnekler verilir.

Halit Ziya Uşaklıgil, Tevfik Fikret'ten örnekler verilir.

Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşım, Yakup Kadri Karaosmanoğlu vb. sanatçılardan örnekler verilir.

Cumhuriyet devri şiir ne nesirden seçilmiş örnekler ile Nutuk'tan parçalar verilir.

Üçüncü sınıf (edebiyat kolu)

Divan şiirinden ve nesirinden seçilmiş örneklere yer verilir.

Tanzimat sonrası dönem edebiyatımızdan konular ve örneklere yer verilir.

Cumhuriyet devri şiir ne nesirinden seçilmiş örneklere yer verilir.

Nutuk'tan parçalara yer verilir.

Batı edebiyatından örneklere yer verilir'' (Maarif Vekâleti, 1960, s. 11-13).

1. sınıfta Tanzimat sonrası edebiyat ve bazı sanatçılar, Eski edebiyat içinde Yunus Emre, Karacaoğlan, Dede Korkut, Fuzuli, Nedim, Evliya Çelebi'den örneklere yer verilmiştir.
2. sınıf edebiyat dersi 4 saat olarak belirlenmiş; İslamiyet öncesi Türk edebiyatı, Tanzimat dönemi, halk edebiyatı ve divan edebiyatı, 20. yüzyıl sonrası edebiyat ve sanatçılarından örnekler verilmiştir.

2. sınıf fen koluna 3 saat verilmiş ve aynı şekilde düzenlenmiştir 1. ve 2. sınıflarda şiir hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir fakat 3. sınıf fen ve edebiyat kolunda divan şiiri örnekleri Tanzimat sonrası ve Cumhuriyet dönemi şiiri yer almıştır.

1957 programının devamı niteliğinde olan bu program şiir unsuru hakkında detaylandırılmamış sadece dönem ve şairler örnek olarak gösterileceği ifade edilmiştir.

1960 programının hedefi öğrencinin hayal dünyasını genişletmek, Türkçenin dil zenginliklerine vakıf olmasını sağlamaktır. Verilen örneklerde yer alan Arapça ve Farsça ibarelerin Türkçe karşılığı verilerek o dönem içerisinde ki anlama bakılması istenmiştir.

Şiir hakkında programdan detaylı açıklama yer almamaktadır. Öğretmen anlatıcı rolündedir. Öğrencilerin yaparak yaşayarak deneyimleyeceği etkinlikler düzenlenmemiş ya da

programda belirtilmemiştir. Bu sebepten dolayı program işlevsellik ilkesiyle kısmen bağdaşmaktadır.

İkinci ve üçüncü sınıfta verilen dönemlerin yazar ve şairleri farklı sınıf seviyelerinde de verilmeye devam etmiştir. Şiir türü hakkında bilgi ve örnekler üçüncü sınıfta verilmiştir.

1976 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

27. 9. 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi ve devamı (asıl programın olduğu sayı) 4. 10. 1976 Tarih ve 1901 Sayılı Tebliğler dergisinde yeni bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı yayınlanarak uygulamaya konmuş; bu programla beraber ders isimleri ve kitapları da değişmiştir.

Bu program, ihtiva ettiği açıklamalar ve metotlarla beraber ‘millî kimlik’ kazandırma amacını ön planda tutması, uygulanabilir olması gibi özellikleriyle diğerlerinden farklı olmuştur.

Bu programda Türk edebiyatı, Türk dili ve Türkçe kompozisyon dersleri 3 ayrı ders olarak telakki edildiği için amaçları ayrı ayrı verilmiş; Türk edebiyatı ayrı bir ders dil bilgisi ve Kompozisyon da ayrı bir ders olarak okutulmuştur. ‘Genel Açıklamalar’ dan ayrı olarak Türk edebiyatı, Türk dili ve kompozisyon dersleri için hususi açıklamalar yapılmış; hedeflere ulaştıracak olan metotlar teferruatlı şekilde izah edilmiştir. Bu programın en önemli özelliklerinden biri, genel açıklamaların 1. maddesinde verilen ‘Türk Dili, Kompozisyon ve Türk edebiyatı dersleri arasında münasebet bulunmakla beraber amaçları, konuları ve öğretim şekilleri farklı olduğu için her biri kendi maksadına uygun olarak okutulmalı, imtihanlarda da aynı notla değerlendirilmelidir’ hükmü olup derslerin ayrı disiplinler olarak kabul edilmesidir (Karakuş, 2002, s.184).

1976 Türk dili ve edebiyatı programı ana çerçevesiyle şu şekildedir:

“Türk Dili ve Edebiyatı ders programında edebiyatın önemi, edebî tür ve özellikleri dönem özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Birinci sınıf Türk şiiri olarak İslamiyet öncesi dönemde Divan-ı Lügat it Türk'ten doğa ve kahramanlık şiirleri, Uygur dönemi şiir örneklerine yer verilmiştir.

İslami dönemde Kutadgu Bilig'den dinî duygular ve doğa sevgisini ifade eden şiir örnekleri Yunus Emre'nin Allah'ı ve insanı konu alınan şiir örnekleri verilir.

Anadolu halk şiirinden doğa, kahramanlık, aşk konuları ile alakalı şiir örneklerine yer verilir.

Divan şiirinde ise; savaş, kahramanlık, ahlaki konu edinen kaside, gazel, rubai ve şiir örneklerine yer verilir.

Dönemin önemli şairlerinden Nedim, Nefi, Baki, Fuzuli, Süleyman Çelebi'den eser örnekleri verilir.

Tanzimat döneminden Cumhuriyet dönemine kadar gelişen Türk edebiyatında vatan ve doğa sevgisi hürriyet ve birliktelik duygularını esas alan şiirlerden kesitler sunulur.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında aile, doğa, vatan, insan, yiğitlik, duygularını esas alan şiirleri yer verilir.

Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl, Faruk Nafiz, Cahit Sıtkı, Orhan Veli'den seçme şiirlere yer verilir.

İkinci sınıflarda ise İslamiyet öncesi Türk şiiri, Eski Türk şiiri, İslami dönem şiiri, Anadolu Tekke şiiri, Karacaoğlan, Divan şiiri, (Ahmet Paşa, Ali Şir Nevai, Baki, Fuzuli vb.)

Batı etkisindeki şiir:

Tanzimat Dönemi şiiri; (Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem vb.)

Servet-i Fünun Dönemi şiiri; (Tevfik Fikret Cenap Şahabettin vb.)

Fecri Atı dönemi şiiri; (Ahmet Haşim)

Mehmet Akif Ersoy şiirleri;

Türkçülük etkisindeki şiir; (Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul)

Yahya Kemal şiiri ve Cumhuriyet dönemi şiiri; (Beş Hececiler, Faruk Nafiz, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı vb.)” (Maarif Vekâleti, 1976, s. 1901).

Programa Türk dili ve edebiyatının genel amaçları belirtilerek giriş yapılmıştır. Türk edebiyatı dersi amaçları, Türk dili dersi amaçları ve kompozisyon dersi amaçları olmak üzere üç ayrı başlık altında sıralanmıştır. Türk edebiyatı 1. sınıfta Edebî türler başlık altında gösterilmiş, Türk şiiri başlığı altında ise şiir hakkındaki hususlar detaylandırılmıştır.

İslamiyet öncesi Türk şiiri, Divanı Lügati it Türk'ten, tabiat ve yiğitlik şiirleri, Uygur şiirleri, İslami devir şiirleri, Anadolu halk şiiri, divan şiiri (gazel, kaside, rubai, murabba ve benzeri,) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar gelişen Türk edebiyatı, hürriyet, vatan sevgisi, tabiat sevgisi duygularını telkin eden şiirler, Cumhuriyet dönemi şiirleri vs. yer almıştır.

2. ve 3. sınıfta da şiir konusu başlık altında yer almış, oldukça detaylandırılmıştır. Edebî dönemlerin şiir anlayışı ve şiir türleri verilmiştir. Şiirin şekilsel özelliklerine değinilmemiş fakat diğer programlarda olmadığı kadar şiire yer verilmiş, verilecek örnekler programda açıkça belirtilmiştir.

Metin incelemelerinde kafiye, vezin, ses, nazım şekilleri, nazım-nesir gibi ifade şekilleri, mecazlar, söz sanatları, dil ve ifade unsurları, yazar ve şairlerin üslup özellikleri, dönem ile eser ve yazar-şair arasındaki ilişkiyi belirleyen unsurlar açıklamalı, açıklanmalı ibaresi yer alırken öğrencinin yazar ve şaire hayranlık duymasını sağlamak ön koşul olmuştur.

“ Öğrenci kazanımı ve hedef davranışı gözetilerek bazı şiir örneklerine yer verilmiştir:

Kanuni Mersiyesi (Baki)

Su Kasidesi (Fuzuli)

Bahar Kasidesi (Nefi)

İstanbul Kasidesi (Nedim)

Selimname (Yahya Kemal)

Süleymaniye'de Bayram Sabahı (Yahya Kemal)

Berlin Hatıraları (Mehmet Akif)

Süleymaniye Kürsüsünde (Mehmet Akif)

O Belde (Ahmet Haşim)

Han Duvarları (Necip Fazıl)

Kaldırımlar (Necip Fazıl)

Ne İçindeyim Zamanın (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Destan Gibi (Orhan Veli)’’ (Maarif Vekâleti,1976, s. 1901).

1976 programı ele alınan dönemler ve şiir türleri açısından oldukça zengin bir programdır. Öğrencinin estetik haz alması adına bu eserleri tanınması esere ilgi duyması ve sevmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber eserlerin millî zevk ve anlayışı esas alarak Türk milliyetçiliğini, idealini ve Türk toplumlarına ait özellikleri bilmeleri hedeflenmiştir.

Öğrencinin kelime hazinesini geliştirmek Türk dilinin zenginliğini göstermek istenmiştir. Şiirler bütün verilerek konu üslup ve biçim özellikleri bakımından incelenmesi sağlanmıştır.

1976 programına göre Türk dili ve edebiyatı dersinde Türk milletinin tarih boyunca gerçekleştirmiş olduğu yenilikler ve olaylara yansımış en iyi metinler okutulmalıdır. Program tüm sınıflara bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Dönemin ileri gelen ve dönemi en iyi yansıtan yazar ve şahsiyetlere yer verilmiş, aynı kişilerin ikinci, üçüncü sınıflarda da okutulması uygun görülmüştür. Bu sebepten dolayı program ilkesince bütünlük esas alınmıştır. Metin seçiminde millî ve ahlaki değerlere bağlı kalan eserlerin verilmesi ile programın toplum değerlerine sadık olması ilkesine uyulmuş ve bu içerikler programda tek tek belirtilmiştir.

Günümüzde benimsenen ilerlemecilik eğitim anlayışı 1976 programında kendini hissettirmektedir. Araç gereç ve materyal kullanımı olarak daha önceki senelerde kullanılan okul kitaplarından ve yardımcı kitaplarından faydalanılmıştır. Oldukça ekonomik yapılı bir programdır. Edebî dönemlerin her sınıf seviyesine uygun olarak verilmesiyle öğrencinin Türk dili zenginliğine vakıf olası amaçlanmıştır. Divan edebiyatından örnekler, Halk edebiyatından örnekler, Milli edebiyat döneminden örnekler verilmesi öğrencinin farklı duygu ve düşünce yapısı oluşmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda hazırlanan programın belirlenen sürede bitmesi bakımından uygulanabilirlik ilkesine uygundur. Esneklik ilkesi mevcut görünmektedir. Kazanım elde etmek amacıyla hedef davranışlar programda açıkça belirtilmiştir. Diğer programlarda bu denli görmediğimiz bu ayrıntı, programın netliğini ortaya koymaktadır. Derste işlenecek konular verilmiş, metinlerin ne şekilde seçileceği

belirtilmiştir. Öğrencinin okul dönemi yaşantısında edindiği bilgilerin aktarımını sonraki yaşamına yapabilecek, içselleştirdiği edebî sanat zevkini sonraki hayatında kullanabileceği bir anlayış kazandırmak programın ön koşulu olmuştur. Öğrencinin hayatını bu denli etkileme hedefi koyan 1976 programı bu açıdan oldukça işlevsel ve fonksiyoneldir.

1992 Yılı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

1991-1992 yılında kredili eğitim sistemine geçilmesi ile 1976 içeriğinin 1992 programında uygulanması zor olmuştur. 1991'de ders Türk edebiyatı, dil bilgisi ve kompozisyon halinde üçe ayrılmış 1992-1993 programında tekrar birleştirilmiştir. Edebiyat dersi seçmeli ders olarak yer almıştır.

1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programı ana çerçevesiyle şu şekildedir:

“Edebiyat I. II. III. Programı

Edebiyat I Seçmeli- Edebiyat insan ve toplum

II. Bölüm - Tarih İçinde Türk Edebiyatı

III. Bölüm - Edebiyatta İfade Tarzları

IV. Bölüm

Manzum Eserler

Konular

1. Manzum eserlerde şekil, muhteva ve ahenk unsurları:

a) Şekil özellikleri (nazım birimi: mısra, beyit, kıt'a, tonlama)

b) Muhteva (tematik unsurlar)

c) Ahenk unsurları (ölçü, kafiye ve çeşitleri, vurgu, tonlama)

d) Dil ve üslup (ifade özellikleri, söz sanatları: teşbih, istiare, tenasüp, kinaye, hüsn-i talil, mecazımürsel, leff ü neşr)

2. Türk edebiyatında manzum eserler

a) Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında, günümüze kadar olan edebiyatımızda manzum eserler:

1- Bu devirde yaygın olarak kullanılan manzum eserlerin şekil özellikleri;

- a) Sabit nazım şekilleri,
- b) Sabit olmayan nazım şekilleri

2- Bu devrin manzum türlerinde muhteva ve bunu besleyen kaynaklar.

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler

Orhan Veli Kanık, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Yahya Kemal Beyatlı

Klasik şiir ve Halk şiirine dönmenin yeni sebepleri.

Eserlerinden faydalanılacak şahsiyetler

Karakoç Bekir Sıtkı Erdoğan, Mustafa Necati Karaer, Nüzhet Erman, Sezai

Edebiyat II (Seçmeli)

II. Bölüm – Türk edebiyatında devirler

İslamiyet öncesi Türk edebiyatı

On ikinci ve on dördüncü yüzyıl Türk edebiyatı

Genel özellikler

Manzum eserler: Yunus Emre (Divan veya Mesneviden örnekler), Mevlana (Mesnevi veya Divan-ı Kebir'den örnekler)' (Maarif Vekâleti, 1992, s. 446 - 457).

Türk dili ve edebiyatı öğretim programı bu yılda edebiyat, Türk dili ve kompozisyon olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Bunların her biri için dört döneme göre farklı farklı öğretim programları planlanıp hazırlanmıştır.

Türk dili ve edebiyatı

Edebiyat dört bölüm

Türk dili dört bölüm

Kompozisyon dört bölüm

Her çalışmanın aynı notlandırma sistemi vardır. Dönem sonu, dönem notu olmak üzere Türk dili ve edebiyatı için not verilir.

1992 programında aynı zamanda edebiyat dersi seçmeli olarak ifade edilmiş iki kısma ayrılmıştır. Edebiyat I kendi içinde Edebiyat İnsan ve Toplum, Tarih İçinde Türk edebiyatı, Edebiyatta İfade Tarzları, Manzum Eserler ve Mensur Eserlerdir. Edebiyat II ise Edebiyata Giriş, İşlamiyet ncesi Türk Edebiyatı, İşlami Devir Türk Edebiyatıdır. Edebiyat III seçmeli dersi ise Tanzimat Devri Türk Edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Atı Topluluğu, Millî Edebiyat, Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı, Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı, Türkiye Dışındaki ağdaş Türk Edebiyatı, ağdaş Dünya Edebiyatı şeklinde bölümlenmiştir.

Bu programda şiirle alakalı birçok bölüm görmekteyiz. Edebiyatta ifade tarzları bölümünde nazmın tanımı, nesir ile arasındaki farklara değinilmiştir. Manzum eserler bölümünde ise ahenk unsurları, muhteva, şiir şekil özellikleri, söz sanatları ve her dönemin (Tanzimat şiiri, halk şiiri, divan şiiri vb.) şiir yapısının incelenmesi planlanmıştır. Eserlerinden rnek verilecek olan şairlerin isimleri programda yer almıştır.

İşlami devir Türk edebiyatı manzum eserler kısmı programda belirtilmiş sanatçıları ve eserlerinden bahsedilmiştir. Edebiyat III seçmeli dersinde de dönemlere ayrılmış olup Tanzimat, Servetifünun, Fecri Atı, Milli Edebiyat dönemlerinde manzum eserlere ve şairlere yer verilmiştir. Bu programda şiir hakkında detaylı bilgiler yer almıştır. Derste hangi türden, hangi şekilden, hangi dönem ve şairden bahsedileceği detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Programdaki belirtilen konular değerlendirildiğinden manzum eserlerin ahenk unsurları, içerik konu ve muhteva bakımından özellikleri öğrenciye benimsetilmek istenmiştir. Dönemlerin zellikleri ve devrin ne çıkan şair ve yazarlarına ait olan önemli eserlere yer verilmiştir. şiirin edebî ve sanat akımları ile dönemlerin birbiriyle etkileşimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Dönem farklılıkları göz önünde tutularak sözcüklerin anlam dağarcığının geniş olacağı ihtimali göz ardı edilmeden kelimelerin anlamları tespit edilmiştir. şiirin nazım biçimi ve birimi belirlenmiştir. Manzum eserlerin, imgelerin ve edebî sanatların açıklanmasına yer verilmiştir.

Zengin imge dünyasının dönem özellikleri de göz önüne alınarak etkin bir şekilde öğrenciye öğretilmesi planlanmıştır. Her dönemin ne çıkan şair ve yazarları tanıtılarak millî kimlik ve benlik edinmeleri hedeflenmiştir.

2005 Yılı Türk Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

2005 yılında yapılandırmacı yaklaşım merkezli yeni bir dil ve edebiyatı öğretim programı hazırlanır. Türk dili ve edebiyatı dersi “Türk edebiyatı” ve “dil ve anlatım” olmak üzere iki derse ayrılır. Her iki ders için kazanım ağırlıklı birer öğretim programı hazırlanır.

Yeni öğretim programında önceki edebiyat öğretim programlarından farklı olarak üniteler esas alınmış; hangi beceri ve anlayışın nerede, niçin ve nasıl kazandırılacağı soruları, ünite adı verilen birimler çevresinde ele alınmış, üniteler arasında ilişki kurulmuştur. Program metin merkezli olduğu için öğrencilerin metinleri öncelikle yapı bakımından çözümlemeleri, tema, dil-anlatım ve anlam bakımlarından incelemeleri ve daha sonra yorum yapmalarını sağlamak üzere hazırlanmıştır. Böylece öğrencilerin edebiyat tarihi ve edebî kişilikler hakkındaki bilgileri ezberlemek yerine metni çözümleme, anlama ve yorumlama becerilerini kazanmaları ve bunlardan yararlanarak estetik yaşantının zevkine varmaları amaçlanmıştır (MEB, 2005). Programa göre, öğrenciler 9. sınıfta metot konusunda kazandıkları beceri ve alışkanlıklar sayesinde, hazırlanan kazanımlar doğrultusunda edebiyat eğitiminin amaçlarına ulaşacaklardır. Programın öngördüğü bu anlayış, 2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı’nı önceki programlardan farklı kılan en önemli özelliklerden biridir. Daha önceki programlar; bilgiye ağırlık verdiği, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate almadığı, ezberci bir anlayışa dayandığı, günlük yaşamla ilgili becerilere yer vermediği gibi sebeplerden dolayı eleştirilmiştir (Kuduban-Aktekin, 2013, s. 170).

2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ana başlıklarıyla şu şekildedir:

“DOKUZUNCU SINIF ÜNİTE ve KAZANIMLARI

I. ÜNİTE: GÜZEL SANATLAR VE EDEBİYAT

1. Güzel Sanatlarda Edebiyatın Yeri

2. Edebiyatın Bilimlerle İlişkisi

3. Dilin İnsan ve Toplum Hayatındaki Yeri ve önemi

4. Metin

5. Edebî Metin

6. Edebiyat ve Gerçeklik

II. ÜNİTE: COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER (ŞİİR)

1. Şiir metinleri inceleme yöntemi:

a. Şiir ve Zihniyet (Dönemi)

b. Şiirde Ahenk (Ses ve Ritm)

c. Şiir Dili

d. Şiirde Yapı

e. Şiirde Tema

f. Şiirde Gerçeklik ve Anlam

g. Şiir ve Gelenek

h. Yorum

1. Metin ve Şair

2. Manzume ve şiir

III. ÜNİTE: OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBÎ METİNLER

1. Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinleri Tanıma ve Gruplandırma

2. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinleri İnceleme Yöntemi

a. Metin ve Zihniyet

b. Yapı (Olay örgüsü, Kişiler, Mekân, Zaman)

c. Tema

d. Dil ve Anlatım

e. Metin ve Gelenek

f. Anlama ve Yorumlama

g. Metin ve Yazar

3. Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metin Örneklerini İnceleme

(Masal ve Destandan Hikâye ve Romana)

4. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Karagöz ve Seyirlik Oyunlardan Modern Tiyatro Metinlerine)

a. Göstermeye Bağlı Edebî Metinleri Tanıma (Tiyatro)

b. Göstermeye Bağlı Edebî Metinleri İnceleme

IV. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER

1. Öğretici Metinleri inceleme Yöntemi

a. Metin ve Zihniyet

- b. Yapı (Plan)
- c. Ana Düşünce
- d. Dil ve Anlatım
- e. Metin ve Gelenek
- f. Anlam
- g. Metin ve Yazar

h. Yorum

2. Öğretici Metin Örneklerini İnceleme ve Karşılaştırma

ONUNCU SINIF ÜNİTE ve KAZANIMLARI

I.ÜNİTE: TARİH İÇİNDE TÜRK EDEBİYATI

1. Edebiyat-Tarih İlişkisi

2. Türk Edebiyatının Dönemlere Ayrılmasındaki Ölçütler

II. ÜNİTE: DESTAN DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

1. Destan Dönem

2. Sözlü Edebiyat

a. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir) (Sagu, Koşuk)

b. Olay Çevresinde Oluşan Metinler (Destan)

3. Yazılı Edebiyat (Köktürk Yazıtları, Uygur Metinleri)

III. ÜNİTE: İSLAM UYGARLIĞI ÇEVRESİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

1. XI.-XII. Yüzyıllarda İslamiyet ve Türk Kültürü

2. İslamî Dönemde İlk Dil ve Edebiyat Ürünleri (XI.-XII. yy.)

3. Oğuz Türkçesinin Anadolu'daki İlk Ürünleri (XIII.-XIV. yy.)

a. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

b. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler

c. Öğretici Metinler

4. XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı

a. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

1. Divan Şiiri

2. Halk Şiiri

a. Anonim Halk Şiiri (Mani, Türkü)

b. Âşık Tarzı Halk Şiiri

c. Dinî Tasavvufî Türk Şiiri

b. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler

1. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler

2. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Temaşa)

c. Öğretici Metinler

ON BİRİNCİ SINIF ÜNİTE ve KAZANIMLARI

1.ÜNİTE: EDEBİYATLA DÜŞÜNCE, SOSYAL VE SİYASİ HAYATIN İLİŞKİSİ

1. Edebiyat, Sosyal ve siyasi Hayat İlişkisi

2. Yenileşme Dönemi

II. ÜNİTE: TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI (1860-1896)

1. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Oluşumu

2. Öğretici Metinler

3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler

a. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler

b. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler

5. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri

III. ÜNİTE: SERVET-İ FÜNÛN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDİDE) (1896-1901)

ve FECR-İ ÂTÎ TOPLULUĞU (1909-1912)

1. Servet-i Fünûn Edebiyatının Oluşumu

2. Öğretici Metinler

3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir) ve Mensur Şiir

4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler

Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler

a. Hikâye

b. Roman

5. Servet-i Fünûn Edebiyatının Genel Özellikleri

FECR-ÂTÎ TOPLULUĞU (1909-1912)

IV. ÜNİTE: MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ (1911-1923)

1. Millî Edebiyat Dönemi'nin Oluşumu

2. Öğretici Metinler

3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

a. Sade Dil ve Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiir

b. Saf (Öz) Şiir

c. Halkın Yaşayış Tarzını ve Değerlerini Anlatan Manzumeler

4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler

A. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler

1. Hikâye

b. Roman

B. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler

5. Millî Edebiyat Döneminin Genel Özellikleri

ON İKİNCİ SINIF ÜNİTE ve KAZANIMLAR

I. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI (1923-...)

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Oluşumu

II. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETİCİ METİNLER

Öğretici Metin Örnekleri

III. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER (ŞİİR)

1. Öz Şiir Anlayışını Sürdüren Şiir
2. Serbest Nazım ve Toplumcu Şiir (1920-1940)
3. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Şiir
4. Garip Hareketi (I. Yeni) (1940–1954)
5. Garip Dışında Yeniliği Sürdüren Şiir
6. İkinci Yeni Şiiri (1954-1960)
7. İkinci Yeni Sonrası Toplumcu Şiir (1960-1980)
8. 1980 Sonrası Şiir
9. Halk Şiiri

IV. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBÎ METİNLER

1. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)

a. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler

b. Toplumcu Gerçekçi Eserler

c. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Eserler

d. Modernizmi Esas Alan Eserler

2. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Tiyatro Metinleri veya Drama Metinleri)

3. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri” (MEB, 2005, s. 3-5).

Görüleceği üzere 2005 programında şiir türü “coşku ve heyecanı dile getiren metinler” başlığı altında ele alınıp incelenmektedir. 9. Sınıfın 2. ünitesi tamamen şiir türüne ayrılmıştır. Özellikle yakın dönemden seçilecek şiir metinlerinin “Şiir ve Zihniyet (Dönemi)”, “Şiirde Ahenk (Ses ve Ritm)”, “Şiir Dili”, “Şiirde Yapı”, “Şiirde Tema”, “Şiirde Gerçeklik ve Anlam”, “Şiir ve Gelenek”, “Yorum”, “Metin ve Şair” “Manzume ve şiir” alt başlıklarında incelenmesi planlanır. Bu plan 10., 11. ve 12. Sınıf müfredatlarında işlenecek şiir metinleri için bir bakıma alt yapı mahiyetindedir. 9. sınıf programıyla öğrencilere sonraki sınıflar için bir metot, anlayış ve beceri kazandırma hedeflenir.

10. sınıfın müfredatında şiir türü yoğun bir şekilde yer alır. II. ünitenin “sözlü edebiyat” bölümünde “coşku ve heyecanı dile getiren metinler” kısmında Türk edebiyatının ilk şiir türlerinden olan “sagu”, “koşuk”a yer verilir. “İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı” başlıklı III. ünite de şiir türü “İslamî Dönemde İlk Dil ve Edebiyat Ürünleri (XI.-XII. yy.)” , “Oğuz Türkçesinin Anadolu’daki İlk Ürünleri (XIII.-XIV. yy.)”, “XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı- Divan Şiiri; Halk Şiiri/Anonim

Halk Şiiri (Mani, Türkü), Âşık Tarzı Halk Şiiri, Dinî Tasavvufî Türk Şiiri” alt başlıklarıyla etraflıca işlenir.

11. sınıfın II. ünitesinde “Tanzimat Dönemi” , III. ünitesinde “Servetifünun”, “Fecriati” ve “Millî Edebiyat” dönemlerine ait şiir örnekleri yer alır. “Servetifünun Dönemi’nde “Mensur Şiir”, Millî Edebiyat Dönemi’nde ise “Sade Dil ve Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiir”, “Saf (Öz) Şiir”, “Halkın Yaşayış Tarzını ve Değerlerini Anlatan Manzumeler” incelenir.

12. sınıfın III. ünitesinde “Cumhuriyet Dönemine Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler” başlığıyla şiir türü ayrıntılı bir biçimde kendine yer bulur. Bu dönem şiiri “Öz Şiir Anlayışını Sürdüren Şiir”, “Serbest Nazım ve Toplumcu Şiir (1920-1940)”, “Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Şiir”, “Garip Hareketi (I. Yeni) (1940–1954)”, “Garip Dışında Yeniliği Sürdüren Şiir”, “İkinci Yeni Şiiri (1954-1960)”, “İkinci Yeni Sonrası Toplumcu Şiir (1960-1980)”, “1980 Sonrası Şiir”, “Halk Şiiri” gibi alt başlıklara bölümlenir.

2005 yılı Türk edebiyatı programında şiir türü detaylı ve yoğun bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Bu yoğunluğun ve ayrıntının şiirin anlaşılmasında ve anlamlandırılmasında bir takım kolaylıkları olsa da bazı zorlukları ve karmaşıkları da beraberinde getirme ihtimali bulunmaktadır. Öğretmen ve öğrenci hazır bulunuşluğu, öğrenci seviyesi gibi bazı hususlara 2005 programında çok dikkat edilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda gerek kazanımların çokluğu gerekse de öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olması 2005 programı kazanımlarını öğrenciye aktarmakta önemli birer engel teşkil ettiği tespit edilmiştir (Kuduban-Aktekin, 2013, s. 182).

Programda öngörülen ancak işlevsel nitelik taşımayan ve sınıf ortamında uygulanma olasılığı olmayan birçok şiir etkinlik örneği bulunmaktadır. Öğretmen görüşlerine başvuru

bir araştırmada programdaki etkinliklerin, “kazanımları gerçekleştirememe nedeni olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. “Sınıf ortamında gerçekleştirilmesi zor, çok sayıda etkinlik var”.
2. “Etkinlikler, sınıf ortamında sunulabilecek kadar işlevsel değil”.
3. “Etkinlikler, ğrenci grupları veya sözcülerinin kendi başlarına düzenleyip sergileyebilecekleri nitelikte düzenlenmiş değil”.
4. “Etkinlikleri sergilemede birçok yöntem ve teknik i ie geçmiş”. 5. “ğrenciler, etkinlikleri gerçekleştirmede gerekli işitsel ve görsel araç ve gereçleri bulmada zorlandıklarını belirtirler” (Işıksalan, 2011, s. 27).

İşlevsel nitelik taşımayan ve ğrenci seviyesini aşan etkinliklerden biri aşağıdaki gibidir:

“ğrencilere önceden dönemin zihniyetini, belirgin ve kabul edilmiş sanat zevki ve anlayışını, aynı konu ve temada farklı dönemlerde yazılmış metinlerden hareketle araştırmaları dev olarak verilir. Bu ödevlerden bazıları okutturulur. Gruplara ayrılmış öğrencilerin dönemin zihniyeti, sanat anlayışı, sosyal ve kültür hayatına ait özellikleri tartışarak maddeler hâlinde yazmaları istenir. Bu, bir n hazırlıktır. İkilili veya l ğrenci gruplarının seçilen şiir parçalarında zihniyetle ilgili hangi kelime, kavram, söyleyişlerin bulunduğunu belirlemeleri önerilir. On dakika sonra öğrencilerin saptamaları tartışılarak tahtaya yazılır. Sanat metniyle dönemin zihniyeti arasındaki ilişkiyi konu alan kısa bir yazı yazdırılır” (MEB, 2005, s. 45).

Bu programda hedef kazanımlar her sınıf düzeyine göre belirlenmiştir. Diğer programlardan farklı olarak konular üniteler altında belirtilmiştir.

Program planlanan ve yaşanan bireysel ve toplumsal zamanın imkan ve şartına göre yorumlanıp şekillendirilebilen, değişime açık olan daha somut ve anlaşılır bir yapıdadır. Bu sebeple buna yardımcı olacak edebî metinlerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Öğrencinin millî duygularını da harekete geçirecek, hayatında karşılık bulacak şiir seçilmesi planlanmıştır.

Bu program diğer programlardan farklı olarak ünitelendirme yapısıyla oluşturulmuştur. Diğer programlarda ünite esas alınmamış, dönemler ve şahsiyetleri ile konu başlığı listelenmiş ve bununla yetinilmiştir. Fakat bu programda dönemler detaylandırılarak ünitelere bölünmüş, dönem özellikleri ve şahsiyetlerden ziyade metinler ön planda yer almıştır.

Bu metinlerden yola çıkılarak program, öğrencinin metinleri, önce yapı bakımından çözümlemesi, irdelemesi, incelemesi ve yorumlaması amacıyla şekillendirilmiştir.

Edebî dönem, yazar, şair ve metin hakkında daha önce verilen bilgilerin yarar sağlamadığı düşüncesiyle, öğrencilerin metni çözümlemesiyle, kendi oluşturdukları zevk anlayış ve yeni tutumlarla bu sorun ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Dokuzuncu sınıfta ikinci üniteye verilen şiir ünitesiyle şiirin ahenk unsurları, yapı, tema, anlam vb. açısından nasıl incelenmesi ve yorumlanması gerektiği ele alınmıştır. Bu üniteye kazanım, etkinlik ve açıklamalar aracılığıyla manzume ve şiir arasında ki fark buldurulup bu farkın kavratılması amaçlanmıştır. Şiir zevk ve anlayışına sahip olduğu varsayılan öğrencinin bireysel antoloji oluşturmalarına ve toplum karşısında şiir okuyabilecek düzeye gelmesi ve alışkanlık kazanması hedeflenmiştir.

Onuncu sınıfta şiir konusunu üçüncü üniteye görmekteyiz. Önce divan şiirine yer verilmiş öğrenciye nasıl sevdirilip benimsetileceği sorusunu öğrenciyi uzaklaştırmadan öğrenciye şiir metinlerinin edebî ürün olduğunu fark ettirerek yorumlanmasına imkan hazırlayan kazanımlar sıralanmış çeşitli etkinliklerin yapılması önerilmiştir. Divan şiirinde gereksiz ifade ve ses unsurlarını öğretmek yerine öğrencinin şiiri kendisinin çözümlemesi, yorumlaması ve tanınması hedeflenmiştir.

On birinci sınıfta ikinci üniteye yer alan şiir, Tanzimat dönemi şiiri olarak ele alınmıştır. Yine okudukları şiirin metinleri ile sosyal yaşamla ilişki kurmaları edebî ve kültür dünyasında değişen ve gelişen etmenlerin şiire nasıl yansıdığını belirlenmeleri amaçlanmıştır.

Üçüncü ünitesinde Servetifünun ve Fecriati dönemi özellikleri ile şiir ele alınmıştır. Bu hareketlerin nasıl ortaya çıktığı, eski yeni ilişkisini anlama, kavrama ve değerlendirebilmesi hedeflenmiştir. Tanzimat sonrası soyuttan somuta nasıl ve neden geçildiği bunun sanat zevkine yansıma şekillerinin neler olduğu öğrenciye verilmeye çalışılmıştır. Dördüncü ünite de Millî edebiyat dönem ve şiiri de aynı doğrultuda işlenmiştir.

On ikinci sınıfın ikinci ve üçüncü ünitesi şiire ayrılmıştır. Saf şiir, Toplumcu şiir, Millî zevk ve anlayışı sürdüren şiir, Garipçiler, Garip dışında yeniliği sürdürenler, İkinci yeni, İkinci yeni sonrası, 1980 sonrası şiir ve Cumhuriyet dönemi, Halk şiiri olmak üzere başlıklar altında verilmiştir.

Diğer sınıf düzeylerinde verildiği gibi on ikinci sınıf şiir ünitesinin amacı da öğrenci de dilin anlam zenginliği ile beraber, okuduğunu anlama, anladığını yorumlayabilme, şair ile şiir arasında bağlantı kurabilme ön planda tutulmuştur. Bir şiirin ahenk unsurlarını bulabilen, temasını, söyleyiş tarzını, zihniyetini ayırt edebilen öğrenci profili oluşturmaktır. Öğrenciye farklı etkinlikler düzenleyerek kendini ifade edebilme, diğer türlerle bağlantı kurarak kıyaslama yaparak şiirin ne olduğunu ne olabileceğinin farkında olabilme kabiliyetini kazandırmaktır. İşlevsellik ilkesine bağlı olarak öğrenci somut olarak şiir yazabilir, yorumlayabilir duruma gelmesi hedeflenmiştir.

Öğretmen sınıfı gruplara ayırarak farklı çalışma etkinlikleri planlar. Bu açıdan öğreticinin programı uygulama ilkesinde öğretmene kolaylık sağlaması ile doğru orantılıdır. Fakat Türkiye genelinde tüm okulların konum ve durumu, öğrenci portföyü aynı olmadığı için program bu açıdan sorun teşkil edebilir aynı zamanda bütünlük ilkesine zarar verebilir. Programda her metin sonunda ‘şair ve yazarla ilgili çıkarımda bulunulur’ sorusuna bağlı olarak; yazar ve şairin hayatı ile metin arasındaki ilişki, beslendiği kültür toplumsal duygu ve düşüncelerden etkilenip etkilenmediklerini belirleme, temalara getirdikleri farklı yorum, geçmişteki diğer şairlerden etkilenip etkilenmedikleri dönemindeki yazarları etkileyip etkilemedikleri, sanata getirdiği yenilikler ve önemli eserleri hakkında bilgi verme şeklinde işleyiş tarzını belirtir.

2011 Yılı Türk Edebiyatı Öğretim Programı

2005 yılında eğitim felsefesinin değişmesiyle birlikte ilerlemecilik eğitim anlayışının getirdiği farklılıklar programların gelişmesini ve değişmesini sağlamıştır. Bu değişimle birlikte Türk dili ve edebiyatı dersinin işleniş şekli çeşitlenmiştir. Farklı türdeki metinlerin

öğretilmesi, öğrencinin yaparak yaşayarak tecrübe etmesine imkân sağlamıştır. Bu türler içindeki şiir konusu programda kazanımlarla beraber verilmiştir.

Dokuzuncu sınıfta çerçeve program oluşturulmuş onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf programları bu çerçevenin üzerine kurulmuştur.

“Dokuzuncu sınıf ikinci ünitesinde yer alan coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) inceleme yöntemi kullanılarak zihniyet (1. kazanım), yapı (2 ve 3. kazanımlar), tema (4, 5, 6, 7. kazanımlar), şiir dili (8, 9, 10, 11, 12, 13. kazanımlar) ahenk (ses ve ritim) (14, 15, 16, 17. kazanımlar), gerçeklik ve anlam (18 ve 19. kazanımlar), şiir ve gelenek (20. kazanım), yorum (24. kazanım), metin ve şair (26. kazanımlar) sırası gözetilir.

Ünitelendirilmiş olan ders konularında şiir aşağıdaki gibi verilmiştir:

1. İncelediği şiirden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. Şiirde yapının nasıl oluştuğunu belirler.
3. Şiirin yapısını çözümler.
4. Şiirin temasını belirler.
5. Şiirde, temanın hangi yönden ele alındığını sorgular.
6. Şiirin yazıldığı dönemle temayı ilişkilendirir.
7. Temanın şairle ilişkisini açıklar.
8. Şiir dilinin özelliklerini açıklar.
9. Şiirde imgenin doğuş nedenlerini açıklar.
10. Şiirde imgenin kullanılma nedenlerini sorgular.
11. Söz sanatlarının şiirdeki işlevini sorgular.
12. Şiir dilinde çağrışım ve duygu değerinin önemini açıklar.
13. Çeşitli dönemlere ait şiirleri şiir dili bakımından karşılaştırır.
14. Şiirde ahengin, hangi öğelerle sağlandığını belirler.
15. Her dönemin kendine özgü bir ses ve ritim anlayışı olduğunu fark eder.

16. Şiirde ahengin söyleyicinin ruhi durumuna ve tavrına göre düzenlendiği hususunda örnekler verir.
17. Çeşitli dönemlere ait şiirleri ses ve ritim özellikleri bakımından karşılaştırır.
18. Şiirde anlam bütünlüğünün hangi öğelerle sağlandığını belirler.
19. Şiirin gerçeklikle ilişkisini sorgular.
20. Şiir geleneğinin oluşumunu örneklerle açıklar.
21. Sosyal ve kültürel ortamın şiir geleneğine etkisini açıklar.
22. Her dilin kendine ait bir şiir geleneği olduğunu fark eder.
23. Şiirin ait olduğu geleneğin özelliklerini belirler.
24. İncelediği şiiri yorumlar’’ (MEB, 2011, s. 23-26).

Zihniyet bir devrin tarihsel, sosyal, siyasal, idari ve kültürel olgularının etkisiyle insanlarda duygu düşünce anlayış ve zevk unsurlarının çeşitlenmesine katkıda bulunur. Derste işlenen bir şiir metninin öncelikle zihniyet yapısına bakılması planlanmıştır. Bu şiirlerden hareketle incelenen şiirin yazıldığı dönemdeki sanat anlayışları üzerinde durularak benzer ve farklı yanlarına dikkat çekilmek istenmiştir.

Bu sanat anlayışıyla beraber şairin kültür ve sanatıyla arasındaki ilişkiye dikkat çekilmek istenmiştir. Şiirin yapısı çözümlenirken şiiri oluşturan unsurların (ahenk, ses, dil, anlam vb.) neler olabileceği ve şiirin ses, anlam kaynaşmasından oluşan nazım birimi ve biçiminin nasıl meydana geldiği üzerinde durulmuştur.

Bu hususta öğrenciye ödevler verilerek şiir yapılarının arasındaki farklar belirlenmeye çalışılmıştır. Farklı dönemlerdeki yazılan şiirlerin zihniyet yapısını öğrencinin keşfetmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Şiirin teması belirlenirken temanın soyut bir ifade olarak şiirin dışında da var olduğu ve şiirle somut hâle geldiği vurgulanmak istenmiştir. Bu konuyla alakalı öğrencilere farklı etkinlikler düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Sınıf gruplara bölünerek

öğrencilerin düz yazı ve şiir türünde metinleri okuyup konu ve tema bakımından ne anlatmak istediği tartışma yoluyla verilmiştir.

Şiire zenginlik katan söz sanatları imgeler arasındaki ilişki üzerinde durulması planlanmış yoğun söz sanatlı bir şiir ile az söz sanatlı bir şiir arasındaki farklar buldurulmaya çalışılmıştır. Söz sanatlarının ve imgelerin konu ve dile katkılarının ne olacağı vurgulanmıştır. Bir şiirde ahengi sağlayan etmenlerin ne olduğu ve işlevleri verilmiştir.

Ahenk, söyleyiş, ölçü, ses akışı, ses benzerliği ile oluştuğu açıklanırken öğrencilere düz yazı verilerek şiir gibi okumaları planlanmış ve ahenk unsurlarının olup olmadığı tartışmaya açılmıştır. Böylelikle öğrencinin şiirin söylem tarzının diğer türlerden farklı olduğunu keşfetmesi istenmiştir. Şiirde ritmin nasıl sağlandığı ve şiir için ritmin öneminin ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Şiirdeki aliterasyon, kafiye, iç kafiye, iç redif, asonans gibi ses benzerliklerinin işlevi belirlenmek istenmiştir. Şiirin dili şiirin anlam bütünlüğü açısından incelenmesi planlanmıştır. Gerçeklikle şiirin ilişkisi sorgulanırken şiirde gerçekliğin nasıl değiştiği üzerinde durulur. Şiiri oluştururken bireyin sadece yaşadıkları değil izlenim ve hisleriyle ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Her devrin ve dilin kendine ait bir şiir geleneğinin olduğu anlatılırken halk şiiri, divan şiiri, modern şiir, serbest şiir ve saf şiir gibi anlayışlardan söz edilmiştir. İncelenen şiirin yorumlaması kısmında ise yorum ile anlam arasındaki ilişki belirlenmiştir. Okuyucunun kültürüne, anlayışına, zevkine ve psikolojisine göre şiirin yeni anlamlar kazandığı vurgulanmıştır. Şair ile şiir arasındaki ilişki ifade edilirken şairin yaşamının şiiri üzerindeki etkisinin neler olduğu açıklanmak istenmiştir.

Dokuzuncu sınıf coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) ünitesinde ilk kısım şiir incelemesine ayrılmış olup bu bölümde de şiir okuma kısmına yer verilmiştir.

“Ders kitabına alınmış şiir metinleri ve sınıf seviyesine uygun olarak seçilecek serbest okuma parçaları hareket noktası alınarak bu konuya ait kazanımlar gerçekleştirilir. Bu bölüme ait kazanımların işlenişinde öğrencilerin topluluk karşısında şiir okumaları sağlanır. Tiyatro sanatçılarının okudukları şiirler dinlettirilir.

1. Şiir okumada ses ve kelimelerin telaffuzunun önemini örnekler vererek açıklar.
2. Ses ve söyleyişi kullanmanın önemini belirtir.
3. İyi şiir okumada ahenk ve anlam ilişkisinin önemini örneklerle açıklar.
4. Şiir ezberlemenin şiiri anlama ve yorumlamadaki önemini örneklerle vererek açıklar.
5. Sevdiği şiirleri ezberler.
6. Topluluk karşısında şiir okur.
7. Sevdiği şiirlerden antoloji oluşturur.

Dokuzuncu sınıf coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) ünitesinde bu kısımda manzume ve şiir incelemesine ayrılmıştır.

1. Manzume ile şiir arasındaki farklılıkları açıklar.
2. Manzume ve şiirde kullanılan kavramların kullanım yerlerine göre anlamlarını açıklar.
3. Manzume ve şiirde, lirik, epik, dramatik, satirik, pastoral anlatımın değerini örnekler vererek açıklar.
4. Beğendiği manzumelerden antoloji oluşturur.
5. Sevdiği manzumeleri ezberler’’ (MEB, 2011, s. 27-28).

Bu bölümde incelemesi yapılmış ve yapısı çözümlenmiş olan şiirin sınıf seviyesine uygun olarak seçilmesiyle beraber öğrenciye bazı etkinlikler yaptırılmıştır. Düzeyine uygun seçilen şiirleri serbest okuma parçaları esas alınarak bu hususta kazanımlar elde edilmek

istenmiştir. Öğrencilerin topluluk önünde şiir okuması istenir. Böylelikle ses ve ifade tarzının şiir üzerindeki önemi kavratılmak istenir. Bu etkinlikler devamında öğrencinin yeteneği çerçevesinde şiir yazması istenir. Şiir yazma düzeyine erişebilen bir öğrenci şiir ve benzer türleri arasındaki farklılıkları ayırt edebilecektir. Manzume ve şiir kazanımlarında bu iki olgunun arasındaki farklar açıklanmıştır. Manzumenin ne olduğu ve daha çok öğretici metin işlevinde kullanıldığı belirtilir. Şiirde bireysellik duygu ve çağrışımın önemi, manzumede ise anlatımın ve göstermenin önemi vurgulanır. Bu konu hakkında öğrencilere bazı etkinlikler düzenlenmesi planlanmıştır. Örneğin bir manzumenin düz yazı gibi anlatılıp anlatılmayacağını gruplar halinde tartışır. Sınıfa getirilen şiir ile manzume hikaye metni okutulur ve metinlerin söyleyiş tarzı, yapısı, sesi, ritmi ve gerçeklik yönlerinden karşılaştırılır.

Onuncu sınıf ikinci üniteye yer alan destan dönemi Türk edebiyatı kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. İlk kısım coşku ve heyecanı dile getiren metinler/şiir (sagu, koşuk) dir. Bu bölümün kazanımları şöyledir:

1. “İncelediği Destan Dönemi şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. İncelediği Destan Dönemi şiirini yapısı bakımından çözümler.
3. İncelediği Destan Dönemi şiirinin temasını bulur.
4. İncelediği sagu ve koşuğun dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. İncelediği destan dönemi şiirinin ahenk öğelerini belirler.
6. Destan döneminde sürdürülen hayatla şiir arasındaki ilişkiyi yorumlar.
7. Eski Türklerde şairlerin görev ve işlevini açıklar” (MEB, 2011, s. 43).

Destan dönemi şiir anlayışının oluşmasına imkan veren zihniyet yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Şiirin teması hakkında öğrencilerden fikirlerinin açıklanması istenmiştir. Koşuk

ve sagulardan hangi söz sanatlarının kullanıldığı ve duyguları hangi ifade şeklinin kalıbının kullanıldığı açıklanmıştır. Destan dönemi şiirinin ahenk öğeleri belirlenir. Bu dönem şiirleri sürdürülen hayat arasındaki bağlantıyı yorumlar. Eski Türklerde şairlerin görevlerinin ve işlevinin ne olduğu açıklanırken kom, baksı, oyun, şaman, ozan isimleri verilirken o dönemde bu isimlerin ne anlam ifade ettiği vurgulanmıştır.

Onuncu sınıf üçüncü üniteye yer alan islâm uygarlığı çevresinde gelişen Türk edebiyatı bölümünde yer alan coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir; ilahi, nefes, gazel) dokuzuncu sınıf ikinci ünite ‘şiir inceleme yöntemi’ ne göre incelenecektir.

Programda onuncu sınıf islâm uygarlığı çevresinde gelişen Türk edebiyatı kısmında yer alan on dördüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı edebiyatında divan şiirinin işlenmesi şu şekilde yer almıştır:

“Divan Şiiri (Gazel, Kaside, Rubai, Musammatlar, Şarkı, Murabba, Terakib-i Bend...). Divan şiirleri incelenirken 9. sınıfta yer alan ‘Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler’ inceleme yöntemi dikkate alınır. Divan şiirinin özelliklerini Problem Çözme Yöntemiyle kavratmak için divan şiiri zevkini veren anlaşılması kolay metin parçaları alınmalıdır (Ders kitaplarına bu ölçüye uygun metinlerin alınması önemlidir.). Bu bölümdeki kazanımlarda belirtilen hususları öğrenci grupları bu parçalarda aramalıdır. Etkinlikler de bu parçalardan yararlanılarak gerçekleştirilmelidir. Bu parçaların bir kısmı şiirdeki birimleri, bir kısmı yapıyı, bir kısmı şiir dilini, bir kısmı imgeleri göstermeye uygun olmalıdır. Her öğrenci grubu seçilen metinlerde, programda yer verilen kazanımları araştırdıktan sonra divan şiirinde ses, dil, yapı ve güzellik gibi konularda bir iki paragraf boyutunda yazı kaleme almalıdır. Öğrencilerin sevdikleri beyit ve bentleri ezberlemeleri önerilmeli, şiir okuma yarışması düzenlenmelidir.

1. İncelediği divan şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân veren zihniyetini belirler.

2. Divan şiirinin yapı özelliklerini çözümler.
3. Divan şiirinin ahenk öğelerini belirler.
4. Divan şiirinin temasını bulur.
5. Divan şiirinin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
6. Divan şiirinde ahengi sağlayan öğeleri belirler.
7. Mısra örgüsü, kafiye düzeni ve temasına göre şiirleri gruplandırır.
8. Divan şiirinin hedef okuyucu kitlesini belirler.
9. Divan şiirinde temaların özelliklerini belirler.
10. Divan şiirinde Farsça ve Arapçadan kelime alınış sebeplerini sorgular.
11. Şiir metninin hangi gelenekte yazıldığını belirler.
12. Divan şiirlerini destan dönemi şiirleriyle karşılaştırır.
13. İncelediği şiiri yorumlar.
14. Şiirin hissettirdiklerini açıklar.
15. Şiirden hareketle şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.
16. Beyitlerde ve bentlerde dile getirilen duygu ve düşüncenin zamanımız şiirlerinde de ele alınıp alınmadığını belirler’’ (MEB, 2011, s.52-53).

Öğrenciye divan şiiri öğretilirken öncelikle şiirin yazıldığı dönemin zihniyeti üzerinde durulur daha sonra şiirin yapısal özellikleri çözümlenir. Şiir yapı itibariyle nasıl oluştuğu belirlenmeye çalışılır. Şiirin nazım birimi nazım biçimi bulunarak şiirin teması ile şekilsel ve anlamsal özelliklerinin örtüşüp örtüşmediğine bakılır. Beyit ve bendin kendi içinde ahenkli oluşu verilmiştir. Bu hususta öğrenciye bazı etkinlikler düzenlenir. Öğrenciler bestelenmiş gazel ve şarkıları cd ve kaset yoluyla dinler ve devamında şiiri kendileri okur.

Metnin ses ve duygu yapısı hakkındaki düşüncelerini kaleme alır. Şiirde geçen imgelerin söz sanatlarının ne olduğu şiire ne gibi farklılıklar kattığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Yazarın izlenimleri, duygu ve hayal dünyasının şiir üzerindeki etkisi bulunmaya çalışılır. Aynı zamanda şair ile şiiri arasındaki ilişkisi açıklanır. Bu konu hakkında öğrencilerden divan şiiri hakkında yazılmış başka metinleri bulmaları ve bu konunun nasıl ele alındığını araştırmaları işlenir. Böylelikle öğrencilerin farklı değerlendirmeler yapabilmeleri mümkün olacaktır.

Onuncu sınıf üçüncü ünite de bulunan islam uygarlığı çevresinde gelişen Türk edebiyatı içeriğindeki anonim halk şiiri konusu müfredatta şu şekildedir:

“Anonim Halk Şiiri (Mani, Türkü): Bu bölümde, öğrenciler gruplar oluşturarak anonim halk şiirinden seçilmiş parçalarda kazanımlarda belirtilen hususları aramalı, belirledikleri özellikleri maddeler hâlinde yazmalıdır. Ünitenin sonunda, her grup, anonim halk şiiri ve özellikleri konusunda birer yazı hazırlayıp arkadaşlarına sunmalıdır.

1. İncelediği anonim halk şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyetini belirler.
2. Anonim şiirin yapısını çözümler.
3. Anonim şiirin temasını bulur.
4. Anonim şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Anonim şiirinde ahenk öğelerini belirler.
6. Anonim şiiri yorumlar.
7. Anonim şiirlerin hangi adlarla gruplandığını belirler.
8. Anonim şiirin müzikle ilişkisini açıklar.
9. Anonim şiire mısra örgüsü, kafiye düzeni ve konusuna göre hangi adların verildiğini açıklar
10. Şiir metinlerinin neden anonim olduğunu açıklar.
11. Anonim şiirlerin tarihî kaynağını açıklar.

12. Anonim şiirleri divan şiirleriyle karşılaştırır” (MEB, 2011, s. 54).

Anonim halk şiirine yeterince vakıf olmak için dönemin ve şiirin zihniyetini aynı zamanda şiirin yapısını bilmek gerekir. Mani ve türkü de ahenk unsurlarını belirlerken öğrencilere bazı şiirler kasetten dinletilir. Ahengin ritim, ses, söyleyiş unsurlarıyla oluştuğu vurgulanmıştır. Halk şiirinin divan şiiri ile karşılaştırılmasının yapılmasıyla benzer ve farklı yönlerinin buldurulması amaçlanmıştır.

Âşık tarzı halk şiiri: koşma, semai, destan, varsağı, güzelleme, koçaklama, taşlanma ve ağıt türleri üzerinde durulur. Şiiri oluşturan ritim, müzik, ses akışı, söyleyiş benzerliği ahengi oluşturur ve bu oluşumun öğrenci konuşma dili ile şiir dili arasındaki farkların oluşturulması istenmiştir.

“Dinî -Tasavvufî Türk Şiiri: Dinî-tasavvufî Türk şiirinin ahenk, yapı, tema, dil ve benzeri özelliklerini en iyi yansıtan metin parçaları seçilmeli; bu metin parçalarında, kazanımlarda belirtilen hususlar, gruplar oluşturan öğrenciler tarafından incelenmeli, sözü edilen özellikler belirlenmelidir. Onuncu sınıf dini tasavvufî Türk şiiri programda şu şekildedir:

1. İncelediği dinî-tasavvufî şiirden hareketle şiirin oluşmasına imkân veren zihniyeti belirler.
2. Dinî-tasavvuf şiirin yapısını çözümler.
3. Dinî-tasavvufî şiirin temasını bulur.
4. Dinî-tasavvufî şiirin dil ve anlatım özelliklerini belirler.
5. Dinî-tasavvufî şiirin ahenk özelliklerini belirler.
6. Dinî-tasavvufî şiiri yorumlar.
7. Dinî-tasavvufî şiirin yazılış amacını açıklar.
8. Dinî-tasavvufî şiirin kendinde hissettirdiklerini açıklar.

9. Şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur” (MEB, 2011, s. 56).

Dini tasavvufî şiir ise diğer şiir çözümlerinde olduğu gibi bent, beyit, ve kıta arasındaki benzer ve farklı yanlar buldurulmaya çalışılır. Şiirin yazıldığı dönem, şair ve şiir arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu konular doğrultusunda yaparak yaşayarak öğrenmeyi esas alan eğitim felsefesi ile öğrenciye her konuda farklı etkinlikler düzenlenmesi planlanmıştır.

Öğrencinin anonim şiiri, aşık şiiri ve dini tasavvufî şiirlerinden derse örnekler getirilmesi istenmiştir. Gruplara ayrılan öğrencilerden örnek şiirler üzerinden ses, tema, yapı gibi hususların karşılaştırılması planlanmıştır.

On birinci sınıf coşku ve heyecanı dile getiren metinler aşağıdaki gibi işlenmiştir:

“Tanzimat şiiri, “problem çözme yöntemi” ile kavratılmalıdır. Önce seçilmiş metinlerden hareketle şiirde neyin, neden ve nasıl değiştiği ortaya konulur. Bunun için ikili veya dördümlü gruplara ayrılan öğrencilerin seçilen şiirleri, kazanımlarda belirtilen hususlar doğrultusunda okumaları ve incelemeleri sağlanır. Böylece Tanzimat şiirinde zihniyet, yapı, tema, dil ve ahenk alanlarındaki değişiklikler problem olarak ele alınır. Kazanımlardan, açıklamalardan ve önerilen etkinliklerden de yararlanarak öğrencilerin ders kitabındaki metinlerden yola çıkarak bu problemleri çözmeleri istenir. Çözümlerini daha önce yazılmış kitaplarda yazılanlarla karşılaştırırlar. Ünitenin sonunda sınıfın durumuna göre “Tanzimatla Şiirimizde Gerçekleşen Değişme” konusunda bir panel veya öğretmenin liderliğinde bir tartışma düzenlenir. Beyin fırtınası tekniğinden de yararlanmak mümkündür.

1. İncelediği Tanzimat Dönemi şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. Tanzimat Dönemi şiirinin yapı özelliklerini çözümler.

3. Tanzimat Dönemi şiirinin temasını bulur.
4. Tanzimat Dönemi şiirinin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Tanzimat Dönemi şiirinin ahenk öğelerini belirler.
6. Tanzimat Dönemi şiirini yorumlar.
7. Tanzimat Dönemi şiirinin gelenekle ilişkisini açıklar.
8. Tanzimat Dönemi şiirinin hissettirdiklerini ifade eder.
9. Tanzimat Dönemi Edebiyatında incelediği şiirlerle, Divan Edebiyatına ait şiirleri karşılaştırır.
10. Şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur” (MEB, 2011, s. 65-66).

Batı edebiyatının etkisiyle oluşmuş Tanzimat dönemi şiirinin içerik ve şekil itibarıyla değiştiği gözlemlenmiştir. Batı edebiyatı akımları hakkında bilgi verilmek istenmiş aydınlanma çağı olarak adlandırılan bu dönem öğrenciye kavratılmak istenmiştir. Diğer sınıf düzeylerinde ve şiir konusunda olduğu gibi şiirin yapısı çözümlenmiş ahengi oluşturan öğeler üzerinde durulmuştur. Şiir konusunda öğrenciye bazı etkinliklerin yaptırılması planlanmış, Namık Kemal'den vatan ve hürriyet konularından bahsederken gazel ve kasideler ele alınmıştır. Bu şiirlerin niçin divan şiir şekliyle yazılmış olmasının sebepleri buldurulmaya çalışılmıştır.

On birinci sınıf üçüncü üniteye yer alan Servetifünun ve Fecriati şiiri şu şekilde verilmiştir:

“Seçilen metinler aracılığıyla Servetifünûn şiirinin edebiyatımızdaki yeri ve değerini kavramak problem olarak ortaya konur. Söz konusu metinler daha önce kazandırılmış becerilerle kazanımlar doğrultusunda gruplara ayrılan öğrenciler tarafından incelenir. Böylece Servetifünûn şiirinin ahenk, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından özelliklerini fark eden öğrenciler tespitlerini birbirleriyle karşılaştırırlar. Her öğrenci grubu Servetifünûn şiirinin

edebiyatımızdaki yeri ve değerini belirleyen bir yazı kaleme alır. Sınıfça da bu dönem şiirinin özelliklerini ifade eden dövizler hazırlanır. Modern Türk şiirinin neden Servetfünûn Döneminde başlatıldığı konusunda bir panel düzenlenir.

1. Şiirden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. Şiirin yapısını çözümler.
3. Şiirin temasını bulur.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Şiirde ahengi sağlayan öğeleri belirler.
6. Şiirde bireysel duygulara önem verildiğini belirler.
7. İncelediği şiiri yorumlar.
8. Şiirin gelenekle ilişkisini açıklar.
9. Şiirde anlatılanların nesir olarak yazılıp yazılamayacağını tartışır.
10. Servetifünûn Dönemi Edebiyatı şiirleriyle, Tanzimat Dönemi'ne ait şiirleri karşılaştırır.
11. Şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur'' (MEB, 2011, s. 73-74).

Şiirin zihniyet bakımından ele alındığından dönemin siyasi ve sosyal yaşamı arasındaki ilişki belirtilmeye çalışılmıştır. Şiirin yapısı ve anlamı vurgulanır. Şiirde hangi temaların işlendiği diğer dönemlerin temasıyla benzerliğinin ne olduğu açıklanmıştır. Şiirde kullanılan yeni kavram ve imajların kullanım nedenleri sorgulanmıştır. Bu konuyla alakalı öğrenciye Servetifünun şiiri ile cumhuriyet dönemi şiiri verilmiş ve öğrencinin bu konuda bir karşılaştırma yapması istenmiştir.

Mensur şiir ile bu türün kaynağı, nesir cümleleriyle yazılmış şiir olduğu, ses, söyleyiş, tema bakımından şiirden farklı olmadığı vurgulanmıştır.

Fecriati şiiri işlenirken zihniyet yapısı incelenmiş şiirin yapısının çözümlenmesi vurgulanmıştır. Dönemin siyasi ve sosyal etkisinin bu şiir türünde etkisinin olup olmadığı belirtilmiştir. Diğer dönemler ile fecriati döneminin benzer ve farklı yanları öğrenciye buldurulmaya çalışılmıştır. Dönemin şairlerinden Tahsin Nahit ve Emin Bülend'e yer verilmiş Ahmet Haşım'ın ise saf şiir kısmında verilmesi planlanmıştır.

“Millî Edebiyat terimiyle 1911–1923 arasındaki zaman dilimi kastedilmiştir. Bu dönemde ortaya konulan eserler bu ad altında incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu dönemin karakteristiği ‘millet hâlinde yaşama iradesi’ söz grubuyla ifade edilmelidir. Gruplara ayrılan öğrenciler, ‘Millî Edebiyat Döneminde şiiri değerlendirmeyi ve gruplandırmayı’ problem olarak belirlerler. Ziya Gökalp, Yahya Kemal ve Mehmet Âkif’ten seçilen şiir metinleri arasındaki farklılıkları ana hatlarıyla belirleyerek problemi çözmeye çalışırlar.

1. 1911-1923 arasında şiirin ses, söyleyiş, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından dört gruba ayrıldığını ifade eder.
2. Millî Edebiyat Döneminde sade dil ve hece vezniyle şiirler yazıldığını örneklerle açıklar.
3. Millî Edebiyat Döneminde saf şiire özgü arayışlar olduğunu örneklerle açıklar.
4. Millî Edebiyat Döneminde halkın yaşama tarzı ve değerleri üzerinde durulduğunu örneklerle açıklar.
5. Millî Edebiyat Döneminde Edebiyat-ı Cedide zevkini sürdüren sanatçıların da eser vermeye devam ettiklerini örneklerle açıklar” (MEB, 2011, s. 83).

Millî edebiyat dönemi şiiri önemli bazı şairler üzerinden verilerek anlatılmıştır. Ziya Gökalp çevresinde gelişen sade, dil ve hece vezni, Yahya Kemal ve Ahmet Haşım çevresinde saf şiir, Mehmet Akif şiiri ile halkın değer yargıları ve yaşam tarzı üzerinde durulmuştur.

On birinci sınıf dördüncü ünite de yer alan sade dil ve hece ölçüsüyle yazılmış şiir ile saf şiir şu şekilde verilmiştir:

“Sade dil ve hece ölçüsüyle yazılmış şiir: Etkinlikleri gerçekleştirip kazanımlarda belirtilen hususları metinlerde arayan öğrenci grupları, Millî Edebiyat Döneminde sade dil ve hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerin ahenk, dil, yapı, tema bakımlarından özelliklerini belirlerler. Sonra da öğretmen, bu konuda hazırladığı soruları öğrenci gruplarına yöneltir. Gerekğinde onlardan aldıkları cevapları tartışmaya açar. Sınıfça bu şiir tarzının özellikleri belirlenir. Öğrencilerin bazı şiirleri ezberlemeleri önerilir. Saf şiir: Bu dönemde Yahya Kemal ile Ahmet Haşim başta olmak üzere saf şiir anlayışına uygun şiirler yazan sanatçılar bulunduğunu seçilmiş metinlerden hareketle kavrayan öğrenci grupları, bu gruba giren şiir metinlerini kazanımlardan hareketle incelerler. Ulaştıkları sonuçları özlü sözler hâlinde kartonlara yazarlar. Bu şiirle, Gökalp çevresinde oluşan şiiri karşılaştırır ve düşüncelerini uygun biçimde ifade ederler. Bu bölümde ayrıca saf şiir’in gayesinin sadece şiir olduğu, öğretici olmadığı, şiirde hikâye unsuru bulunmadığı, ses ve sözün şiiriyette birleştiği , sezdirme, düşündürme ve çağrıştırmaya gayesiyle dil ve anlam unsurlarının birleştirilmek istendiği üzerinde durulur.

1. Şiirden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. Şiirin yapısını çözümler.
3. Şiirin temasını bulur.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Şiirin ahenk öğelerini belirler.
6. Şiiri yorumlar.
7. Şiirin gelenekle ilişkisini belirler.
8. İncelediği şiiri Edebiyat-1 Cedide Dönemine ait şiirlerle karşılaştırır.

9. Metinden hareketle şairin fikrî ve edebî yönüyle ilgili çıkarımlarda bulunur”
(MEB, 2011, s. 84-85).

Şiirin yapısı çözümlenerek diğer yapı türleriyle ilişkisi belirtilir. Şiirin teması ile dönemin gerçekliği arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılır. Şiirdeki edebi sanatlar ile imgelerin kaynağının ne olduğu açıklanmıştır. Öğrencilerin daha önce incelemiş olduğu fecriati şiiri ile millî edebiyat şiirinin dil, tema, ses, ritim, anlatım bakımından karşılaştırmaları istenmiştir. Saf şiirde de edebî sanatların ve imgelerin şiire katkısı vurgulanmıştır. Şiir dilinin özellikleri belirlenmeye çalışılmış Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’in şiir anlayışı üzerinde durularak şiir örneklerine yer verilmiştir. Eser ile şair arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir.

On ikinci sınıf üçüncü üniteye yer alan coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) kendi içerisinde bölümlere ayrılmıştır. Bunlar: saf şiir, toplumcu gerçekçi şiir, garip hareketi, toplumcu zevk anlayışını sürdürenler, garip dışında yeniliği sürdürenler, ikinci yeni şiiri, ikinci yeni sonrası toplumcu şiir, 1980 sonrası şiirdir. Genel hatlarıyla programda şu kazanımlar yer almıştır.

“Bu kazanımlar:

1. İncelediği şiirden hareketle metnin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.
2. Şiirin yapısını çözümler.
3. Şiirin temasını bulur.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
5. Şiirin ahenk öğelerini belirler.
6. Şiiri yorumlayarak güncelleştirir.
7. Şiirin ait olduğu geleneği belirler.
8. Şiirde Batı edebiyatındaki edebî akımların hangisinden yararlandığını belirler.
9. Öz şiir anlayışını sürdüren şairlerin şiir anlayışlarını açıklar.

10. Şiirde yerli ve mahallî olan unsurları açıklar.
11. Yerli ve mahallî olanın yüksek bir zevkle şiirde nasıl ifade edildiğini açıklar.
12. Millî Edebiyat Dönemi şiirleriyle öz şiiri sürdüren şiirlerden birini dil, yapı ve tema bakımlarından karşılaştırır.
13. Metinden hareketle şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.
14. Şiir ezberler’’ (MEB, 2011, s 96-107).

Millî edebiyat dönemi saf şiirinde, sadeleşen dilin şiir diline yansımaları üzerinde durulmuştur. Şiirde kişisel konuların yanı sıra ölüm, tabiat, yaşama sevgisi ile evrensel konuların nasıl birleştiği belirtilmiştir. Şiirde kullanılan imgeler vurgulanmıştır. Ahengin oluşmasında şiirin söyleyiş şekli kafiyeye, ölçü ile oluştuğu öğrenciyeye kavratılmak istenmiştir. Necip Fazıl, Ahmet Hamdi, Ahmet Muhip’in şiirlerini karşılaştırmaları istenmiştir. Bu şairlerin daha önce sade dille yazmış oldukları şiir ile saf şiir anlayışı ile yazdıkları şiirleri karşılaştırmışlardır. Sonuçlar maddeler halinde ifade edilmiştir.

Serbest nazım ve toplumcu gerçekçi şiir anlayışı, zihniyet ve yapı bakımından incelenmeye ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Dilin bu şiirde farklı bir söyleyiş kazanıp kazanmadığı sorgulanmıştır. Söylev üslubunu kullanan toplumcu şairler hakkında bilgi verilmiştir. Yenileşen şiir anlayışıyla beraber bu şiirin oluşmasındaki amacın halka sesleniş olduğu vurgulanmıştır. Şiirdeki söyleyiş tarzı ve ses akışı belirtilmiştir. Bu şiir anlayışında ölçü kullanılıp kullanılmadığı açıklanmıştır. Öğrencilere diğer şiir türleri ve serbest nazım ile şiir yazan şairlerin eserleri karşılaştırılmış farkları vurgulanmıştır.

Garip şiirinin serbest nazımla yazıldığı vurgulanmıştır. Halktan kişilerin şiirin konusu olabileceği hususunda durulmuştur. Garip şiiri gerek teması ile gerek şiirdeki birimler ve cümleler arasındaki ilişki tartışmaya açıktır. Bu sebepten dolayı garip şiirinin tüm şiir

görüşleri sorgulanmaktadır. Şiirde niçin ölçü olmadığı, imgeye niçin karşı çıkıldığı, kelimelerin niçin ilk anlamlarıyla kullanıldığı örneklerle açıklanmıştır.

Toplumcu zevk ve anlayışı sürdüren şiirin de, yapısının çözümlenmesi ile şiiri oluşturan ses ve anlam birleşmesinde ortaya çıkan nazım birimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Şiirin ölçüsünün olup olmadığı sorgulatılmak istenmiştir. Garip dışında yeniliği sürdüren şiir diğer dönemlerde olduğu gibi şiirin yapı bakımından çözümlenmesinde şiirde oluşan ses akışı ve şiirdeki ölçü birimlerin durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Şiirde belli bir ölçü kullanılıp kullanılmadığı açıklanmıştır. İkinci yeni şiirinde yapısal çözümlenme yapılarak şiirdeki nazım birimlerinin ne olduğu vurgulanmıştır. İkinci yeni şiir anlayışının teması bakımından Türk toplumundaki yeri tartışılmıştır. Yeni cümle tarzları oluşturmaları, yeni sözcük üretmeleri üzerinde durulmuştur. Şiirlerde söz sanatlarının yer alıp almadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Şiirden uzak çağrışımların şiirdeki işlevleri tartışılmıştır. Bu sebeple şiirde yeni ve soyut bir şiir dili oluşturulmak istenmesi vurgulanmıştır.

İkinci yeni şiiri devamında oluşan toplumcu şiir anlayışının yer almasıyla beraber bu iki şiir anlayışının nasıl bütünlük sağladığı sorgulanmıştır. Bu dönem şiirinde şairlerin kendilerini toplumun sözcüsü saymaları toplumcu şiirin yeniden değer kazandığı şiirde içeriğe önem verildiği tema bakımından ikinci yeninin yer verdiği kişisel konuların bu dönemde yerini toplum meselelerine bıraktığı ve geleceğe dair umut etme isteğine ulaşması vurgulanmıştır.

1980 sonrası şiirde ise öğrenciye şiirin düz yazıya yaklaştırılması ve anlatmaya fırsat veren temaların sıklıkla yer verildiği hissettirilmeye çalışılmaktadır. İkinci yeni şiir anlayışından yola çıkarak yine uzak çağrışımlara yer verilmek istendiği imgeye önem verildiği yeni imge arayışlarına girildiği vurgulanmıştır. Bu hususta öğrenciye devlet tiyatrosu

veya şairlerin seslendirmiş olduğu şiirler dinletilir. Bu seslendirmelerdeki söyleyiş ve telaffuz özellikleri üzerinde durulacağı belirtilmiştir.

2015 Yılı Türk Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

2015 öğretim programının giriş bölümünde “metinleri anlama, çözümleme, değerlendirme ve bunlardan yola çıkarak yeni ürünler ortaya koymayı esas alan bir yaklaşımın benimsendiği ve öğretim programının “tür ve beceri merkezli bir yaklaşımla hazırlandığı belirtilmiştir (MEB, 2015 s. 1-5).

Tür ve beceri merkezli bir yaklaşımı benimseyen 2015 programında, programın vizyon kısmında da bahsedilen, metin türlerinin özelliklerine ve gelişim süreçlerine de yer verildiğini görüyoruz. Ayrıca 2015 programında, geleneksel yaklaşımın dışında, sığ bir metin odaklı öğretimden ziyade edebiyat dışı konulara ve yazarların şahsiyeti üzerine eğilinmiş, edebî metinler ile dönemleri daha verimli bir şekilde incelemek istenmiştir. Farklı dönemlerde kaleme alınan eserlerin karşılaştırılması ile Türk kültürünü, Türkçenin inceliklerini tarih içerisinde eserlerin göstermiş olduğu gelişim üzerinden öğrenciye kazandırmak istemiştir. 2015 programında üstünde durulan bir diğer konu ise milli, ahlaki, kültürel ve evrensel değerler gibi ifadelerdir. Dünya edebiyatı ve evrensel değerlere mesafeli olan 2015 programı, bahsi geçen bu değerleri Türk Edebiyatı üzerinden, eserlerin gelişim süreci içerisinde vermeyi amaçlamıştır (Atabay,2023).

2015 programında dokuzuncu sınıfta öğrencinin bir kavram alanı olarak edebiyatla ilk kez karşılaştığı dikkate alınarak “Türk Dili ve Edebiyatına Giriş” ünitesine gerek görülmüş; bu ünite “edebiyat”ın genel nitelikleri ile Türk dili ve edebiyatının dönemlerine ilişkin genel bir bilgi verilmesi uygun bulunmuştur.

Programda temel edebî türler olarak değerlendirilen şiir, hikâye, roman ve tiyatro türlerinin her sınıfta tekrarlanması; her yıl, birinci döneme hikâye ve şiirle, ikinci döneme roman ve tiyatroyla başlanması esas alınmıştır. Bununla, öğrencinin edebiyatın temel türlerine ait daha çok örnekle karşılaşması ve bu türlerde zaman içinde oluşan edebî birikimi takip edebilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2015, s. 5-7).

Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin işlenmesi okuma, yazma ve sözlü iletişim çalışmaları olmak üzere üç temel aşamada gerçekleştirileceği ifade edilen programda her ünite, belirlenen metinler üzerinden okuma çalışmalarının tamamlandıktan sonra yazma ve sözlü iletişim çalışmalarının yapılacağı vurgulanır (MEB, 2015, s. 14).

2015 programında şiir türünün kazanımları “okuma” becerisi kapsamında şu şekilde ele alınır:

Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirler ve bunların şiire katkısını değerlendirir.	Şiirde ahenk unsurları (ölçü, kafiye, redif, asonans, aliterasyon, nakarat, kelime ve kelime grubu tekrarı, ses akışı vb.) belirlenir ve bu unsurların şiirin içeriğiyle ilişkisi değerlendirilir.
Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü belirler.	Şiirin nazım biçimi belirlenirken nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü vb. şekline ait özelliklerin; nazım türü belirlenirken içeriğin (konu, tema vb.) esas alındığı vurgulanır.
Şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirler.	Bazı şiirlerde nazım birimi, ölçü ve kafiye seçimi, kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu-kısalığı vb. aracılığıyla içeriğin görsel
Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatların işlevlerini belirler.	Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü belirler.
Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiyi belirler.	Söyleyicinin şiirde konuşan; şairin sesini ve söyleyişini emanet ettiği kişi/varlık olduğu açıklanır; söyleyici ile şiirin hitap ettiği kişi/varlık arasındaki ilişki değerlendirilir.

2015 programında şiir türünden beklenen temel kazanımlar bu şekilde verildikten sonra 9. sınıf 1. dönemde “okuma” becerisi altında Cumhuriyet Dönemi şiirine yer verilir.

Türün Özelliklerini Yansıtan Metinler

Cumhuriyet döneminden hece ölçüsüyle yazılan iki şiir Cumhuriyet döneminden aruz ölçüsüyle yazılan bir şiir Cumhuriyet döneminden serbest tarzda yazılmış iki şiir

* Bir tür olarak şiir hakkında genel bilgi verilir.

* Şiir türü ve şiirin temel kavramları; söyleyici, nazım birimi, ölçü, kafiyeye, redif, ses akışını sağlayan diğer ahenk unsurları, nazım biçimi, nazım türü, edebî sanatlar (teşbih, istiare, mecazımürsel, teşhis ve intak) ve imge kavramı hakkında metinlerle ilişki kurularak bilgi verilir.

* Söyleyici (şiirde konuşan; şairin sesini ve söyleyişini emanet ettiği kişi/varlık) ile şiirin hitap ettiği kişiye/ varlığa dikkat çekilir ve bu ilişkinin metnin anlamını nasıl etkilediği belirlenir.

* Aruz ve hece ölçüsünün şiirin ahengine sağladığı katkı örneklerle vurgulanır.

* Cumhuriyet döneminden hece ölçüsüyle yazılan şiirler hece ölçüsünü modern şiir anlayışıyla kullanan metinlerden seçilir.

* Lirik, epik, satirik, didaktik, pastoral şiir türleri tanıtılır. İncelenen metinler bu türlerle ilişki kurularak açıklanır.

* Seçilen metinler yukarıdaki bilgiler çerçevesinde değerlendirilir.

* Metinler üzerinde ilgili okuma kazanımlarını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapılır.

“Yazma” becerisine yönelik “bir şiire benzeterek dize, beyit, dördlük, bent yazma veya şiiri devam ettirme gibi çalışmalar” sunulur. “Sözlü İletişim” çerçevesinde “öğrencilerin beğendikleri şiirlerden oluşan bir dinleti hazırlamaları istenir.

10. sınıf 1. dönemde şiir türü “okuma becerisi” başlığı altında şu şekilde verilir:

“Türün Gelişimini Yansıtan Metinler

İslamiyet’in kabulünden önceki Türk şiirinden bir koşuk, bir sagu

Geçiş dönemi (11-12. yüzyıl) Türk edebiyatından kısa metin örnekleri

Halk edebiyatından bir ilahi ve bir nefes

Halk edebiyatından üç mâni ve bir türkü

Halk şiirinden bir koşma

Divan şiirinden iki gazel Divan şiirinden bir kaside Divan şiirinden bir şarkı

* Seçilen metinler üzerinden şiir türünün gelişimi, nazım biçimleri ve dönemlerin karakteristik özellikleri hakkında genel bilgi verilir.

* Halk edebiyatından ilahi örneği Yunus Emre’nin şiirlerinden seçilir ve bu şiir üzerinden tasavvuf geleneği hakkında genel bilgi verilir.

* Geçiş dönemi metinleri (Divanu Lügati’t- Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l Hakayık, Divan-ı Hikmet) hakkında kısaca bilgi verilir. Bu eserlerin Türkçenin gelişimine katkıları vurgulanır.

* Divanu Lügati't-Türk'le ilgili bilgi verilirken eski Türk şiirine ait örneklerin bu sözlükte yer aldığı ve bu eserin Türkçenin ilk sözlüğü olduğu belirtilir.

* Aşık tarzı halk şiirinde nazım biçimi ve türleri hakkında kısa bilgi verilir.

* Kaside, gazel ve şarkının özellikleri hakkında bilgi verilir ve bu özellikler incelenen metinlerin üzerinde değerlendirilir.

* Kasidenin konularına göre türleri hakkında bilgi verilir.

* Gazel nazım biçimi ile müstezat ve serbest müstezat arasındaki ilişki açıklanır.

* Divan şiirinden seçilecek metinlerin; divan şiiri zevk ve estetiğini yansıtmasına, divan şiiri dilinin bir “medeniyet dili” olduğunu hissettirmesine özen gösterilir. Ayrıca bu metinlerin öğrencilerin düzeyine uygun olmasına dikkat edilir.

* Seçilen metinlerden hareketle 9. sınıfta verilen söz sanatları (teşbih, istiare, mecazımürsel) hatırlatılır; tenasüp, telmih, hüsnüalil, tecahüliarif, kinaye, tevriye, tariz sanatları açıklanır. Ayrıca divan şiirinin aşk anlayışı ve mazmunları hakkında bilgi verilir.

* Seçilen metinler yukarıdaki bilgiler çerçevesinde değerlendirilir.

* Metinler üzerinde ilgili okuma kazanımlarını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapılır.

Yazma becerisi kapsamında şu çalışmalar yer alır:

Mâni yazma çalışması, Koşma yazma çalışması

* Mâni ve koşma yazma çalışmalarında öğrencilerden türlerin şekil özelliklerine dikkat etmeleri istenir.

* Öğrencilerin yazacakları koşmayı güzelleme, koçaklama, taşlama, ağıt türlerinden birini esas alarak yazabilecekleri belirtilir.

* Koşma yazma çalışmasında öğrencilerden benzetme, kişileştirme, mecaz vb. sanatlardan yararlanmaları istenir.

* Öğrencilerin yazdığı şiirler sınıfta değerlendirilir.

Sözlü iletişim eksenine ise aşağıdaki çalışmalara yer verilir:

Öğrencilerin bir grubundan aile büyüklerinden veya başka kişilerden mani derlemeleri ve bunları konularına göre tasnif ederek sınıfta okumaları istenir.

Öğrencilerin bir grubundan halk şiiri nazım biçimlerinden (koşma, semai, varsağı, destan, türkü, mani, ilahi, nefes vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir. Ders kitabına bu türlerden okuma metinleri konur.

Öğrencilerin bir grubundan divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terkibi bent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.

* Bu dinletilerde öğrenciler, şairin rolüne bürünür, kendisi ve şiirin nazım biçimi hakkında kısa bilgi vererek şiiri okur.

11. sınıf 1. dönemde şiir türü “okuma becerisi” başlığı altında şu şekilde verilir:

Türün Gelişimini Yansıtan Metinler Tanzimat Dönemi’nden iki şiir Servetifünun Dönemi’nden iki şiir Fecriati topluluğundan bir şiir Millî Edebiyat Dönemi’nden üç şiir Cumhuriyet’in ilk döneminden hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir örneği

* Tanzimat birinci ve ikinci dönem şairlerinden alınan birer metin üzerinden bu dönem şairlerinin şiir türüne getirdiği yenilikler ve şiir anlayışları hakkında bilgi verilir.

* İncelenen metinler üzerinden Servetifünun döneminin şiir anlayışı açıklanır ve bu anlayışın oluşmasında Parnasizm, Sembolizm akımlarının etkisi vurgulanır.

* Fecriati topluluğunun Servetifünun şiir anlayışını sürdürdüğü vurgulanır. Ayrıca “Fecr-i Ati Edebî Beyanamesi”nde ileri sürülen düşünceler değerlendirilir.

* Millî Edebiyat’ın eğilimlerini yansıtan bir şiirin yanı sıra dönemin bağımsız isimlerinden Mehmet Âkif Ersoy’un bir şiiri değerlendirilir, “manzume” ve “manzum hikâye” kavramları açıklanır. Ayrıca aynı dönemden Yahya Kemal Beyatlı’nın bir şiirinden hareketle bu dönemdeki “saf şiir” anlayışı ve özellikleri hakkında bilgi verilir.

* Cumhuriyet döneminden seçilen metinlerden hareketle hece ölçüsü etrafında oluşan edebî anlayış hakkında bilgi verilir.

* Seçilen metinler yukarıdaki bilgiler çerçevesinde değerlendirilir.

* Metinler üzerinde ilgili okuma kazanımlarını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapılır.

“Yazma becerisi” kapsamında öğrencilerden istedikleri tema ve türde birer şiir yazmaları istenir.

* Şiir yazma çalışmasından önce öğrencilere şiir dilinin özellikleri (imge kullanımı, kelimelerin duygu ve çağrışım değeri, ahenk unsurları, söz sanatları, söz dizimi vb.) konusunda örnekler verilir ve öğrencilerden yazacakları şiirde bu unsurlardan yararlanmaları istenir.

Sözlü İletişim bağlamında ise öğrencilerden bu üniteye ait okuma çalışmalarında değinilen dönemlere ait şiir örneklerinden oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.

* Bu dinletide öğrenciler, bir sohbet ortamında farklı şiir anlayışlarını temsil eden şairlerin rollerine bürünür. Bu şairlerin şiir ve sanat hakkındaki görüşleri diyaloglar halindeki tartışmalarla kısa bir drama içinde yansıtılır. Öğrenciler dramada temsil ettikleri şairin şiirlerinden bağlama uygun örnekler de okur.

* Bu çalışmada öğretmen, kaynak bulma, metin yazma, şiir seçimi ve sahneleme konusunda rehberlik yapar.

* Şiir dinletisinden sonra değerlendirme yapılır.

12. sınıf 1. dönemde şiir türü “okuma becerisi” başlığı altında şu şekilde verilir:

Türün Gelişimini Yansıtan Metinler

Yedi Meşale Topluluğu’ndan bir şiir Toplumcu eğilimleri yansıtan bir şiir

Cumhuriyet döneminden mistik yönelimleri yansıtan bir şiir

Cumhuriyet dönemi bağımsız şairlerinden üç şiir Garip şiirinden bir örnek

Mavi Hareketi’nden bir şiir İkinci Yeni şiirinden bir örnek

Hisar Topluluğu’ndan bir şiir örneği

Cumhuriyet döneminden dinî duyarlılıkları yansıtan bir şiir

Cumhuriyet döneminden iki halk şiiri örneği

1980 sonrası Türk şiirinden üç örnek

* Ünite başında Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin genel bir değerlendirmesi yapılır. Bu noktada özellikle Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde serbest şiir anlayışının ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde durulur.

* Cumhuriyet dönemi bağımsız şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Fazıl Hüsni Dağlarca, Behçet Necatigil, Cahit Külebi vb. şairlerden üç şiir incelenir.

* Cumhuriyet Dönemi şairlerinin etkilendiği sanat ve düşünce akımları (sezgicilik, gerçeküstücülük, fütürizm) hakkında genel bilgi verilir. Bu akımların Türk şiiri üzerindeki etkisi incelenen şiirlerle ilişki kurularak kısaca değerlendirilir.

* Yukarıda adı geçen şiir toplulukları ve şairlerin sanat anlayışları hakkında kısa bilgiler metinler incelenmeden önce verilir.

* Seçilen metinler verilen bu bilgiler çerçevesinde değerlendirilir.

* Metinler üzerinde ilgili okuma kazanımlarını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapılır.

Yazma becerisine yönelik şu çalışmalara yer verilir:

Öğrencilerden istedikleri temada serbest ölçüyle birer şiir yazmaları istenir.

* Serbest ölçüyle yazılan şiirlerde ahengin; söz dizimi, kelime ve ses tekrarları (aliterasyon, asonans) vb. ile sağlandığı vurgulanır.

Sözlü iletişim merkezinde ise şu etkinlik yer alır:

Öğrencilerden Cumhuriyet dönemi Türk şiirinden ve Türk dünyasına ait şiirlerden oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve şiirleri ezbere okuyarak sunmaları istenir (MEB, 2015).

Türk Dili ve Edebiyatı kapsamında dokuzuncu sınıf şiir öğretimi hususundan ele alınan unsurlar şunlardır:

Cumhuriyet dönemine ait hece ölçüsü, aruz ölçüsü ve serbest tarzda yazılmış şiir örneklerine yer verilmiştir. Şiir hakkında açıklama yapılır.

Şiir türünde geçen kavramlar olarak ahenk unsurları (redif, kafiye, ölçü vb) söz sanatları ve imgeler metaforlar arasından bağlantı kurularak şiiri yapısı çözümlenir. Hece ölçüsü ile aruz ölçüsünün şiire ne gibi katkı sağladığı bilgisi verilirken şiir türleri (pastoral, lirik, epik vb.) hakkında bilgi verilir. Metinler incelenirken parçalar arasında alaka kurularak yapılır.

Şiir türü hakkında yeterli bilgi oluşturulduğundan şiiri devam ettirebilme şiir yazabilme kabiliyeti kazandırılmak istenmiştir. Şiiri şiir yapan özelliklerin edinilmesi ile gerçek bir şiir okumanın, yazmanın ve dinlemenin zevkine erişilmiş olunur. Bilgisi verilmiş dönemin, yazarların ve şairlerin seçkin eserleri baz alınarak, öğrencinin yaşam sahasında duyduğu ve bildiği şiirlerin sınıfa getirilip okutulması, şiir hakkında raporlar düzenleyip arkadaşlarına aktarması gibi etkinlikler düzenlenmiştir. Böylelikle öğrenci bilgiyi içselleştirmiş işlevsellik ilkesine uyarak şiiri hayatına dahil etmiş olur.

Onuncu sınıfta ise İslamiyet öncesi Türk şiirinden; koşuk ve sagu örneği, geçiş dönemi eserlerinden; halk edebiyatından nazım türleri, divan şiirinden örnekler (gazel, şarkı, kaside, koşma, mani, ilahi, nefes vb.) verilir.

Seçilen türlerin dönemin özelliklerini nasıl yansıttığı şiirin gelişiminin nasıl olduğu hakkında öğrenciye bilgi verilmelidir. Örneğin Aşık Tarzı Halk şiirinin türlerinden yapısal özelliklerinden bahsedilir. Nazım biçimleri belirlenir. Öğrenciye mani, koşma ve türleri (koçaklama, güzelleme vb) yazdırılırken üslup ve şekil özelliklerine dikkat etmeleri gerektiği vurgulanmalıdır. Böylelikle farklı türdeki şiirlerin nazım biçimleri öğretilmiş olup öğrencinin kendine özgü şiir oluşturma becerisi kazandırılmış olur.

Seçilen şiir türleri öğrencinin seviyesine uygun olmalıdır. On birinci sınıfta öğrencinin şiir türünde kazanım elde etmesi adına Tanzimat Devri şiiri, Servetifünun dönemi şiiri, Fecr-i

Ati dönemi şiiri, Milli Edebiyat dönemi ve Cumhuriyet dönemine ait şiir örnekleri sunulur. Örneğin Tanzimat dönemi 1. ve 2. dönem şairlerinin şiire ne gibi yenilik getirdiği ve şiir anlayışları üzerinde nasıl etki göstermiş oldukları üzerinde durulur.

Dönemlerin öne çıkan şairlerinden; Ahmet Haşim, Namık Kemal, Mehmet Akif, Mehmet Emin gibi şahsiyetlerin şiirleri fikir ve şiire yansıttıkları görüşler değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılarak şiirin üslup ve muhteva bakımından özellikleri dikkate alınmalıdır. Milli bir benlik oluşturmak adına öğrenci de şiirlerin içselleştirilmesi esas alınmalıdır. Manzum şiir, mensur şiir ve şiirin farklı tarzları özellikleri ile öğretilmelidir. Ahenk unsurları dikkate alınarak şiire hakim olan musikinin önemine değinilmelidir ve bu konuda bilgi verilmelidir.

On ikinci sınıf Edebiyat öğretiminde şiirde Cumhuriyet Dönemi şiir anlayışı ağır basmaktadır. Buna binaen Cumhuriyet Dönemi edebi toplulukları dönem dönem açıklanmalıdır.

Yedi Meşaleciler, Toplumcu Gerçekçiler, Mistik Yönelimliler, Bağımsız Şairler, Garip Topluluğu, Mavi Topluluğu, İkinci Yeni, Hisar Topluluğu, Dini Duyarlılığı Yansıtanlar, Halk Şiiri ve 1980 Sonrası Şiir dönemlerinden örnekler verilir. Verilen örneklerle şairlerin topluluklar içerisinde var olma amaçları topluluğun düşün ve fikir hayatını yansıtmadığı üzerinde durulur. Şairlerin benimsemiş oldukları edebi akımlar hakkında bilgi verilmelidir. Böylelikle öğrencinin farklı yönelimlere sahip şairleri tanımış olup aynı zamanda öğrencinin farklı bakış açıları geliştirmelerine imkân sağlanır. Öğrenci birbirinden ayrı fikirlere sahip olabilmeyi hayata tek bir pencereden bakmamayı keşfetmiş olur. Öğrenci Divan Edebiyatı etkisiyle hakîm olan şiir anlayışının Tanzimat devri ile beraber kırılma noktasına uğradığını görmüş olurken kendine has yönelime girebilmeyi kazanır.

Tür ve beceri merkezli bir yaklaşımı benimseyen 2015 programında diğer türler gibi şiir türü de tür özelliklerine ve gelişim evrelerine paralel bir metotla işlenmiştir. 2015 öğretim programı, okuma çalışmalarında şiir metnini anlamayı ve değerlendirmeyi esas almıştır. Edebî metinlerin edebiyat geleneği içindeki yerini belirlemek üzere edebiyat tarihinden yararlanılmasını gerektiğini ancak bu yararlanmanın, edebiyat tarihinde bütün türlerin gelişimini bir arada vermek yerine her türün içinde edebiyat geleneğinin yansıtılması şeklinde gerçekleşmesini vurgulamıştır (MEB, 2015, s. 5).

2015 programı 2005 programına nispeten öğrenciyi edebî dönemlerle, şahsiyetlerle edebiyatı, dili etkileyen diğer bütün konuları da tahlil etmeyi ihmal etmemiştir. Edebiyat tarihi içerisinde öğrenciye sunulan türlerin içinde edebi geleneğin yansıtılması 2015 programında öğrenciye muhakeme, tahlil, eleştiri gibi yetkinlikleri kazandırmada yardımcı olabilecek niteliktedir (Atabay, 2023).

2018 Yılı Türk Edebiyatı Öğretim Programında Şiir

2018 programı 2015 programı ile birçok benzerlik taşımaktadır. Tür odaklı olarak hazırlanan 2018 programı, 21. Yüzyıl yeterliliklerini taşıyan, bilgi teknolojilerini verimli kullanabilen, dil becerilerini geliştirmiş ve eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Metin üzerinden, dönem özelliklerini öğretmeye çalışan 2018 programı Tümevarım yöntemini benimsemesi ile diğer programlardan ayrılır. Okuma, yazma ve sözlü iletişim çalışmaları başlıkları altında planlanan dersler öğrencinin dil becerilerini bütünlük içerisinde geliştirmesini hedeflemiştir. 2018 programını 2005 ve 2015 programlarından ayıran bir diğer nokta ise “Öğretim Programlarının Perspektifi” başlığı altında verilen değerlerimiz ve yetkinliklerdir maddeleridir. Manevi değerler kazanımı, 2015 ve 2005 programında da bulunuyor ancak 2018 programında olduğu gibi ayrı başlıklar altında ele alınmamıştır

2005 ve 2015 programında kazanımlar sınıflara göre belirlenirken 2018 programında kazanımlar konu başlıklarının altında ve dört temel dil (okuma, yazma, konuşma, dinleme) becerileri çerçevesinde belirlenmiştir (Atabay, 2023).

2018 Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında şiir türü ile ilgili temel kazanımlar şu şekilde yer almaktadır:

A.1. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.

Öğrencilerin bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin etmesi ve tahminini kaynaklardan yararlanarak kontrol etmesi sağlanır.

A.1. 2. Şiirin temasını belirler.

Tematik bütünlüğü olmayan şiirlerde (genellikle gazel, koşma vb.) birden çok temanın bir arada bulunabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu durum aynı zamanda türün/dönemin/anlayışın bir özelliğini gösterebilir.

A.1. 3. Şiirde ahengi sağlayan özellikleri/unsurları belirler.

a. Şiirde ahenk unsurları (ölçü, kafiye, redif, nakarat; ses, kelime ve kelime grubu tekrarı, ses akışı vb.) üzerinde durulur.

b. Hece ölçüsünde hece sayısı eşitliğinin, aruz ölçüsünde hecelerın açık-kapalı (uzun-kısa) oluşunun esas alındığı üzerinde durulur. Ancak aruz kalıplarına ve şiirde aruz ölçüsünü buldurmaya yönelik çalışmalara yer verilmez.

c. Şiirin ahenk ve şekil özelliklerinin -varsa- içerikle ilişkisi üzerinde durulur. Bazı şiirlerde ölçü ve kafiye seçimi, kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu-kısalığı vb. aracılığıyla içeriğin görsel olarak şiirin şekline yansıtıldığı ve/veya ahenk özelliklerinin içerikle bağlantılı olduğu belirtilir.

A.1. 4. Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü tespit eder.

a. Şiirin nazım biçimi belirlenirken nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü gibi şekil özelliklerinin; nazım türü belirlenirken içeriğin (konu, tema vb.) esas alındığı vurgulanır.

b. Divan, halk ve dünya şiirinden gelen biçim ve türler ile şaire özgü yenilikler, buluşlar ve - varsa- bunların geleneksel biçim ve türlerle ilişkisi ele alınır.

c. Metne/döneme göre konu bakımından lirik, epik, pastoral, satirik, didaktik şiir türlerine değinilir.

A.1. 5. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendirir.

a. 9. sınıfta şiirde öne çıkan, dikkat çeken ve/veya yaygın olarak bilinen edebî sanatlar (teşbih, istiare, mecazımürsel, teşhis ve intak, tenasüp, tezat, telmih, hüsnüalil, tecahüliarif, kinaye, tevriye, tariz, irsalimesel, mübalağa) ele alınır.

b. Şiirdeki bütün edebî sanatların tespiti yoluna gidilmez.

c. 10, 11 ve 12. sınıflarda şiirde öne çıkan edebî sanatları buldurmaya yönelik çalışma yapılması sağlanır.

A.1. 6. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiyi belirler.

a. Şiirde konuşanın şair değil şiirde konuşan kurgusal kişilik/varlık olduğu, söyleyicinin şiirin içeriğine ve aksettirdiği ruh durumuna göre karakter ve "ses" kazandığı, bu durumun şiiri okuma tonuna/tarzına, şiirin anlamına etkide bulunduğu ve okuma faaliyetinde okuyucunun bu söyleyiciyle özdeşleştiği vurgulanır.

b. Söyleyicinin genel okuyucuya, bir kişi, grup veya varlığa seslenme durumuna göre muhatabı belirlenir.

A.1. 7. Şiirde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler.

a. Şiirde şiirin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurlara ve/veya şiirin dönemin gerçekliğiyle ilişkisine değinilir.

b. Bazı metinlerde ise içeriğin/göstergelerin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisi üzerinde durulur.

c. Bu hususlar değerler eğitimi çerçevesinde ele alınır.

A.1. 8. Şiirde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir.

a. Bu kazanım 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde ele alınacaktır.

b. Şiirin, bağlı olduğu edebî dönem, akım, gelenek, topluluk vb. açısından değerlendirilmesi ve/veya şiirde görülen edebî, felsefi, estetik anlayışı; diğer metinler veya yazarlarla bağlantılarının/etkileşimlerinin belirlenmesi sağlanır.

c. Şiirin aynı, benzer veya farklı anlayıştaki şiirlerle karşılaştırılması sağlanır.

A.1. 9. Şiiri yorumlar.

a. Şiirdeki açık ve örtük iletileri; şiirle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır.

A.1. 10. Şair ile şiir arasındaki ilişkiyi değerlendirir.

a. Bu kazanım ele alınırken şiirin, şairin hayatı ve görüşleriyle ilişkisi üzerinde durulur.

b. Şiirin şairin ünlü eserlerinden biri olması, şairin tanınmasına katkısı, şiirin edebiyat ve/veya toplum hayatındaki akisleri vb. hususlar üzerinde durulur (Örnekler: Necip Fazıl'ın "Kaldırımlar Şairi", "İstiklâl Marşı"nın millî marş, Mehmet Âkif'in ise bu vesileyle "millî şair" olarak anılması; Vesilet'ün Necat'ın mevlit türünün sembol eseri olup halk arasında bir geleneğe vesile olması). Bu hususların metne ve şaire göre farklılık göstereceği belirtilir.

A.1. 11. Türün/biçimin ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar.

Türün/biçimin ve dönemin/akımın diğer önemli yazar ve eserleri 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde ele alınacaktır.

A.1.12. Metinden hareketle dil bilgisi çalışmaları yapar.

A.1. 13. Metinler arası karşılaştırmalar yapar.

9. sınıfta şiir türü 3. ünite de “okuma becerisi “ kapsamında şu şekilde yer bulur:

1. Cumhuriyet Dönemi’nden hece ölçüsüyle yazılan iki şiir örneği

2. Cumhuriyet Dönemi’nden aruz ölçüsüyle yazılan bir şiir örneği

3. Cumhuriyet Dönemi’nden serbest tarzda yazılmış iki şiir örneği

• Nazım birimi, nazım biçimi, nazım türü, söyleyici, durak, ölçü, kafiye, redif, nakarat, mahlas, tapşırma kavramları kısaca açıklanır.

- Manzume ve şiir ayrımı, örnek metinlerden hareketle açıklanır.
- Kazanım çerçevesinde söz sanatları kısaca açıklanır.
- Şiir türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir ve bu örneğin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.

Yazma becerisine yönelik şu etkinlik verilir:

- Bir şiire benzeterek dize, beyit, dörtlük, bent yazma veya şiiri devam ettirme gibi çalışmalar yaptırılır.

Sözlü iletişim için şu çalışma sunulur:

Öğrencilerin ezberledikleri şiirlerden oluşan bir dinleti hazırlamaları sağlanır.

Dinleti hazırlama sürecinde öğrencilerin EBA'daki içerikten yararlanmaları sağlanır.

10. sınıfta "okuma becerisi" başlığı altına şiir türü şu şekildedir:

1. İslamiyet'in kabulünden önceki Türk şiirinden bir koşuk, bir sagu örneği
2. Geçiş dönemi (11-12. yüzyıl) Türk edebiyatından kısa metin örnekleri
3. Halk edebiyatından bir ilahi ve bir nefes örneği
4. Halk edebiyatından üç mâni (düz, kesik ve yedekli mâni) ve bir türkü örneği
5. Halk şiirinden bir koşma örneği
6. Divan şiirinden iki gazel örneği
7. Divan şiirinden bir kaside örneği
8. Divan şiirinden bir şarkı örneği

Halk edebiyatından ilahi örneği Yunus Emre'nin şiirlerinden seçilir.

10. sınıfta "yazma becerisi" başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalara yer verilir:

- Öğrencilerin okuma bölümünde edinilen bilgilerden yararlanarak mâni ve koşma yazmaları sağlanır.

- Öğrencilerin yazdığı şiirler sınıfta değerlendirilir, çeşitli araç ve yöntemlerle (sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb.) sergilenir.

10. sınıfta "sözlü iletişim becerisi" başlığı altına şiir türü ile ilgili şu etkinliklere yer verilir:

- Öğrencilerin bir grubundan, aile büyüklerinden veya başka kişilerden "mâni" derlemeleri ve bunları konularına göre tasnif ederek sınıfta okumaları istenir.
- Öğrencilerin bir grubundan halk şiiri nazım biçimlerinden (koşma, semai, varsağı, destan, türkü, mâni, ilahi, nefes vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.
- Öğrencilerin bir grubundan divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terkibibent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.

• Öğrencilerin yapılan sunumlardan sonra dinledikleri şiirlerin ahenk unsurları, ses akışları ve hissettirdikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunmaları sağlanır.

11. sınıfta 3. ünite “okuma becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu ifadeler yer alır:

1. Tanzimat Dönemi'nden iki şiir örneği
2. Servetifünun Dönemi'nden iki şiir örneği
3. Saf Şiir anlayışından iki şiir örneği
4. Millî Edebiyat Dönemi'nden iki şiir örneği
5. Cumhuriyet'in ilk döneminden hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir örneği
6. Türk dünyası edebiyatından iki şiir örneği

• Servetifünun Dönemi şiirleri incelenirken Fecriati'den tema ve dil kullanımı bağlamında kısaca bahsedilir.

• Millî Edebiyat Dönemi'nin bağımsız isimlerinden Mehmet Âkif Ersoy'un bir şiiri değerlendirilir, “manzum hikâye” kavramı açıklanır.

• Türk dünyasından alınacak şiirler Bahtiyar Vahapzade ve Şehriyar gibi şairlerden seçilir

11. sınıfta 3. ünite “yazma becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalar yer alır:

• Öğrencilerin inceledikleri şiirlerden birinin özelliklerine uygun şiir yazmaları sağlanır.

11. sınıfta 3. ünite “sözlü iletişim becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalar yer alır:• Öğrencilerin kendilerine yakın buldukları şiir anlayışı ile ilgili kısa bir konuşma yapmaları sağlanır.

12. sınıfta 3. ünite “okuma becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalar yer alır:

1. Cumhuriyet Dönemi saf şiir anlayışından üç şiir örneği
2. Cumhuriyet Dönemi'nden (1923-1960) toplumcu eğilimleri yansıtan iki şiir örneği
3. Millî Edebiyat anlayışını yansıtan iki şiir örneği
4. Garip akımından iki şiir örneği
5. İkinci Yeni'den iki şiir örneği
6. Dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran modern şairlerden iki şiir örneği
7. 1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan bir şiir örneği
8. 1980 sonrası Türk şiirinden iki örnek

9. Cumhuriyet sonrası halk şiirinden iki şiir örneği

•Saf şiir örnekleri Necip Fazıl Kısakürek, Ziya Osman Saba, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsni Dağlarca, Sedat Umran gibi şairlerden seçilir.

•Cumhuriyet sonrası (1923-1960) toplumcu şiir örneği Nazım Hikmet, Attilâ İlhan gibi şairlerden seçilir.

• Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şiirler Arif Nihat Asya, Orhan Şaik Gökyay, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Bekir Sıtkı Erdoğan gibi şairlerden seçilir.

• Dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şiirler Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt gibi şairlerden seçilir.

• 1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan şiirler İsmet Özel, Süreyya Berfe gibi şairlerden seçilir.

• Halk şiiri örnekleri (Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan, Davut Sulari, Abdurrahim Karakoç, Âşık Daimi, Sefil Selimi, Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu, Feymani gibi) 20. yüzyılın önde gelen halk şairlerinden seçilir.

•Şiirler incelenirken gerekirse dünya edebiyatından ilgili şiir örneklerine yer verilir.

12. sınıfta 3. ünite “yazma becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalar yer alır:

• Öğrencilerden inceledikleri şiirlerden birinin tarzını örnek alarak şiir yazmaları istenir.

• Öğrencilerin yazdığı şiirler sınıfta değerlendirilir.

• Öğrencilerin yazdığı şiirler çeşitli araç ve yöntemlerle (sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya...) sergilenir.

12. sınıfta 3. ünite “sözlü iletişim becerisi” başlığı altına şiir türü ile ilgili şu çalışmalar yer alır:

• Öğrencilerden Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinden ve Türk dünyasına ait şiirlerden oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.

Kazanım sağlanması adına edebi sanatlar şiir üzerinde gösterilerek hakkında bilgi verilir. Manzum ve şiir farkları ve benzerlikleri incelenir metinlerin mukayesesi yapılır. Dünya Edebiyatına dair şiir örnekleri de verilerek Türk şiiri ile karşılaştırılması yapılır.

Öğrencinin şiir türünde bilgi birikimi edilmesi için dönem özellikleri ve şiir hakkında yorumun açık net yapılması gerekir. Böylelikle öğrenci farklı milletlere ait şiir anlayışına hakim olur. Türk şiirine sahip olan düşünce duygu olgularını kavramış olur.

Onuncu sınıfta ele alınan konu dağılımları; İslamiyet sonrası Türk şiiri, geçiş dönemi eserleri, Halk şiiri, Divan şiirinden (ilahi, mani, gazel, kaside, şarkı ve benzeri) örneklere yer verilir. Öğrencilere bu türler hakkında bilgi verilerek örnekler gösterilir. Şiirler ne gibi özelliklere ve türlere ayrıldığı belirtilir. Nazım biçimlerinden farklı örnekler gösterilerek bu örneklerin yapı unsurlarını öğrencilerin bulması ve somut olarak sınıf içerisinde paylaşması istenir.

On birinci sınıf şiir türünün öğretimi için; Tanzimat Dönemi, Servetifünun dönemi, Saf şiir anlayışı, Milli Edebiyat Dönemi, Cumhuriyet dönemi, Türk dünyası edebiyatı ve Milli Edebiyat Dönemi bağımsız şairlerinden şiir örnekleri ele alınmıştır. Dönem özellikleri açıklanarak şiirin yapısı çözümlenmelidir. Öğrenci tarafından sanat ve fikir akımlarının şiire nasıl yansıdığı belirlenmesi istenir.

On ikinci sınıflarda ise; Cumhuriyet Dönemi saf şiiri, Toplumcu gerçekçiler, Garip Akımı, İkinci Yeniciler, Dini Değerleri Yansıtanlar, 1960 sonrası ve 1980 sonrası şiir, Cumhuriyet sonrası Halk şiiri, Milli Edebiyat şiirinden ve topluluklarından örnek şiirler verilir.

Örneğin; Orhan Veli, Turgut Uyar, Asaf Halet Çelebi, Nazım Hikmet, Atilla İlhan, İsmet Özel, Abdurrahim Karakoç, Arif Nihat Asya gibi şairlerin şiirlerine yer verilirken şairlerin benimsemiş oldukları milli kimlik ve bilinçten yola çıkılarak hangi akımı temsil ettikleri, hangi konularda eserler kaleme aldıkları incelenmiştir. Bu yapılırken öğrencinin bu şahsiyetlerin akımlarını tanıma toplulukları hakkında bilgi birikimine sahip olması amaçlanmıştır. Kazanım edinmek için öğrencinin farklı şiir yapılarını tanıyarak kendine has bir yönelim içine girmesi gerçekleşir. Kendi bakış açısına göre düşün dünyası gelişir ve zenginleşir. Dönem özelliklerini tanımış olur. Bu kazanımları edindirmesi açısından program oldukça bireyseldir.

Şiir türlerinin benzer ve farklı yönlerini keşfederek şiiri şiir yapan öğelerin neler olduğunu fark eder. Nazım birimi ve nazım biçimini söz sanatlarını ahenk unsurlarını tespit edebilir duruma gelir. Bunları edindiği takdirde şiir yazma kabiliyetini geliştirebilir. Aynı zamanda bir şiirin değer yargısına yorum yapabilir. Yazılmış olan bir şiiri söz sanatlarıyla,

ahenk unsurlarıyla, temasıyla, konusuyla nasıl olması gerektiği hakkında fikir kazanmış olur ve bu özelliklerle şiiri diğer türlerden ayırabilir konumda olur.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim programı dahilinde ele alınması planlanmış olan ortaöğretim programlarında şiir türü üzerinde yapılan araştırma sonucu; ulaşılan bulgular göstermektedir ki değişikliğe gidilen müfredat programlarında şiire bazı senelerde yer verilmiş bazılarında bahsedilmemiştir.

1924 ve 1927 yılı Türk dili ve edebiyatı müfredatında şiir hakkında detaylı bilgi yer almamaktadır. Şiir türleri belirtilmiş ve bazı kısa şiirlerden örnekler verilerek ezberlenmesi amaçlanmıştır. Bu sebepten dolayı 1924 programı sadece ezber üzerine dayandığı için eksiktir. 1929 yılı programı, 1924 programını destekleyici nitelikte hazırlanması sebebiyle şiir hakkında detaylı bilgiler yer almamıştır. Şiir hakkında ahenk unsurlarına ve aruz ölçüsünün yerini hece ölçüsüne bırakmasına değinilmiştir. 1934 programında şiir detaylı yer almamış kısmen bahsedilmiştir. Ahenk unsurları ve söz sanatlarına yer verilmiştir. Fakat programda herhangi bir şair ve yazardan bahsedilmemiştir. 1938 programı 1934 programından farklı olmaksızın edebî okuma dersinde divan edebiyatından halk edebiyatına Tanzimat edebiyatından bazı manzum parçalara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra şiirin ahenk öğelerinden bahsedilmiştir.

1942 programında edebiyat dersi müfredatı değiştirilmiştir. Lise üçüncü sınıfta dersler edebî kıraat, edebiyat tarihi, metin tetkiki şeklinde gösterilmiştir. Şiirin şekilsel ve türsel özellikleri ayrıntılı şekilde verilmemiş bunun yanında Tanzimat dönemi şairlerinin eserlerinin gösterilmesi planlanmıştır. 1950 programı şiiri dönemlerin nazım şekilleri olarak ele almış şiirin ahenk unsurlarıyla söz sanatları verilmiştir. 1954 programında şiir divan şiirinden ve cumhuriyet dönemi şiirinden örnekler şeklinde ifade edilmiştir. Diğer dönemlere ait bilgi sadece dönem özelliği ve şairlerden seçme örnekler verilerek aktarılmıştır. Daha önceki programlarda vezin, kafiye, nazım biçimi ve şekilleri, söz sanatları yer alırken bu programda bahsedilmemiştir. 1955 programında şiir lise üçüncü ve dördüncü sınıf programında daha kapsamlı yer almıştır. Dönemlerin şiir türleri verilmiş öne çıkan şairlerden örnekler gösterilmiştir.

1957 programı geçmiş programlardan farklı olarak öğrencinin edindiği bilgiyi gündelik yaşamına aktarabilecek etkinlikler düzenlenmiştir. Şiirin yapısal özellikleri verilmiş, dönemlerin öne çıkan şairlerinden örnekler gösterilmiştir. 1957 programının devamı niteliğinde olan 1960 programında şiir konusu detaylandırılmamıştır. Dönem özellikleri ve şairlerin örnek olarak gösterileceği ifade edilmiştir. 1976 programı şiiri başlıklar halinde ele almış ve şiir hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Geçmiş programlardan daha iyi durumdadır. Her dönemin şiir anlayışı verilerek şairlerin eserlerinden örnekler verilir. Derste şiirin yapısal çözümlenmeleri gerçekleştirilir. Şiirin çözümlenmeleri yapılırken ahenk unsurlarının önemine, dilin zenginliğine ve ses akışına dikkat çekilir. 1992 programında şiirle alakalı birçok kısım yer almaktadır. İfade tarzları bölümünde nazmın tanımı manzum eserler bölümünde ahenk unsurları, muhteva, şiir şekil özellikleri, söz sanatları ve her dönemin şiir yapısının incelenmesi planlanmıştır. Zengin imge dünyasının dönem özellikleri de göz önüne alınarak etkin bir şekilde öğrenciye öğretilmesi planlanmıştır. 2005 programı geçmiş programlardan çok farklı bir yöntem uygulamıştır. Ders konuları ünitelendirilmiş metin merkezli yaklaşım esas alınmıştır. Bu sebeple şiir bazı ünitelerde örnek parçalar üzerinden işlenmiştir. Konuyla alakalı herhangi bir bilgiye yer verilmemiş metinler üzerinden öğrencinin şiirin yazıldığı döneme, şairine ve yapısal özelliklerine ulaşması amaçlanmıştır. Konu genişliği sebebiyle programın Türk eğitim sisteminde uygulanması zordur. 2011 programı, 2005 programı gibi ünitelendirilmiş bölümlerden oluşur. Her sınıf düzeyine uygun şiirin konusu belirlenmiş şiir hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. İslamiyet öncesi ve sonrası Türk şiiri, halk şiiri, divan şiiri, Tanzimat dönem şiiri vb. tek tek üniteler altında değerlendirilmiştir. Şiirin zihniyeti, yapısı, teması, şair ile şiiri arasındaki ilişki öğretilirken bu konular hakkında etkinlikler düzenlenmiştir. 2015 öğretim programı “metinleri anlama, çözümlenme, değerlendirme ve bunlardan yola çıkarak yeni ürünler ortaya koymayı esas alan bir yaklaşımı benimsemiştir. “Tür ve beceri merkezli” tasarlanmıştır. Okuma, yazma ve sözlü iletişim becerileri ön plandadır. 2018 programı metin üzerinden dönem özelliklerini öğretmeyi hedefler. Edebî metinleri odağına alan 2018 programı, metin üzerinden dönem özelliklerini önceleyen bir anlayışı benimsemiştir Bir önceki programla benzer bir yapıya sahiptir.

Cumhuriyet’in ilanından günümüze değin her yıl yayımlanan Tebliğler dergisinde araştırmanın amacı bazı noktalarda cevap bulamasa da genel itibarıyla sonuca ulaşmamıza yardımcı olmuştur.

5.2. Sonuç

Cumhuriyet'ten günümüze değin 1924 ve sonrası programlarını kapsayan incelemelerde hangi yıllarda hangi özellikler üzerinde durulduğu, hangi türlerin öğrenciye nasıl verildiği tespit edilmiştir. Her programın kendi içinde değerlendirilmesi gereken problemleri ve problem unsurları bulunmaktadır. 1924 yılı öğretim programı konu yoğunluğu sebebiyle uygulanabilirliğinin düşük olması ve Cumhuriyet öncesi hazırlanmış programlardan farklı olmadığı ve edebi tarihe ağırlık vermesi sebebiyle üç sene yürürlükte kalmıştır. 1924 programı öğrencide okuma alışkanlığı kazandıracak özellikte donatıldığı için 1927 programına kompozisyon (tahrir) dersi de eklenmiştir. Metin tahlili sözlü, yazılı ve metne dayanan inceleme olmak üzere bölümlenmiştir. Bu sebeple öğrencinin okuma yazma yeteneği kazandırılmasının hedeflenmesi dil anlatım açısından bir aşama olarak görülmüştür. Fakat her okulda aynı düzeyde metin tercihi ve okuma etkinliği düzenli şekilde uygulanamadığı için program uzun soluklu olmamıştır. 1928'de Harf İnkılabının ardından 1929 programında Türkçe dersine ağırlık verilmiş Türk Dili ve Edebiyatı dersinin adı Türkçe olarak değiştirilmiştir. Daha önceki diğer programlardan farklı olarak program ilke ve esaslarını açıklamıştır. Amaçlarını açık ve net bir şekilde gösteren yapıya sahiptir.

1935 yılında öğretmenler için kılavuz kitaplar düzenlenmiştir. Türkçe dersi adı 1934-1935 yıllarında Edebiyat olarak değiştirilmiştir. 1957 müfredat programı Edebiyat ve Kompozisyon şeklinde verilmiş dil bilgisi konuları metin içeriklerinde anlatılmıştır. Edebiyat ve Kompozisyon dersi için öğretmene kılavuzluk yapan program bütünlük ilkesini içerse de dil bilgisi konularının işleniş geri planda kalınmasına sebep olmuştur.

1976 programı 'milli benlik- kimlik' kazandırma amacını esas alması sebebiyle diğer programlardan farklı bir nitelik taşımıştır. Programın uygulanmasının zorluğu programın öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre değil üniversitelerin disiplinler anlayışına göre hazırlanmış olmasıdır. Öğrenciye çağın getirdiği kabiliyet ve davranışlara yer vermesi yerine geleneksel bilgilerin sınıflandırılarak tarihsel kesitlerle sunulması Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin amacına ulaşmasını zorlaştırmıştır.

Kredili sisteme geçiş yapan 1991 programı Türk Edebiyatı, Dil bilgisi ve Kompozisyon olarak ayrılmış 1992-1993 döneminde tekrar birleştirilmiştir. Aynı zamanda Edebiyat dersinin seçmeli ders olarak yer alması ve öğrenciye davranış katmaktan ziyade konu anlatımı hedeflemesi öğrencinin derse tutumunun değişmesine ve dersi sevmemesine neden olur. 2005 programı öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir programdır. 2005 ve

sonrası programlar da benzer doğrultudadır. Gerçekleşen tüm bu köklü değişikliklerle şiire her dönem mümkün mertebe yer verilmiştir. Şiirin anlam ve önemi kavratılmak istenmiştir. 2015 programı ve 2018 programı 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik daha kapsamlı ve farklı zekâ türlerine hitap eden bir program olmakla birlikte, 2005 programında temelleri atılan programın üzerinden geliştirilmiş bir program olduğu söylenebilir.

5.3. Öneriler

Araştırmada varılan nokta şudur ki her dönemin şiir üzerinde etkisi mevcuttur. Bu sebepten dolayı Türk Dili ve Edebiyatı dersine ve Türk Edebiyatı edebi oluşumlara, yazar ve şairlerin düşün dünyasına hâkim olabilmek adına dönemin genel özellikleri iyice kavranmalıdır. Bundan yola çıkarak yazar ve şairlerin hangi maksatla nasıl şiir ele aldığını ne gibi edebî anlayışı yansıttığı konusunda geniş bilgi sahibi oluruz. Ortaöğretim dönemindeki öğrencilerin, kendi dönemlerine uzak buldukları bazı edebî toplulukları içselleştirmeleri için ve konuyu kavrayabilmeleri için dilin anlam zenginliğinden, şiirin müzikal ve sade olan sesinden faydalanmak gerekir. Bu çalışmaya benzer bir çalışma yapılabilmesi adına Millî Eğitim Bakanlığı onaylı müfredat programlarını yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

Atabay, Y. E. (2023). 2005, 2015 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarını değerlendiren bir rapor denemesi, Erişim adresi: <https://www.academia.edu/43427527/>

Bektaş, S. A. (2020). Türk Dili ve Edebiyatları Müfredatlarının Dil Bilgisi Çalışmaları Açısından Değerlendirilmesi, Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi.

Beyatlı, Y. K. (1971). Edebiyata Dair, İstanbul: Yahya Kemal Enstitü yay.

Çelik, T. (2018). Türkiye’de 1924-2017 Arası Dil ve Edebiyat Dersi Öğretim Programlarına Bakış, Ankara.

Dursunoğlu, H. (2002). Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta öğretimdeki Tarihi Gelişimi. Milli Eğitim, 169, 227-246. .

Işıksalan, S. N. (2011). 2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programınının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , Cilt 12, Sayı 1.

Karakuş, İ. (2002). Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Anıttepe yay. Ankara.

Kısakürek, N. F. (1962). Çile, İstanbul.

Kolcu, A. İ. (2009). Ahmet Haşim’in Poetikası, Salkım Söğüt yayınevi, Erzurum.

Korkmaz, R. (2002). İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı, Akçay yay. Ankara.

Kuduban, Ö.- Aktekin, S. (2013). 2005 Türk edebiyatı dersi öğretim programı'na yönelik öğretmen görüşleri: Trabzon örneği Karadeniz Araştırmaları, C.10, S. 39.

Maarif Vekâleti (1340-a). Lise birinci devre müfredat programı. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Maarif Vekâleti (1340-b). Liselerin ikinci devre müfredat programı. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Maarif Vekâleti (1340-c). Lise müfredat programları esbâb-ı mûcibe lâyihası. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Maarif Vekâleti (1927). 1340 tarihli orta mektep ve lise müfredat programlarına zeyl. İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekâleti (1929). Orta mektep ve liselerin Türkçe müfredat programı. Ankara: Yeni Gün Matbaası.

Maarif Vekâleti (1934). Lise müfredat programı . Ankara: Maarif Basımevi.

Maarif Vekâleti (1938). Lise müfredat programı. Ankara: Maarif Basımevi.

- Maarif Vekâleti. (1960). Lise müfredat programı. Ankara: Maarif Basımevi.
- MEB (1942). Tebliğler Dergisi. C. 05, S. 197.
- MEB (1949). Tebliğler Dergisi. C. 12, S. 557
- MEB (1950). Tebliğler Dergisi. C. 12, S. 571.
- MEB (1954). Tebliğler dergisi. C. 17, S. 816.
- MEB (1955). Tebliğler Dergisi. C. 18, S. 869.
- MEB (1957). Tebliğler Dergisi. C. 20, S. 976.
- MEB (1976). Tebliğler Dergisi. C. 39, S. 1901.
- MEB (1992). Tebliğler Dergisi, C.55, S. 2363.
- MEB (1992). Tebliğler Dergisi. C. 55, S. 2370.
- MEB (2005). Türk edebiyatı dersi öğretim programı ve kılavuzu (9-12. Sınıflar), Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- MEB (2011). Ortaöğretim Türk edebiyatı dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıflar öğretim programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2015). Ortaöğretim Türk edebiyatı dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB.(2017). Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018). Ortaöğretim Türk edebiyatı dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Öztürk, K. (1968). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, Baha Matbaası, İstanbul.
- Safa, P. (1990). Osmanlıca Türkçe Uydurmaca. İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Tanpınar, A. H. (2005). Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul. Dengah yay.
- Yekrek, E. (2017). Geçmişten Günümüze Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Müfredatları ve Son Müfredatı Değerlendirme Çalışması.
- Yücel, H .A. (1938). Türkiye’de Ortaöğretim, İstanbul: Devlet Basım.